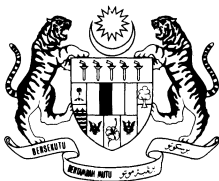

Jilid III
Bil. 56

Hari Isnin
2hb Disember, 1985

PENYATA RASMI PARLIMEN

PARLIAMENTARY DEBATES

DEWAN RAKYAT

HOUSE OF REPRESENTATIVES

PARLIMEN KEENAM

Sixth Parliament

PENGGAL KETIGA

Third Session

KANDUNGANNYA

JAWAPAN-JAWAPAN MULUT BAGI PERTANYAAN-PERTANYAAN
[Ruangan 8547]

USUL MENANGGUHKAN MESYUARAT DI BAWAH PERATURAN
MESYUARAT 18:

Pembunuhan/Rogol oleh Pendatang Haram—

Dr Tan Seng Giaw [Ruangan 8582]

RANG UNDANG-UNDANG:

Rang Undang-undang Perbekalan, 1986:

Jawatankuasa—

Jadual:

Maksud B. 51 hingga B. 56 [Ruangan 8585]

Maksud B. 57 hingga B. 59 [Ruangan 8620]

KANDUNGANNYA—(samb.)

USUL-USUL:

Anggaran Pembangunan, 1986:

Jawatankuasa—

Maksud P. 51 hingga P. 56 [Ruangan 8585]

Maksud P. 57 hingga P. 59 [Ruangan 8620]

**Usul Mengurangkan \$10 di bawah Maksud P. 57—Projek Bakun Haidro
Elektrik/HVDC—**

Tuan Sim Kwang Yang [Ruangan 8620]

MALAYSIA

DEWAN RAKYAT YANG KEENAM

Penyata Rasmi Parlimen

PENGGAL YANG KETIGA

AHLI-AHLI DEWAN RAKYAT

Yang Berhormat Tuan Yang di-Pertua, TAN SRI DATO' MOHAMED ZAHIR BIN HAJI ISMAIL, P.M.N., S.P.M.K., D.S.D.K., J.M.N.

Yang Amat Berhormat Perdana Menteri dan Menteri Pertahanan, DATO' SERI DR MAHATHIR BIN MOHAMAD, S.S.D.K., S.S.A.P., S.P.M.S., S.P.M.J., D.P., D.U.P.N., S.P.N.S., S.P.D.K., S.P.C.M., S.S.M.T., D.U.N.M. (Kubang Pasu).

„ Timbalan Perdana Menteri dan Menteri Dalam Negeri, DATO MUSA HITAM, S.P.M.J., S.S.I.J., S.P.M.S., D.U.N.M., S.P.N.S. (Panti).

Yang Berhormat Menteri Kerjaraya, DATO' S. SAMY VELLU, S.P.M.J., D.P.M.S., P.C.M., A.M.N. (Sungei Siput).

„ Menteri Luar Negeri, Y.B.M. TENGKU DATO' AHMAD RITHAUDDEEN AL-HAJ BIN TENGKU ISMAIL, S.P.M.P., S.S.A.P., P.M.K. (Kota Bharu).

„ Menteri Perdagangan dan Perindustrian, Y.B.M. TENGKU TAN SRI RAZALEIGH HAMZAH, D.K., P.S.M., S.P.M.K., S.S.A.P., S.P.M.S. (Ulu Kelantan).

„ Menteri Pengangkutan, TAN SRI CHONG HON NYAN, P.S.M., D.G.S.M., J.M.N. (Batu Berendam).

„ Menteri Perusahaan Utama, DATO' PAUL LEONG KHEE SEONG, D.P.C.M. (Taiping).

„ Menteri Tenaga, Telekom dan Pos, DATUK LEO MOGGIE ANAK IROK, P.N.B.S. (Kanowit).

„ Menteri Perusahaan Awam, DATIN PADUKA RAFIDAH AZIZ, D.P.M.S., A.M.N. (Kuala Kangsar).

„ Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan, DATUK DR SULAIMAN BIN HAJI DAUD, P.N.B.S., J.B.S. (Santubong).

„ Menteri Pembangunan Negara dan Luar Bandar, DATUK SERI SANUSI BIN JUNID, D.S.D.K., D.G.S.M., S.M.K. (Jerlun-Langkawi).

„ Menteri Pelajaran, DATUK ABDULLAH BIN HAJI AHMAD BADAWI, D.M.P.N., D.J.N., K.M.N. (Kepala Batas).

„ Menteri Penerangan, DATO' RAIS YATIM, D.S.N.S. (Jelebu).

„ Menteri Buruh, DATO' MAK HON KAM, D.P.M.P., J.M.N. (Tanjong Malim).

- Yang Berhormat Menteri Kemajuan Tanah dan Kemajuan Wilayah, DATUK SERI MOHD. ADIB BIN HAJI MOHD. ADAM, D.G.S.M. (Alor Gajah).
- „ Menteri Sains, Teknologi dan Alam Sekitar, DATUK AMAR STEPHEN YONG KUET TZE, D.A., P.N.B.S. (Padawan).
- „ Menteri Kesihatan, DATO CHIN HON NGIAN, D.S.I.J., S.M.J. (Rengam).
- „ Menteri Wilayah Persekutuan, DATO SHAHRIR BIN ABDUL SAMAD, D.P.M.J., P.I.S. (Johor Bahru).
- „ Menteri Pertanian, TUAN ANWAR BIN HAJI IBRAHIM (Permatang Pauh).
- „ Menteri Kehakiman dan Menteri di Jabatan Perdana Menteri, DATUK DR JAMES P. ONGKILI, S.P.D.K., D.I.M.P. (Tuaran).
- „ Menteri Kebajikan Masyarakat, DATO' ABU HASSAN BIN HAJI OMAR, D.P.M.S., S.M.T., P.I.S. (Kuala Selangor).
- „ Menteri di Jabatan Perdana Menteri, DATO MOHAMED KHALIL BIN YAAKOB, D.S.A.P., J.S.M. (Maran).
- „ Menteri Kewangan, TUAN DAIM ZAINUDDIN (Kuala Muda).
- „ Timbalan Menteri Penerangan, DATO' CHAN SIANG SUN, D.I.M.P., J.S.M., A.M.N., P.J.K., J.P. (Bentong).
- „ Timbalan Menteri Pertanian, DR GOH CHENG TEIK (Nibong Tebal).
- „ Timbalan Menteri Kesihatan, DATO' K. PATHMANABAN, D.S.N.S., K.M.N. (Telok Kemang).
- „ Timbalan Menteri Buruh, DATO' HAJI ZAKARIA BIN HAJI ABDUL RAHMAN, D.P.M.T., K.M.N., P.J.K. (Besut).
- „ Timbalan Menteri Buruh, DATUK WILLIAM LYE CHEE HIEN, P.G.D.K. (Gaya).
- „ Timbalan Menteri Pelajaran, TUAN BUJANG BIN HAJI ULIS (Simunjan).
- „ Timbalan Menteri Pertahanan, DATO ABANG ABU BAKAR BIN DATU BANDAR ABANG HAJI MUSTAPHA, D.S.A.P., J.M.N. (Paloh).
- „ Timbalan Menteri Pertanian, TUAN LUHAT WAN (Baram).
- „ Timbalan Menteri Penerangan, TUAN MOHD. KASSIM BIN AHMED (Machang).
- „ Timbalan Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan, DATIN PADUKA CHOW POH KHENG *alias* ROSEMARY CHONG, D.P.M.S. (Ulu Langat).
- „ Timbalan Menteri di Jabatan Perdana Menteri, PUAN SHARIFFAH DORAH BINTI DATO' SYED MOHAMMED, S.M.J., A.M.N., P.I.S., B.S.I. (Semerah).

- Yang Berhormat Timbalan Menteri Perdagangan dan Perindustrian, TUAN MUHYIDDIN BIN HAJI MOHD. YASSIN, S.M.J., P.I.S., B.S.I. (Pagoh).
- „ Timbalan Menteri Perumahan dan Kerajaan Tempatan, DATO S. SUBRAMANIAM, D.S.N.S., S.M.J. (Segamat).
- „ Timbalan Menteri Kewangan, DATO DR TAN TIONG HONG, D.S.A.P. (Raub).
- „ Timbalan Menteri Pengangkutan, PUAN HAJJAH RAHMAH BINTI OTHMAN, J.S.M., S.M.S., A.M.N., P.J.K. (Selayang).
- „ Timbalan Menteri Kewangan, DATO SABBARUDDIN CHIK, D.S.A.P., S.M.S. (Temerloh).
- „ Timbalan Menteri Perumahan dan Kerajaan Tempatan, PUAN NAPIAH BINTI OMAR (Kuala Pilah).
- „ Timbalan Menteri Luar Negeri, TUAN ABDUL KADIR BIN HAJI SHEIKH FADZIR, A.M.K. (Kulim-Bandar Baru).
- „ Timbalan Menteri Dalam Negeri, TUAN RADZI BIN SHEIKH AHMAD, D.P.M.P. (Kangar).
- „ Timbalan Menteri Perdagangan dan Perindustrian, DATO' Oo GIN SUN, D.S.D.K., S.D.K., A.M.K., J.P. (Alor Setar).
- „ Timbalan Menteri Wilayah Persekutuan, TUAN AHMAD SHAH BIN DATUK HUSSEIN TAMBAKAU, B.S.K. (Keningau).
- „ Timbalan Menteri Kerjaraya, DATO ZAINAL ABIDIN BIN ZIN, D.P.M.P., P.M.P. (Bagan Serai).
- „ Timbalan Menteri Perusahaan Utama, TUAN MEGAT JUNID BIN MEGAT AYOB, A.M.P., A.M.K. (Hilir Perak).
- „ Timbalan Menteri Tenaga, Telekom dan Pos, TUAN HAJI ABDUL RAHIM BIN ABU BAKAR, S.M.P., A.M.N. (Kuantan).
- „ Timbalan Menteri Pelajaran, DATO' DR LING LIONG SIK, D.P.M.P. (Mata Kuching).
- „ Timbalan Menteri di Jabatan Perdana Menteri, DATO' LEE KIM SAI, D.P.M.S., P.P.N. (Ulu Selangor).
- „ Timbalan Menteri Perusahaan Awam, TUAN HAJI DAUD BIN DATO' HAJI TAHA (Batu Pahat).
- „ Timbalan Menteri Pembangunan Negara dan Luar Bandar, TUAN ABDILLAH BIN HAJI ABDUL HAMID (Silam).
- „ Timbalan Yang di-Pertua, DR ABDUL HAMID BIN PAWANTEH (Arau).
- „ Setiausaha Parlimen Kementerian Sains, Teknologi dan Alam Sekitar, TUAN LAW HIENG DING, P.B.S. (Sarikei).
- „ Setiausaha Parlimen Kementerian Kebajikan Masyarakat, TUAN JAWAN ANAK EMPALING, K.M.N. (Rajang).

- Yang Berhormat Setiausaha Parlimen Kementerian Perusahaan Awam, TUAN HUSSEIN BIN MAHMUD (Tanah Merah).
- „ Setiausaha Parlimen Kementerian Tenaga, Telekom dan Pos, TUAN AU HOW CHEONG, K.M.N., A.M.P. (Telok Anson).
- „ Setiausaha Parlimen Kementerian Pembangunan Negara dan Luar Bandar, TUAN MOHD. TAJOL ROSLI BIN MOHD. GHAZALI, A.M.P. (Gerik).
- „ Setiausaha Parlimen Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan, TUAN AWANG BIN JABAR, A.M.N., P.J.K. (Dungun).
- „ Setiausaha Parlimen Jabatan Perdana Menteri, TUAN MUSTAFFA BIN MOHAMMAD, S.M.J., K.M.N., P.I.S., B.S.I. (Sri Gading).
- „ Setiausaha Parlimen Kementerian Kesihatan, TUAN YEOH POH SAN (Petaling).
- „ Setiausaha Parlimen Kementerian Kemajuan Tanah dan Kemajuan Wilayah, TUAN HAJI DUSUKI BIN HAJI AHMAD (Tumpat).
- „ TUAN ABDUL GHAFAR BIN BABA (Jasin).
- „ TUAN ABDUL GHANI BIN MISBAH, P.P.N., B.S.K., A.S.D.K. (Kinabatangan).
- „ DATO ABDUL MANAN BIN OTHMAN, D.P.M.T., P.P.T. (Kuala Terengganu).
- „ TUAN ABDUL RAHMAN BIN SULIMAN (Parit Buntar).
- „ DATUK PATINGGI HAJI ABDUL TAIB BIN MAHMUD, D.P., D.A., S.P.M.J., P.G.D.K. (Samarahan).
- „ DATUK HAJI ABU BAKAR BIN UMAR, D.S.K.D., S.D.K. (Kota Setar).
- „ TUAN HAJI AFFANDY BIN TUN HAJI MOHD. FUAD STEPHENS (Marudu).
- „ TUAN AHMED HAMBAL BIN YEOP MAJLIS, P.P.T. (Parit).
- „ TAN SRI DATIN PADUKA HAJJAH AISHAH BINTI HAJI ABDUL GHANI, P.M.N. D.P.M.S., J.M.N. (Kuala Langat).
- „ DATUK ALFRED JABU ANAK NUMPANG, P.N.B.S., K.M.N. (Betong).
- „ TUAN ALIAS BIN MD. ALI, P.J.K. (Ulu Terengganu).
- „ TUAN ANDREW JANGGI MUYANG (Lubok Antu).
- „ TUAN HAJI AZHARUL ABIDIN BIN HAJI ABDUL RAHIM, A.M.P. (Batang Padang).
- „ TUAN BAHARI BIN HARON (Labis).
- „ TUAN BAHAROM BIN HAJI BAKAR (Padang Terap).
- „ TUAN BAN HON KEONG (Batu Gajah).

Yang Berhormat DR GEORGE CHAN HONG NAM (Lambir).

- „ TUAN CHAN KOK KIT (Sungai Besi).
- „ DR CHEN MAN HIN (Seremban).
- „ DATO MICHAEL CHEN WING SUM, D.P.M.S. (Beruas).
- „ TUAN PETER CHIN GAN OON, P.M.P. (Ipoh).
- „ DATUK CLARENCE E. MANSUL, P.G.D.K. (Penampang).
- „ DATUK EDMUND LANGGU ANAK SAGA, P.N.B.S., P.B.S. (Saratok).
- „ DATUK EDWIN ANAK TANGKUN, P.N.B.S., P.B.S., A.B.S. (Batang Lupa).
- „ TUAN FUNG KET WING (Sandakan).
- „ TUAN NEWMAN GABAN (Bandau).
- „ TUAN GOOI HOCK SENG (Bukit Bendera).
- „ TUAN V. GOVINDARAJ, A.M.N., P.J.K. (Pelabuhan Kelang).
- „ DATUK HARRIS BIN MOHD. SALLEH, S.P.D.K., S.P.M.J. (Ulu Padas).
- „ TUAN HASSAN BIN HAJI MOHAMED, K.M.N., A.M.N. (Rantau Panjang).
- „ TUAN HASSAN ALBAN BIN HAJI SANDUKONG, J.P. (Labuk Sugut).
- „ DATO DR HEE TIEN LAI, D.S.I.J., A.M.N., P.I.S., B.S.I., J.P. (Ayer Hitam).
- „ TUAN IBRAHIM AZMI BIN HASSAN (Kuala Nerus).
- „ TUAN ISMAIL BIN ARSHAD, A.M.K. (Jerai).
- „ TUAN ISMAIL *alias* MANSOR BIN SAID, A.M.N. (Kemaman).
- „ DATO JAMALUDDIN BIN HAJI SUHAIMI, D.P.M.S., A.M.N., P.J.K. (Sabak Bernam).
- „ TUAN JUSTINE ANAK JINGGUT (Ulu Rajang).
- „ TUAN KADOH BIN AGUNDONG (Ulu Padas).
- „ DATO' SRI HAJI KAMARUDDIN BIN HAJI MOHD. ISA, S.P.M.P., K.M.N., J.P. (Larut).
- „ TUAN KAN YAU FA (Tawau).
- „ TUAN KARPAL SINGH (Jelutong).
- „ TUAN KHADRI BIN SABRAN (Tenggaroh).
- „ TUAN MARK KODING (Kinabalu).
- „ DR KOH TSU KOON (Tanjong).
- „ DATO LEE BOON PENG, D.S.N.S., A.M.N., P.J.K., J.P. (Mantin).
- „ TUAN LEE LAM THYE (Kuala Lumpur Bandar).

Yang Berhormat DR LEO MICHAEL TOYAD (Mukah).

- „ DATUK LEONARD LINGGI ANAK JUGAH, P.N.B.S., P.B.S. (Kapit).
- „ DATO LEW SIP HON, D.P.M.S., J.M.N. (Shah Alam).
- „ TUAN LIM KIT SIANG (Kota Melaka).
- „ TUAN LIM LIANG SENG, P.P.T. (Kinta).
- „ TUAN LING SIE MING (Sibu).
- „ TUAN MAMAT GHAZALEE BIN ABDUL RAHMAN, S.M.T., P.J.K. (Ulu Nerus).
- „ DATO' HAJI MOHAMED BIN HAJI ALI, D.J.M.K., K.M.N., A.M.N., P.B. (Nilam Puri).
- „ TUAN MOHAMED AMIN BIN HAJI DAUD, A.M.N. (Pekan).
- „ DATO' MOHAMED BIN RAHMAT, S.P.M.J., S.S.I.J., P.N.B.S., K.M.N. (Pulai).
- „ TUAN MOHAMED RAZLAN BIN HAJI ABDUL HAMID, P.P.N., P.P.T. (Matang).
- „ DATO HAJI MOHAMED SUHAIMI BIN DATO HAJI KAMARUDDIN, D.P.M.S., A.M.N. (Sepang).
- „ DATO' HAJI MOHAMMAD ABU BAKAR BIN RAUTIN IBRAHIM, D.S.D.K., K.M.N. (Kuala Kedah).
- „ TUAN MOHAMMAD IDRIS BIN MOHAMMAD BASRI (Setapak).
- „ DATO MOHAMMAD YAHYA BIN LAMPONG, A.S.D.K. (Kota Belud).
- „ TUAN MOHAMMED YUSSOF BIN HAJI YAKOB (Hilir Padas).
- „ TUAN HAJI MOHD. ZAIN BIN ABDULLAH, S.M.K. (Bachok).
- „ TUAN MOKHTARAM BIN RABIDIN, A.M.N., P.P.N., P.I.S. (Pontian).
- „ TAN SRI HAJI MUHAMMAD GHAZALI BIN SHAFIE, P.M.N., S.S.A.P., S.I.M.P., S.P.D.K. (Lipis).
- „ TUAN MUTANG TAGAL (Bukit Mas).
- „ DATO DR NEO YEE PAN, S.P.M.J., B.S.I. (Muar).
- „ TUAN NG CHENG KUAI (Lumut).
- „ DATO' HAJI NGAH BIN HAJI ABDUL RAHMAN, S.P.M.J., S.S.I.J., P.I.S., B.S.I., A.M.N., J.P. (Ledang).
- „ TUAN HAJI NIK ABDUL AZIZ BIN NIK MAT, K.M.N., J.P. (Pengkalan Chepa).
- „ DATO' DR NIK HUSSAIN BIN ABDUL RAHMAN, D.P.M.K., K.M.N. (Kuala Krai).
- „ TUAN OMAR BIN ABDULLAH (Tampin).
- „ TUAN OTHMAN BIN ABDUL (Ulu Muda).

- Yang Berhormat DATUK PENGIRAN OTHMAN BIN HAJI PENGIRAN RAUF, P.G.D.K.,
A.D.K. (Kimanis).
- „ TUAN PATRICK ANEK UREN (Mas Gading).
- „ TUAN QUAH WEE LIAM, P.I.S., B.S.I. (Kluang).
- „ TUAN RICHARD DAMPENG ANAK LAKI (Serian).
- „ DATO' HAJI SAIDIN BIN HAJI MAT PIAH, D.P.M.P., P.M.P., A.M.N.,
P.J.K. (Padang Rengas).
- „ TUAN SEOW HUN KHIM (Bukit Mertajam).
- „ TUAN HAJI SEROJI BIN HAJI HARON, A.M.N., P.P.N., B.K.M.
(Baling).
- „ TUAN SHAMSURI BIN MD. SALEH, A.M.N., P.K.T., J.P.
(Balik Pulau).
- „ TUAN SIM KWANG YANG (Bandar Kuching).
- „ TUAN TAN KOON SWAN, A.M.P., J.P. (Damansara).
- „ TUAN TAN KOK HOOI (Padang Serai).
- „ DR TAN SENG GIAW (Kepong).
- „ TUAN THOMAS SALANG SIDEN (Julau).
- „ TUAN TING LING KIEW (Bintulu).
- „ WAN ABU BAKAR BIN WAN MOHAMAD (Jerantut).
- „ WAN IBRAHIM BIN WAN ABDULLAH (Pasir Mas).
- „ TUAN HAJI WAN MOHD. NAJIB BIN WAN MOHAMAD (Pasir
Puteh).
- „ WAN ZAINAB BINTI M. A. BAKAR, A.M.N., P.J.K. (Sungai Petani).
- „ TUAN YAHYA BIN HAJI ZAKARIA, P.P.T. (Bagan Datok).
- „ TUAN YEW FOO WENG (Menglembu).
- „ DATIN PADUKA HAJJAH ZALEHA BINTI ISMAIL, D.P.M.S., S.M.S.,
K.M.N. (Tanjong Karang).

DEWAN RAKYAT

PEGAWAI-PEGAWAI KANAN

Setiausaha Dewan Rakyat: Datuk Azizul Rahman bin Abdul Aziz.

Ketua Penolong Setiausaha: Haji Mohd. Salleh bin Abu Bakar.

Penolong Setiausaha: Ghazali bin Haji Abdul Hamid.

Penolong Setiausaha: Abdullah bin Abdul Wahab.

BAHAGIAN PENYATA RASMI PARLIMEN

Ketua Penyunting: Yahya Manap.

Penyunting Kanan: P. B. Menon.

Penyunting Kanan: Haji Osman bin Sidik.

Penolong Penyunting: N. Ramaswamy.

Penolong Penyunting: Amran bin Ahmad.

Pemberita-pemberita:

Haji Abdul Rahman bin Haji Abu Samah.

Suher bin Husin.

Mohd. Saleh bin Mohd. Yusof.

Juliah binti Awam.

Supiah binti Dewak.

Ismail bin Hassan.

Shamsiah binti Mohd. Yusof.

Hajjah Kalsom binti Ghazali.

Mohamed bin Osman.

Norishah binti Mohd. Thani.

Zaharah binti Naim.

BENTARA MESYUARAT

Mejar (B) Mohd. Kassim bin Hashim.

MALAYSIA

DEWAN RAKYAT

 Isnin, 2hb Disember, 1985

Mesyuarat dimulakan pada pukul 2.30 petang

DOA

(Timbalan Yang di-Pertua *mempengerusikan Mesyuarat*)

**JAWAPAN-JAWAPAN
MULUT BAGI
PERTANYAAN-
PERTANYAAN**

**SYARIKAT INSURANS—
BAYARAN PREMIUM**

1. Wan Abu Bakar bin Wan Mohamed minta Menteri Kewangan menyatakan adakah Kementerian sedar bahawa begitu banyak sekali jumlah premium yang dibayar oleh syarikat tempatan termasuk Kerajaan kepada syarikat insuran asing di luar negeri, sedangkan insuran tempatan ketandusan pelanggan dan menghadapi pertandingan dan persaingan yang sengit. Apakah langkah jangka pendek dan jangka panjang yang diambil oleh Kementerian Kewangan bagi mengatasi masalah ini.

Timbalan Menteri Kewangan (Dato Sabbaruddin Chik): Tuan Yang di-Pertua, saya kurang pasti akan maksud soalan ini. Jika soalan ini bermaksud pengaliran premium walaupun insuran langsung, dengan izin, "direct insurance", maka ianya adalah tidak benar kerana di bawah Akta Insuran 1963, kesemua harta benda alih dan harta tidak alih yang terletak di negara ini termasuk kapal terbang dan kapal laut yang didaftarkan di

negara ini disyaratkan menginsurankan dengan syarikat-syarikat insuran yang berdaftar di Malaysia.

Walaupun bagaimanapun, sekiranya soalan ini bermaksud pengaliran premium melalui insuran semula, dengan izin, reinsurance, ini memang benar dan disedari oleh Kementerian. Ini adalah kerana insuran semula adalah menjadi satu daripada prinsip insuran yang diamalkan oleh semua industri insuran di seluruh dunia bagi melindungi kerugian-kerugian besar dan di luar jangka.

Jumlah premium yang diinsurankan semula ke seberang laut bagi tahun 1984 adalah berjumlah \$289 juta ataupun 25% daripada jumlah premium kasar sebanyak \$1,154 juta.

Tuan Yang di-Pertua, Kementerian Kewangan sentiasa mengawasi masalah pengaliran keluar premium ke luar negeri di samping menentukan supaya premium-premium dapat dinikmati oleh kesemua syarikat-syarikat insuran di negara ini. Berhubung dengan ini, Kerajaan telah mengarahkan setiap syarikat insuran supaya menempatkan kesemua risiko yang mereka perolehi daripada Syarikat Insuran Semula Malaysia yang Tunggai iaitu Malaysian National Reinsurance Bhd (MNRB) antara 10% hingga 25% dari setiap risiko dan seterusnya MNRB dikehendaki menawarkan semula 5% daripada perniagaan itu kepada syarikat-syarikat insuran tempatan.

Di samping itu, Kerajaan telah juga mengarahkan supaya risiko-risiko besar diagihkan terlebih dahulu di kalangan syarikat-syarikat insuran tempatan sebelum diinsurankan semula ke seberang laut.

Tuan Ng Cheng Kuai: Tuan Yang di-Pertua, soalan tambahan. Berapakah syarikat-syarikat insuran asing yang beroperasi di Malaysia berbanding dengan bilangannya bagi syarikat-syarikat tempatan. Soalan yang kedua, apakah peratusan pemilikan pada keseluruhannya bagi warganegara Malaysia dan bukan warganegara Malaysia.

Dato Sabbaruddin Chik: Tuan Yang di-Pertua, daripada 57 buah syarikat-syarikat insuran, 34 daripadanya telah pun disusun semula menjadikan 28 kesemuanya. Baki sebanyak 14 yang lain telah pun mengemukakan cadangan untuk disusun semula. Daripada bilangan itu, 10 telah diterima, yang dua lagi masih dalam kajian, dua daripadanya telah tidak diterima dan telah dihantar kembali kepada syarikat-syarikat berkenaan untuk dikemukakan semula cadangan penyusunan semula ini, ertinya apabila penyusunan semula ini diluluskan dan diterima maka tidak ada lagi syarikat-syarikat insuran kepunyaan asing 100%.

Berkenaan dengan.....

Timbalan Yang di-Pertua: Saya pun sudah lupa. Yang Berhormat, sila ulangi lagi.

Tuan Ng Cheng Kuai: Soalan kedua iaitu apakah peratusan pemilikan pada keseluruhannya bagi warganegara Malaysia dan bukan warganegara Malaysia. Itu sudah jawab.

Dato Sabbaruddin Chik: Kalau sudah jawab sudahlah, Tuan Yang di-Pertua. (*Ketawa*)

Tuan Ng Cheng Kuai: Tuan Yang di-Pertua, kalau begitu, yang

dimaksudkan soalan pertama saya tadi iaitu berapakah syarikat-syarikat insuran asing yang beroperasi di Malaysia berbanding dengan bilangannya bagi syarikat-syarikat tempatan.

Dato Sabbaruddin Chik: Yang sebenarnya itu yang sudah saya jawab, Tuan Yang di-Pertua. Saya sudah beri angka-angka tadi. Ertinya yang sedang disusun semula itu bukan syarikat.....

Timbalan Yang di-Pertua: Tempatan.

Dato Sabbaruddin Chik: Tempatan.

AKTA KESELAMATAN DALAM NEGERI—YANG DITUDUH

2. **Tuan Chan Kok Kit** minta Menteri Dalam Negeri menyatakan jumlah orang-orang yang dituduh di bawah (i) Seksyen 57 Akta Keselamatan Dalam Negeri, (ii) Akta Senjatapi (Penalti Berat) setakat ini; dan nyatakan jumlah orang-orang yang dituduh di bawah Seksyen 57 Akta Keselamatan Dalam Negeri ini yang tidak terlibat dalam aktiviti-aktiviti subversif atau terlibat dalam keganasan yang terancang.

Timbalan Menteri Dalam Negeri (Dato' Radzi bin Sheikh Ahmad): Tuan Yang di-Pertua, bagi menjawab soalan:

- (i) Jumlah orang yang dituduh di bawah Seksyen 57 Akta Keselamatan Dalam Negeri semenjak ia dikuatkuasakan pada tahun 1960 ialah seramai 149 orang. Seperti yang sedia maklum tidak ada siapa yang dituduh di bawah Seksyen 57 Akta Keselamatan Dalam Negeri yang tidak mempunyai bukti yang menunjukkan ia tidak terlibat dalam aktiviti-aktiviti subversif atau terlibat dalam keganasan yang dirancang.

- (ii) Jumlah mereka yang dituduh setakat ini di bawah Akta Senjatapi (Penalti Lebih Berat) 1971 pula ialah seramai 493 orang.

Tuan Ibrahim Azmi bin Hassan: Tuan Yang di-Pertua, soalan tambahan kepada Yang Berhormat Timbalan Menteri Dalam Negeri. Undang-undang ataupun denda yang dikenakan kepada penyimpan-penyimpan senjatapi secara haram, apakah bezanya dengan senjatapi-senjatapi yang dibeli iaitu senjatapi moden dengan senjatapi-senjatapi yang dibuat sendiri.

Adakah sama denda itu ataupun dikenakan mengikut Kanun Keseksaan ini ataupun Akta itu berlainan, senjatapi yang moden lain, senjatapi buatan sendiri lain.

Yang kedua, apakah yang dikenakan kepada pembuat-pembuat senjatapi iaitu mereka yang berkebolehan membuat senjatapi, adakah pihak undang-undang dikuatkuasakan boleh tangkap mereka dan sekiranya boleh ditangkap mereka, apakah dikenakan seksaan kepada mereka ataupun Kerajaan boleh ambil mereka, diberi latihan supaya mereka boleh membuat senjatapi yang memberi guna kepada negara dan Kerajaan.

Dato' Radzi bin Sheikh Ahmad: Tuan Yang di-Pertua, mengikut undang-undang yang terdapat di negara kita, hukuman yang dikenakan kepada mereka yang didapati memiliki senjatapi yang haram, bermakna yang tidak berlesen, baik senjatapi itu dibuat sendiri ataupun senjatapi moden tetapi telah dipastikan oleh pihak-pihak yang tertentu boleh digunakan sebagai senjatapi, hukumannya serupa juga, tidak ada bezanya dengan senjatapi yang dibuat sendiri.

Untuk menjawab soalan yang kedua, memanglah ada hukuman di bawah Akta Senjatapi untuk menghukum seseorang itu yang dibuktikan telah membuat senjatapi, umpamanya membuat senjatapi di kampung dengan cara kampungnya, tetapi boleh menembak ataupun boleh mengeluarkan letupan.

Amatlah sukar bagi Kerajaan menimbangkan cadangan Ahli Yang Berhormat tadi, kerana untuk membuat senjatapi ini memerlukan kepakaran yang lebih luas daripada mereka yang hanya membuat senjatapi di peringkat kampung sahaja.

Walau bagaimanapun, jika ada mereka yang mahir untuk menyumbangkan perkhidmatan mereka, bolehlah membuat cadangan yang konkrit kepada Kerajaan untuk dipertimbangkan.

SISTEM HUBUNGAN TELEFON (ATUR) DI SARAWAK

3. Dr Leo Michael Toyad minta Menteri Tenaga, Telekom dan Pos menyatakan apakah langkah untuk mengemaskinikan perkhidmatan perhubungan telefon di kawasan persisiran Sarawak dan adakah rancangan Kerajaan bercadang untuk menyediakan ATUR di tempat ini, supaya kecekapan pentadbiran dan taraf perkhidmatan awam dapat dipertingkatkan lagi.

Setiausaha Parlimen Kementerian Tenaga, Telekom dan Pos (Tuan Au How Cheong): Tuan Yang di-Pertua, Kementerian saya memang sentiasa berusaha untuk memperluaskan serta mempertingkatkan lagi mutu perkhidmatan telekomunikasi, bukan sahaja di luar negeri Sarawak bahkan juga di mana semua negeri-negeri lain di negara kita. Ini adalah jelas dari jumlah peruntukan yang telah dan

akan disediakan bagi membangun rangkaian telekomunikasi di negara kita.

Dalam Rancangan Malaysia Ketiga, jumlah yang diperuntukkan sebanyak \$1.9 ribu juta, manakala dalam Rancangan Malaysia Keempat sebanyak \$5.8 ribu juta dan seterusnya dalam Rancangan Malaysia Kelima Kerajaan dijangka akan membelanjakan sebanyak \$9.1 ribu juta lagi bagi melaksanakan projek-projek rangkaian telekomunikasi.

Untuk makluman Ahli Yang Berhormat, perhubungan telekomunikasi di kawasan-kawasan terpencil dan persisiran negeri Sarawak sekarang diberikan melalui perkhidmatan sistem panggilan luar bandar H.F. (High Frequency Rural Call Service). Melalui sistem ini, semua panggilan kebangsaan dan antarabangsa dapat dihubungi melalui bantuan telefonis. Di samping itu perkhidmatan sistem "country set" juga digunakan di dalam kawasan lingkungan 30 km dari sesebuah ibusawat.

Namun begitu, Kementerian saya melalui Jabatan Telekom adalah dalam usaha untuk memperbaiki lagi mutu perkhidmatan sistem panggilan luar bandar H.F. dan di dalam peringkat akhir pemasangan yang dijangka siap pada awal tahun 1986. Sistem ini nanti akan dapat mengendalikan serentak 6 panggilan telefon di waktu sibuk, berbanding dengan satu panggilan bagi satu-satu masa yang diamalkan sekarang.

Selain daripada perkhidmatan sistem-sistem panggilan luar bandar H.F. dan "country set" yang digunakan sekarang di kawasan-kawasan terpencil dan persisiran di mana perkhidmatan telefon cara-cara biasa tidak dapat diberikan, Jabatan Telekom telah memperkenalkan sistem ATUR (Automatic Telephone

Using Radio) di negeri Sarawak. Sistem ATUR ini yang bermuatan 5,000 talian telah dilancarkan secara terhad bagi kawasan bandar Kuching pada 17hb Mei tahun ini dan secara menyeluruh bagi negeri Sarawak pada 15hb Oktober tahun ini juga.

Sebagai tambahan kepada perkhidmatan sistem-sistem telekomunikasi yang telah saya sebutkan tadi, Jabatan Telekom akan memperkenalkan satu lagi sistem perhubungan telefon di negara kita yang dikenali sebagai Multi-access Subscriber Radio System. Sistem ini akan juga memperkenalkan di negeri Sarawak, khususnya bagi kawasan-kawasan terpencil di persisiran di mana perkhidmatan telefon cara biasa tidak dapat diberikan oleh kerana sebab-sebab teknikal ataupun economic.

Melalui sistem ini, semua panggilan kebangsaan dan antarabangsa dapat dihubungi secara automatik. Sistem ini akan dipasang secara berperingkat-peringkat di kawasan-kawasan tertentu di seluruh negara. Bagi negeri Sarawak, pemasangan peringkat pertama dijangka siap pada pertengahan tahun 1986, dengan muatan sebanyak 384 talian.

Tuan Yang di-Pertua, selain daripada projek-projek biasa yang giat dilaksanakan sekarang untuk menambah lebih banyak lagi kabel-kabel telefon dan peralatan-peralatan ibusawat di negara kita, sistem-sistem baru yang disebutkan tadi telah diperkenalkan agar perkhidmatan telefon dapat diberi ke seluruh pelusuk negara kita dan juga sebagai sistem-sistem penyokong kepada sistem tradisional yang ada sekarang.

Tuan Ahmed Hambal bin Yeop Majlis: Tuan Yang di-Pertua, saya ingin membuat soalan tambahan kepada Yang Berhormat Setiausaha Parlimen. Mengapakah pada masa ini

selalu panggilan-panggilan secara terus ke perhubungan antarabangsa, misalnya daripada Malaysia ke negara-negara luar seperti Australia, New Zealand, Amerika dan sebagainya, selalu mengambil masa yang lama. Misalnya kalau kita membuat panggilan melalui "international operator", dengan izin, kadang-kadang mengambil masa sampai setengah jam atau satu jam baru panggilan itu dapat kita terima.

Yang keduanya, daripada penerangan yang telah disampaikan oleh Yang Berhormat Setiausaha Parlimen sebentar tadi panggilan-panggilan mengikut sistem baru memberi peluang kepada pengguna-pengguna telefon untuk membuat panggilan antarabangsa. Bilakah agaknya panggilan ini dapat digunakan oleh rakyat di negara kita?

Timbalan Yang di-Pertua: Soalan itu terkeluar daripada konteks soalan asal. Sekiranya Yang Berhormat hendak memberikan jawapannya, kalau Yang Berhormat ada butir-butir yang berkenaan, silakan.

Tuan Au How Cheong: Tuan Yang di-Pertua, secara amnya perkhidmatan terus dial antarabangsa itu pun telah diperkenalkan dan saya berharap rakyat kita dapat membuat permohonan supaya mendapat perkhidmatan yang boleh membuat panggilan antarabangsa secara langsung.

Bagi kawasan-kawasan tertentu di mana perkhidmatan antarabangsa terus dial itu belum dapat diperolehi, mereka haruslah berhubung dengan telefonis-telefonis yang ditempatkan di dua buah pusat sahaja.

Oleh yang demikian masalahnya buat sementara waktu ini, oleh kerana terdapat begitu banyak telefon dalam negara kita, hampir-hampir 950,000 sekarang bagi mereka yang tidak

mempunyai perkhidmatan terus dial itu menyambung apabila seseorang membuat panggilan nombor "108" itu maksudnya semua panggilan itu sampai ke satu atau dua pusat sahaja.

Tuan Mamat Ghazalee bin Abdul Rahman: Tuan Yang di-Pertua, saya hendak bertanya kepada Yang Berhormat Setiausaha Parlimen berkenaan dengan ATUR. ATUR ini telah dilancarkan tidak berapa lama dahulu. Saya ingin mendapat tahu daripada Yang Berhormat tentang sambutan terhadap ATUR ini, bagaimana sambutan dan kejayaannya serta keberkesanannya sebagai satu perkhidmatan telefon. Berapa yunit telah dijual dan yang keduanya, adakah Yang Berhormat Setiausaha Parlimen sedar bahawa kemudahan sistem ATUR ini boleh memberi faedah yang sangat besar kepada penduduk-penduduk di pendalaman yang tidak boleh mendapat perkhidmatan telefon secara lain. Dan adakah perancangan dibuat supaya kampung-kampung di pendalaman di seluruh negara diberikan perkhidmatan ATUR ini. Berapa belanjanya untuk mengadakan satu yunit ATUR?

Timbalan Yang di-Pertua: Sekali lagi soalan terkeluar daripada konteks oleh sebab inti soalan asal ialah mengenai perkhidmatan perhubungan telefon di kawasan persisiran Sarawak. Walau bagaimanapun sekiranya Yang Berhormat mahu menjawabnya, silakan.

Tuan Au How Cheong: Saya pun lupa akan soalnya.

Timbalan Yang di-Pertua: Sila ulangi Yang Berhormat.

Tuan Mamat Ghazalee bin Abdul Rahman: Terima kasih, Tuan Yang di-Pertua, kerana beri peluang. Dan terima kasih kepada Setiausaha Parlimen kerana sudi menjawab.

Soalan saya berkenaan dengan ATUR. Setakat manakah sambutan yang diberikan terhadap ATUR dan yang keduanya berapa yunit yang telah digunakan, dan yang ketiganya, adakah Kementerian Yang Berhormat bercadang untuk memperluaskan perkhidmatan ATUR kepada kawasan-kawasan pendalaman di seluruh negara supaya kawasan-kawasan yang tidak dapat perkhidmatan telefon cara yang lain akan dapat diberikan perkhidmatan.

Tuan Au How Cheong: Tuan Yang di-Pertua, untuk makluman Ahli Yang Berhormat yang berminat bahawa Jabatan Telekom pun telah membuat anggaran bahawa kita ingin menjual atau memberi perkhidmatan sebanyak 10,000 yunit bagi tahun pertama tetapi setakat ini kita hanya dapat menjual atau memberi perkhidmatan ATUR ini lebih kurang 7,000 orang sahaja buat sementara waktu ini.

Mengenai telefon awam bagi kawasan-kawasan luar bandar ini, tidak semestinya pihak Jabatan Telekom akan memberi perkhidmatan itu melalui ATUR. Sekiranya perkhidmatan itu dapat diberi melalui cara biasa ataupun tradisional iaitu tidak lebih daripada \$20,000 kosnya, perkhidmatan itu akan diberi secara tradisional—biasa. Tetapi sekiranya kawasan-kawasan tertentu yang sangat jauh terpencil dan sebagainya ataupun kosnya melebihi \$20,000 untuk mendapat perkhidmatan, barulah Jabatan Telekom memberi perkhidmatan melalui ATUR.

Timbalan Yang di-Pertua: Yang Berhormat Dr Chen Man Hin.

(Soalan No. 4 Y. B. Dr Chen Man Hin tidak hadir).

Timbalan Yang di-Pertua: Yang Berhormat Tuan Hassan Alban bin Haji Sandukong.

(Soalan No. 5 Y. B. Tuan Hassan Alban bin Haji Sandukong tidak hadir).

ROMPAKAN BERSENJATA DI LAHAD DATU

6. Tuan Newman Gaban minta Menteri Dalam Negeri menyatakan peristiwa yang berlaku baru-baru ini di Lahad Datu, Sabah dalam mana sebelas orang yang tidak bersalah telah dibunuh dan beberapa orang yang lain dcederakan oleh lanun-lanun Filipina khasnya atas pertimbangan yang berikut:

- (a) mengapakah sebilangan kecil lanun dapat menyerang sebuah bandar besar dengan mudahnya;
- (b) apakah langkah segera telah diambil untuk menangkap lanun-lanun ini dan kejayaan yang dicapai;
- (c) apakah rancangan dan tindakan Kerajaan akan ambil bagi menentukan bahawa Lahad Datu dan seluruh Sabah tidak lagi diserang oleh lanun; dan
- (d) adakah berkemungkinan bagi Kerajaan Malaysia dengan kerjasama Kerajaan Filipina muncul dengan hebatnya membersihkan lanun-lanun daripada lautan di antara kedua buah negara.

Timbalan Yang di-Pertua: Ada sesiapa yang hendak menjawab bagi pihak Timbalan Menteri Dalam Negeri?

Yang Berhormat Tuan Mohd. Idris bin Mohd. Basri.

(Soalan No. 7 Y.B. Tuan Mohd. Idris bin Mohd. Basri tidak hadir).

KUMPULAN WANG AMANAH KONTRAKTOR—TABUNG PUSINGAN

8. Tuan Haji Seroji bin Haji Haron minta Menteri Kerjaraya menyatakan

apakah kriteria-kriteria yang diguna bagi mendapat Kumpulan Wang pusingan oleh pemborong Bumiputera bagi wang yang diutukkan sebanyak 5 juta oleh Kerajaan dan beberapa orang pemborong yang telah menikmati skim tersebut.

Timbalan Menteri Kesihatan (Dato K. Pathmanaban): Tuan Yang di-Pertua, bagi pihak Yang Berhormat Menteri Kerjaraya, benarkan saya menyatakan bahawa Kumpulan Wang Amanah Kontraktor yang mempunyai tabung pusingan sebanyak \$5 juta telah dilancarkan dengan rasminya pada 9hb Mei, 1985 ini. Tujuan utama Kumpulan Wang ini ialah untuk membantu kontraktor yang menghadapi kesulitan untuk mendapat modal bagi memulakan kerja yang diperolehi dari Jabatan Kerjaraya.

Kriteria yang ditetapkan untuk melayakkan pemohon untuk mendapatkan pinjaman di bawah Kumpulan Wang Amanah Kontraktor ini adalah seperti berikut:

- (1) Mereka mestilah berdaftar dengan PUSAKABUMI di dalam kelas F, atau EX atau E atau D ataupun kelas C;
- (2) Diiktiraf oleh PUSAKABUMI sebagai bertaraf bumiputera;
- (3) Modal dan pengurusan dimiliki 100% oleh bumiputera;
- (4) Terhad kepada projek-projek Persekutuan sahaja;
- (5) Hendaklah membuktikan harga tawaran adalah menguntungkan;
- (6) Mempunyai rekod kerja yang memuaskan; dan
- (7) Keutamaan istimewa akan diberi kepada pemohon-pemohon yang pernah menghadiri kursus-kursus kontrak binaan anjuran

Kementerian Kerjaraya dan mendapat pencapaian yang memuaskan.

Mengenai jumlah kontraktor yang menikmati skim tersebut, Tuan Yang di-Pertua, sukalah saya menyatakan bahawa setakat ini belum ada lagi.

Semenjak skim tersebut dilancarkan hingga ke hari ini hanya dua permohonan sahaja yang diterima oleh Kementerian Kerjaraya dan keduanya malangnya ditolak kerana tidak memenuhi kriteria-kriteria yang saya nyatakan tadi.

Tuan Haji Seroji bin Haji Haron: (*Bangun*).

Timbalan Yang di-Pertua: Yang Berhormat ada soalan tambahan?

Tuan Haji Seroji bin Haji Haron: Ya, Tuan Yang di-Pertua, soalan tambahan. Daripada penjelasan tadi nampaknya sambutan atas skim ini tidaklah menggalakkan oleh pihak pemborong-pemborong bumiputera. Jadi apakah usaha Kementerian supaya memastikan skim ini dapat berjalan dan diusahakan oleh pihak pemborong-pemborong bumiputera. Kerana angkanya begitu banyak sekali \$5 juta.

Dato K. Pathmanaban: Tuan Yang di-Pertua, sebab-sebab skim ini tidak mendapat sambutan itu tidak begitu jelas tetapi nampaknya satu daripada sebabnya ialah kurangnya projek-projek Persekutuan yang dikeluarkan oleh Kementerian Kerjaraya dan hanya kontraktor-kontraktor yang mendapat projek Persekutuan berkelayakan untuk mendapat bantuan daripada skim ini.

Selain daripada itu mungkin mereka yang dapat projek-projek ada perhubungan yang baik dengan bank-bank mereka tidak menggunakan skim ini. Walau bagaimanapun

Kementerian Kerjaraya sedang melalui kenyataan-kenyataan yang dibuat dan juga di dalam kursus-kursus dan forum-forum yang dianjurkan bagi kontraktor-kontraktor bumiputera, menjelaskan tentang perjalanan dan kriteria skim ini untuk mereka dapat mengambil kemudahan ini.

Timbalan Yang di-Pertua: Saya menjemput Yang Berhormat Timbalan Menteri Dalam Negeri menjawab soalan ke-6.

ROMPAKAN BERSENJATA DI LAHAD DATU

6. Tuan Newman Gaban minta Menteri Dalam Negeri menyatakan peristiwa yang berlaku baru-baru ini di Lahad Datu, Sabah dalam mana sebelas orang yang tidak bersalah telah dibunuh dan beberapa orang yang lain dcederakan oleh lanun-lanun Filipina khasnya atas pertimbangan yang berikut:

- (a) mengapakah sebilangan kecil lanun dapat menyerang sebuah bandar besar dengan mudahnya;
- (b) apakah langkah segera telah diambil untuk menangkap lanun-lanun ini dan kejayaan yang dicapai;
- (c) apakah rancangan dan tindakan Kerajaan akan ambil bagi menentukan bahawa Lahad Datu dan seluruh Sabah tidak lagi diserangi oleh lanun; dan
- (d) adakah berkemungkinan bagi Kerajaan Malaysia dengan kerjasama Kerajaan Filipina muncul dengan hebatnya membersihkan lanun-lanun daripada lautan di antara kedua buah negara.

Dato' Radzi bin Sheikh Ahmad:
Terima kasih, Tuan Yang di-Pertua.
Bagi menjawab soalan:

- (a) Keadaan alam semula jadi di sebahagian besar Pantai Timur Sabah menyebabkan kawasan tersebut agak sukar untuk dikawal dengan sungguh berkesan. Sebahagian kecil daripada penduduk Pantai Timur Sabah masih terus menjalin hubungan kebudayaan, kekeluargaan dan perdagangan dengan penduduk-penduduk dari selatan Filipina. Ini telah menjadikan kawasan tersebut termasuk Lahad Datu selalu dikunjungi oleh para pendatang dari selatan Filipina yang telah berulang alik di antara Sabah dan tempat asal mereka sejak berpuluh tahun lalu;
- (b) Pihak Polis telah mengejar perompak-perompak tersebut yang telah melarikan diri dengan dua buah pump-boat dan dalam satu pertempuran di laut telah berjaya menawan sebuah bot serta menenggelamkan sebuah bot lagi. Dalam pertempuran tersebut 5 orang perompak ditembak mati;
- (c) Semenjak kejadian yang berlaku di Lahad Datu pada 23-9-1985 pihak Pasukan Keselamatan telah bertindak untuk memperkemas dan memperkuat lagi kawalan keselamatan di Sabah;

Antara langkah-langkah keselamatan yang dititikberatkan ialah:

- (i) Menetapkan anggota Pasukan Polis Hutan di 37 tempat yang strategik di pantai-pantai dan pulau-pulau di Pantai Timur Sabah;

- (ii) Menambah seramai 250 orang anggota-anggota Pasukan Polis Hutan dari Sarawak ke Sabah untuk memperkuatkan lagi keanggotaan di lokasi-lokasi yang dahulunya kosong atau berkurangan anggota;
- (iii) Mengadakan rondaan-rondaan tambahan bot-bot merin mengikut zon-zon yang ditetapkan dengan mengadakan "inner" and "outer cordon";
- (iv) Mengadakan check points di 3 buah pulau untuk mengawal semua pergerakan keluar dan masuk pendatang-pendatang terutamanya dari Filipina ke Sabah;
- (v) Memperkemaskan lagi Semporna Security Command untuk menyelaras, mengurus bantuan logistik dan merancang gerakan apabila perlu; dan
- (vi) Menempatkan sebuah kapal terbang Unit Udara Polis untuk membuat rondaan di perairan Pantai Timur Sabah.

Dengan langkah-langkah yang tersebut di atas adalah diharapkan Pasukan Keselamatan dapat cepat mencegah dan bertindak dengan lebih berkesan lagi di masa-masa akan datang.

- (d) Adalah menjadi tanggungjawab kita sendiri untuk membanteraskan kegiatan-kegiatan jenayah ataupun pencerobohan yang dilakukan di sekitar kawasan perairan Malaysia. Dalam hal ini saya yakin kita mempunyai keupayaan yang secukupnya untuk membanteras kegiatan-kegiatan tersebut di Sabah.

Tuan Shamsuri bin Md. Saleh: Tuan Yang di-Pertua, soalan tambahan. Dalam tindakan susulan oleh pihak Pasukan Keselamatan untuk bertindak terhadap penjenayah-penjenayah yang telah melakukan jenayah di Lahad Datu itu timbul salah faham antara Kerajaan Filipina dengan Kerajaan Malaysia. Ada pihak-pihak yang menuduh bahawa Pasukan Keselamatan Malaysia telah menyerang orang-orang yang tidak berdosa di kawasan selatan Filipina. Jadi saya ingin mendapat penjelasan bagaimanakah kedudukan perkara itu sekarang dan apakah tindakan-tindakan pihak Kerajaan untuk menjelaskan keadaan yang sebenar, yang berlaku atas tindakan-tindakan yang diambil oleh Pasukan Keselamatan itu supaya dapat mententeramkan hubungan antara Malaysia dengan Filipina.

Dato' Radzi bin Sheikh Ahmad: Tuan Yang di-Pertua, perkara yang dibangkitkan oleh Ahli Yang Berhormat tadi bukannya timbul di antara Kerajaan Malaysia dengan Kerajaan Filipina, tetapi ditimbulkan oleh akhbar-akhbar yang mungkin tidak mengetahui perhubungan di antara negara kita dengan negara Filipina. Walau bagaimanapun kita selalu berusaha sebagai sebuah negara yang juga duduk dalam kumpulan ASEAN, berhubung rapat dengan Kerajaan Filipina dan kita percaya dan berasa yakin bahawa perkara ini tidak akan melemahkan perhubungan kita dua negara.

Tuan Alias bin Md. Ali: Tuan Yang di-Pertua, soalan tambahan. Saya ingin bertanya Yang Berhormat Timbalan Menteri Dalam Negeri sama ada benar dan maklumat yang saya terima iaitu perompak-perompak ini telah berada di pekan Lahad Datu, beberapa jam sebelum kejadian tembak-menembak itu berlaku dan mereka berlegar-legar di dalam bandar dengan membawa senjata-senjata automatik, tetapi tidak

menimbulkan apa-apa syak-wasangka di kalangan Polis, Polis menyangkakan mereka ini ahli-ahli Pasukan Polis Hutan. Kalau beliau sedar, apakah langkah-langkah yang akan diambil oleh pihak Kementerian untuk mempertajamkan kewaspadaan Pasukan Polis kita supaya lebih syak kiranya berlaku perbuatan seperti itu di masa depan.

Soalan yang kedua, ialah sama ada benar maklumat yang saya terima bahawa anggota-anggota Polis yang berada di pekan Lahad Datu itu terlampau kecil bilangannya, menyebabkan mereka tidak dapat bertindak apa-apa ketika kejadian itu berlaku, tetapi sebaliknya menyembunyikan diri atau melindungi diri di berek masing-masing oleh kerana mereka tidak berdaya melawan pasukan penjahat yang begitu ramai dan lengkap, dan kalau ini benar apakah langkah-langkah yang akan diambil oleh pihak Kementerian untuk melengkapkan Pasukan Polis terutama di pekan-pekan sempadan yang sensitif supaya mereka boleh menghadapi semua kemungkinan, termasuk kemungkinan serangan-serangan lanun dan penjahat-penjahat lain.

Timbalan Yang di-Pertua: Sebelum Yang Berhormat Timbalan Menteri menjawab, soalan ini bertanya sama ada maklumat itu benar atau tidak, maka saya perlu bertanya kepada Yang Berhormat adakah maklumat Yang Berhormat itu diperolehi daripada surat-suratkhobar, daripada orang-orang perseorangan bagi dirinya sendiri ataupun daripada badan-badan kewangan. Sekiranya daripada sumber-sumber ini, saya tidak boleh membenarkan soalan-soalan Yang Berhormat itu.

Tuan Alias bin Md. Ali: Tuan Yang di-Pertua, saya mendapat maklumat ini daripada sumber pegawai Bank

Pertanian yang mempunyai pejabat berhampiran dengan tempat kejadian ini.

Dato' Radzi bin Sheikh Ahmad: Tuan Yang di-Pertua, untuk makluman Yang Berhormat sekalian, maklumat yang telah disampaikan kepada Yang Berhormat tadi, yang telah dikemukakan kepada saya berbentuk dua soalan adalah tidak benar—tidak benar sekali bahawa perompak-perompak tadi telah lama berada di Lahad Datu, sebelum mereka membuat serangan kepada dua sasaran yang kita semua sedia maklum. Dan juga tidaklah benar bahawa anggota-anggota keselamatan kita oleh kerana bilangan mereka tidak mencukupi telah menghilangkan diri ataupun bersembunyi di tempat-tempat yang tertentu.

Sepertimana yang saya telah terangkan tadi semenjak kejadian yang berlaku di Lahad Datu pada 23hb September kita telah memperbanyakkan lagi bilangan anggota Pasukan Keselamatan kita di Sabah terutama sekali di kawasan-kawasan strategik ataupun di pekan-pekan kecil strategik yang terletak di seluruh kawasan Pantai Timur di negeri Sabah dan kita berasa yakin bahawa bilangan pasukan kita mencukupi untuk mengatasi sebarang kemungkinan berlakunya satu peristiwa lagi yang serupa di Lahad Datu.

AKTA/ORDINAN YANG DILULUSKAN—MAKLUMAT

9. Tuan V. Govindaraj minta Menteri Penerangan menyatakan sama ada beliau sedar, kebanyakan akta-akta dan ordinan-ordinan diluluskan oleh Parlimen dan Dewan Undangan Negeri-negeri tidak diketahui oleh masyarakat orang ramai, memandangkan ini adakah pihak Kementerian mempunyai apa-apa

rancangan untuk menerangkan isi kandungan Akta-akta dan Ordinan-ordinan tersebut kepada masyarakat melalui media-massa, terutama melalui T.V. bagi pengetahuan rakyat.

Timbalan Menteri Penerangan (Dato' Chan Siang Sun): Tuan Yang di-Pertua, memang tugas utama Kementerian Penerangan untuk menyalurkan maklumat-maklumat terutama sekali maklumat rasmi berkaitan dengan kegiatan-kegiatan Kerajaan termasuk undang-undang yang diluluskan oleh Dewan yang mulia ini kepada orang ramai demi mewujudkan rakyat yang berpengetahuan.

Penyaluran maklumat-maklumat dibuat melalui T.V. dan radio dan juga laporan-laporan khas melalui akhbar-akhbar tempatan sewaktu Dewan bersidang semacam sekarang. Lazimnya segala Akta dan Ordinan yang dibahaskan di Dewan Parlimen dan Dewan Undangan Negeri terlebih dahulu diedarkan kepada akhbar-akhbar dengan embargo.

Liputan melalui T.V. dan radio dibuat menerusi rancangan khas Laporan Dewan Rakyat atau Laporan Dewan Negara, siaran-siaran Berita, Rancangan-rancangan Ehwat Semasa dan ceramah mengenai undang-undang yang sedang dipertimbangkan termasuklah juga pandangan-pandangan Ahli-ahli Yang Berhormat sendiri. Di samping itu, Kementerian Penerangan juga dari masa ke semasa menyediakan penerbitan-penerbitan khas mengenai sesuatu undang-undang yang menarik minat orang ramai seperti pindaan kepada Perlembagaan, Undang-undang Buruh dan Akta Dadah Berbahaya.

Melalui saluran-saluran ini, Kementerian Penerangan menjangka maklumat-maklumat akan tersibar dengan meluas khususnya kepada para penonton televisyen atau pendengar

radio, jika diambil kira bahawa tahap penonton televisyen di Semenanjung sekarang melebihi 95% jumlah orang dewasa (7.4 juta dalam tahun 1984) manakala jumlah pendengar Radio Malaysia pula melebihi 82% dari jumlah orang dewasa di Semenanjung (6.5 juta dalam tahun 1984).

Di Sabah pula, penonton televisyen melebihi 81% jumlah orang dewasa (84,100 dalam tahun 1983), pendengar radio melebihi 25%—ini rendah sedikit jumlah orang dewasa (25,500 pada tahun 1983).

Di Sarawak pula, penonton TV melebihi 78% jumlah orang dewasa (125,300 pada tahun 1983) dan pendengar radio melebihi 79% jumlah orang dewasa (126,200 pada tahun 1983).

Angka-angka ini menunjukkan bahawa melalui televisyen dan radio adalah meliputi sebahagian besar rakyat di dalam negara kita dan ambil tahu hal-hal melalui Televisyen atau RTM Malaysia.

Tuan Yang di-Pertua, usaha-usaha Kementerian Penerangan ini boleh dipergiatkan dan diperluaskan lagi dengan kerjasama Ahli-ahli Yang Berhormat dalam Dewan yang mulia ini serta Ahli-ahli Dewan Undangan Negeri masing-masing yang tidak kurang daripada 620 orang kesemuanya. Adalah sukar bagi Kementerian Penerangan untuk menghebahkan dengan secara mendalam setiap undang-undang yang diluluskan oleh Parlimen atau Dewan Undangan Negeri terutama sekali memandangkan bahawa undang-undang tersebut menyentuh perkara-perkara yang khusus dengan kumpulan atau masalah tertentu sahaja. Lebih-lebih lagi kesuntukan masa siaran atau "air time", dengan izin, sama ada di Radio atau di televisyen serta kekurangan ruang dalam akhbar-akhbar tempatan tidak

mengizinkan penjelasan diberi mengenai setiap undang-undang yang diluluskan itu.

Oleh yang demikian saya menyeru sokongan serta kerjasama Ahli-ahli Yang Berhormat sekalian untuk sama-sama dengan RTM menunaikan kewajipan utama kita bersama-sama yang murni demi mewujudkan satu masyarakat yang lebih berpengetahuan.

Dr Koh Tsu Koon: Tuan Yang di-Pertua, soalan tambahan. Tadi Yang Berhormat Timbalan Menteri meminta kerjasama Wakil-wakil Rakyat untuk menerangkan Akta-akta dan Ordinan-ordinan kepada orang ramai. Saya ingin bertanya sama ada Kementerian beliau bersedia atau tidak untuk memperuntukkan ruang masa untuk radio dan televisyen bagi Ahli-ahli Yang Berhormat supaya dapat menjalankan tugas ini dengan lebih berkesan.

Dato' Chan Siang Sun: Tuan Yang di-Pertua, sepertimana yang saya katakan tadi dalam RTM oleh kerana kesuntukan masa siaran atau "air time", kita cuma boleh mengadakan program-program seperti Ehwal Semasa atau ada perjumpaan-perjumpaan semacam yang kita anjurkan sekarang dan selain daripada itu barangkali satu forum yang cukup baik untuk Ahli-ahli Yang Berhormat untuk memainkan peranan dalam tugas murni ini ialah untuk menghadiri kursus-kursus sivik yang selalu diadakan, yang dianjurkan oleh Jabatan Penerangan tetapi kadangkala juga bila kita jemput, tidak banyak reaksi pula kepada kursus-kursus sivik kita. Jadi kita berharaplah oleh kerana seperti yang saya katakan tadi, kerjasama daripada kita semua supaya kalau ada satu undang-undang yang khusus dan penting yang telah diluluskan oleh Dewan ini, kita dapat juga bersama-sama untuk menyibar-kan kepada seluruh rakyat kita.

Tuan Mamat Ghazalee bin Abdul Rahman: Tuan Yang di-Pertua, saya hendak bertanya kepada Yang Berhormat Timbalan Menteri iaitu berkenaan dengan rancangan Laporan Parlimen di RTM, masanya itu kalau tidak salah saya selama 20 minit sahaja. Jadi dalam masa yang terhad yang macam itu macam mana kita boleh beri penerangan yang berkesan yang agak melebar juga terhadap Akta-akta yang dibahaskan dalam Parlimen dan pandangan-pandangan Ahli-ahli Parlimen, sehinggakan saya dapati acapkali laporan yang dibuat terhadap ucapan seseorang Ahli Parlimen di Dewan ini cuma sebaris sahaja. Bila mereka balik ke kampung, rakyat bertanya: Macam mana Yang Berhormat bercakap sebaris sahaja dalam Parlimen? Jadi bolehkah ditambah masanya?

Timbalan Yang di-Pertua: Soalannya, bolehkah ditambah masa Laporan Parlimen?

Dato' Chan Siang Sun: Insya Allah, kita ambil perhatian. (*Ketawa*)

Timbalan Yang di-Pertua: Yang Berhormat Tuan Abdul Rahman bin Suliman.

(*Soalan No. 10 Y. B. Tuan Abdul Rahman bin Suliman tidak hadir*).

Timbalan Yang di-Pertua: Yang Berhormat Tuan Lee Lam Thy.

(*Soalan No. 11 Y. B. Tuan Lee Lam Thy tidak hadir*).

LATIHAN PERGURUAN DALAM MASA CUTI

12. Tuan Haji Mohd. Zain bin Abdullah minta Menteri Pelajaran menyatakan adakan Kementerian Pelajaran bercadang untuk memberi latihan perguruan dalam cuti kepada guru-guru sementara yang telah

berkhidmat beberapa tahun tertentu atau menyerap mereka ke Maktab-maktab Perguruan. Kalau ada, sila butirkan.

Menteri Pelajaran (Datuk Abdullah bin Haji Ahmad Badawi): Tuan Yang di-Pertua, Kementerian Pelajaran memang telah menjalankan rancangan untuk memberi latihan perguruan dalam masa cuti kepada guru-guru sandaran yang memenuhi syarat dan yang mula berkhidmat sebelum 28-2-1983. Tawaran kepada seramai 1,228 orang guru untuk pengambilan kedua telah dibuat pada pertengahan bulan November 1985. Guru-guru sandaran yang memenuhi syarat-syarat pengambilan biasa dan memohon untuk mengikuti kursus perguruan sepenuhnya di Maktab-maktab Perguruan adalah diberi pertimbangan untuk mengikuti kursus-kursus tersebut.

Tuan Chan Kok Kit: Soalan tambahan. Bolehkah Yang Berhormat Menteri beritahu masalah kekurangan guru telah wujud dekat 20 tahun dahulu. Bilakah masalah tersebut akan diselesaikan dan adakah Kerajaan bercadang bahawa guru-guru sementara yang telah mengajar selama 5 tahun akan diberi kelayakan menjadi guru tetap?

Datuk Abdullah bin Haji Ahmad Badawi: Tuan Yang di-Pertua, berhubung dengan perkara kekurangan tenaga guru, Kementerian Pelajaran telah pun ada satu rancangan untuk mengurangkan masalah kekurangan tenaga guru itu dalam jangka 5 tahun. Adalah diharapkan pada tahun 1991 maka kekurangan itu akan dapat diatasi sepenuhnya. Ini adalah dibuat dengan cara melipatgandakan lagi bilangan guru-guru pelatih yang sekarang ini mendapat latihan di Maktab-maktab Perguruan yang ada di negara kita ini.

Ini bermakna bahawa kemudahan-kemudahan yang ada di Maktab-maktab itu terpaksa ditambah dan jangka masa pun dipanjangkan sehingga ke malam.

Yang keduanya berhubung dengan guru-guru sementara yang begitu ramai yang telah berkhidmat, segala usaha juga telah dibuat oleh Kementerian untuk membolehkan mereka mendapat kelayakan-kelayakan yang diperlukan supaya membolehkan mereka itu memohon untuk dipertimbangkan bagi jawatan tetap.

Dr Koh Tsu Koon: Tuan Yang di-Pertua, soalan tambahan. Saya ingin meminta Yang Berhormat Menteri memberi tahu Dewan ini apakah syarat-syarat kemasukan untuk Guru-guru Sandaran ini bagi kursus-kursus semasa cuti dan juga adakah Yang Berhormat Menteri sedar bahawa terdapat calon-calon yang mempunyai kepujian dalam kedua-dua bahasa iaitu Bahasa Malaysia dan Bahasa Cina bagi Rancangan Latihan Guru Sementara untuk Sekolah Rendah Jenis Kebangsaan (Cina) yang tidak dapat diterima masuk sedangkan terdapat guru-guru yang mempunyai kepujian dalam Bahasa Malaysia tetapi hanya gred lulus dalam bahasa Cina diterima masuk. Adakah ini merupakan satu ketidak "consistenan" dari segi syarat-syarat kemasukan.

Datuk Abdullah bin Haji Ahmad Badawi: Tuan Yang di-Pertua, berhubung dengan kelayakan kepujian dalam bahasa yang berkenaan iaitu Bahasa Malaysia ataupun Bahasa Cina juga di mana difikirkan perlu, itu memanglah satu syarat yang sentiasa dikenakan. Tetapi memandangkan bahawa Guru-guru Sandaran yang begitu ramai yang hendak diberi peluang kursus ini dan tempatnya itu adalah sangat kurang, maka Kementerian Pelajaran telah

menentukan bahawa hanya mereka yang mula berkhidmat pada tahun 1982 yang dibenarkan mengambil kursus itu dan mereka yang dilantik kemudian daripada tahun itu walaupun berkelayakan penuh terpaksa menunggu dahulu. Ini dibuat secara batches dan kalau pun terdapat yang penuh kelayakan tetapi lantikannya kemudian daripada tarikh berkenaan, terpaksa menunggu giliran.

Timbalan Yang di-Pertua: Yang Berhormat Tuan Mohd. Idris bin Mohd. Basri.

(Soalan No. 13 Y. B. Tuan Mohd. Idris bin Mohd. Basri tidak hadir).

HOSPITAL—BAYARAN PAKAR

4. Dr Chen Man Hin minta Menteri Kesihatan menyatakan sama ada langkah-langkah diambil supaya diadakan satu panduan dan "Standardisation" di atas perkara bayaran pakar dan bayaran hospital dalam beliau menggalakkan pen-swastaan perkhidmatan kesihatan supaya membolehkan rakyat biasa juga menggunakan hospital-hospital swasta itu kerana hospital-hospital itu tidak hanya untuk orang-orang kaya sahaja.

Timbalan Menteri Kesihatan (Dato' Pathmanaban): Tuan Yang di-Pertua, pada masa sekarang tidak ada standardisation bagi caj-kej yang dikenakan oleh pakar-pakar dan bayaran hospital bagi pesakit-pesakit yang menggunakan perkhidmatan hospital-hospital swasta. Walau bagaimanapun, Kementerian Kesihatan telah mengadakan beberapa perbincangan dengan Persatuan Hospital-hospital Swasta mengenai pelbagai perkara, termasuk juga caj-kej bagi perkhidmatan yang disediakan oleh mereka.

Dalam perbincangan tersebut adalah ditekankan supaya hospital-hospital swasta menetapkan caj-kej ke tahap serendah-rendahnya yang boleh dan munasabah, tertakluk kepada peraturan dan syarat tersendiri atau, dengan izin, "through self regulation" supaya perkhidmatan yang disediakan oleh hospital-hospital swasta dapat dinikmati oleh sebahagian besar orang awam. Ini adalah kerana hospital-hospital swasta mempunyai tanggung-jawab sosial kepada rakyat dan oleh yang demikian, mereka tidak seharusnya mementingkan keuntungan semata-mata.

Sehubungan dengan ini, saya suka menarik perhatian Ahli Yang Berhormat bahawa terdapat beberapa hospital swasta yang telah memperuntukkan beberapa peratus daripada katil-katil yang terdapat di hospital-hospital itu untuk pesakit-pesakit yang berpendapatan rendah ataupun tidak mampu membayar kos rawatan mereka.

Kementerian sentiasa menggalakkan peruntukan seperti ini termasuk juga kemudahan perkhidmatan kecederaan dan kecemasan. Sekiranya peraturan-peraturan pembayaran yang disediakan oleh hospital-hospital swasta tidak mencapai objektif, maka peraturan-peraturan yang lain mengenai caj-kej yang dikenakan oleh hospital swasta bolehlah dikaji.

Dr Chen Man Hin: Tuan Yang di-Pertua, soalan tambahan. Di dalam perbincangan pihak Kerajaan dengan doktor-doktor swasta atau pentadbiran Hospital-hospital Swasta, apakah halangan untuk mendapatkan satu persetujuan, oleh sebab beberapa tahun dahulu Menteri Kesihatan telah berkata dia hendak mengadakan satu "guidelines" untuk membuat pembayaran, tetapi sampai sekarang tidak mendapat persetujuan.

Dato' K. Pathmanaban: Tuan Yang di-Pertua, apabila kita tekan sahaja, mula perbincangan yang sebenar dan sesungguhnya dan saya diberitahu oleh Persatuan Hospital-hospital Swasta bahawa masih terdapat kerumitan untuk menentukan caj-caj bagi beberapa kepakaran atau pegawai-pegawai pakar yang memberi khidmat di hospital-hospital swasta, kerana ada pakar yang menganggap bahawa mereka lebih mahal daripada pakar yang lain dan sebagainya atau mengikut pengalaman, seseorang pakar itu jika pakar itu baru masuk berkhidmat, beliau juga berkehendakkan caj atau bayaran kepakaran yang sama seperti pakar yang telah berkhidmat 20 tahun dan sebagainya.

Masalah ini memang rumit dan Kementerian memang faham dan kita telah memberikan segala penggalakan dan perhatian untuk menentukan bahawa Persatuan Hospital-hospital Swasta ini dapat membincangkan perkara ini dengan sungguh-sungguh untuk dapat memutuskan perkara ini seberapa cepat yang mungkin.

Tuan Ibrahim Azmi bin Hassan: Tuan Yang di-Pertua, soalan tambahan. Yang Berhormat Timbalan Menteri, saya ingin menyentuh mengenai pembayaran hospital. Adakah pihak Kerajaan bercadang apabila ekonomi pulih di satu masa nanti, pembayaran hospital itu tidak dikenakan. Hospital yang saya maksudkan ini dan pembayaran-pembayaran hospital swasta dikurangkan harga pembayaran itu ataupun dijadikan kita itu sebuah negara yang pembayaran tentang hospital swasta ini yang termurah sekali di Asia.

Kedua, adakah pihak Kerajaan bercadang supaya dibuka peluang kepada doktor-doktor pakar luar negeri untuk membuka hospital-hospital swasta di negara ini kerana

memandangkan kepada kekurangan doktor-doktor khasnya doktor-doktor pakar di tanahair kita hari ini.

Timbalan Yang di-Pertua: Soalan itu terkeluar sedikit daripada konteks, tetapi ada kaitannya juga. Sekiranya Yang Berhormat hendak menjawab, silakan.

Dato' K. Pathmanaban: Tuan Yang di-Pertua, soalan ini tidak melibatkan hospital-hospital Kerajaan, jadi saya tidak payah jawab soalan bahagian pertama.

Mengenai doktor-doktor pakar yang membuka klinik sendiri dan sebagainya, memang kita tidak dapat melarang sesiapa pun meletakkan jawatan untuk urusan sendiri ataupun berlengah-lengah di rumah jika beliau suka berbuat demikian. Kebebasan dalam perkara ini masih terdapat di dalam negara kita.

Timbalan Yang di-Pertua: Yang Berhormat Tuan Hassan Alban bin Haji Sandukong.

Tuan Ahmed Hambal bin Yeop Majlis: Tuan Yang di-Pertua, dengan izin, soalan No. 5.

PUSAT MUBALIGH DI TONGOD

5. Tuan Ahmed Hambal bin Yeop Majlis (*di bawah S. O. 24 (2)*) minta Perdana Menteri menyatakan adakah Pusat Mubaligh di Muamut (Tongod) Sabah sudah dibuka; apakah sebabnya Pusat berkenaan dibina dalam hutan-belantara dan tidak dibina di kawasan-kawasan berdekatan dengan tumpuan penduduk.

Setiausaha Parlimen Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan (Tuan Awang bin Jabar): Tuan Yang di-Pertua, dengan izin, saya menjawab bagi pihak Timbalan Menteri di Jabatan Perdana Menteri.

Bagi menjawab soalan (a), Pusat Latihan Dakwah di Tongod, Sabah itu pada masa ini belum lagi dibuka. Urusan sedang dibuat untuk mengadakan kakitangan dan alat kelengkapan dengan harapan pusat latihan itu akan dapat beroperasi pada tahun hadapan.

(b) Pusat Latihan Dakwah di Tongod itu sebenarnya telah dibina oleh Kerajaan Negeri Sabah dalam tahun 1983. Ianya telah diserahkan dan dipindah-milik kepada Kerajaan Persekutuan pada 1hb Jun, 1984 bersama-sama dua Pusat Latihan Dakwah yang lain iaitu Pusat Latihan Dakwah Keningau dan Pusat Latihan Dakwah Sikuati Kudat.

Tuan Ahmed Hambal bin Yeop Majlis: Tuan Yang di-Pertua, soalan tambahan. Memandangkan terdapatnya tempat Pusat Mubaligh di Muamut (Tongod), Sabah ini tempatnya dikatakan ada di satu kawasan yang agak terpencil.

Timbalan Yang di-Pertua: Macam mana kemukakan soalan asal, tempat pun tidak tahu?

Tuan Ahmed Hambal bin Yeop Majlis: Menyebutnya, Tuan Yang di-Pertua, susah sedikit. Jadi memandangkan keadaan sekarang ini terdapat berbagai-bagai kegiatan agama, ada yang menggunakan agama untuk kepentingan politik, ada pula yang menyeleweng ajaran-ajaran agama-agama Islam, jadi adakah Jabatan Perdana Menteri ataupun Setiausaha Parlimen yang menjawab soalan memikirkan pusat-pusat yang seperti ini ditubuhkan akan digunakan oleh orang-orang tertentu untuk menimbulkan berbagai-bagai masalah kepada negara khasnya akan mengancam keselamatan orang ramai.

Jadi apakah tindakan ataupun pihak Kerajaan ataupun pihak Kerajaan supaya pusat-pusat yang demikian ini

tidak digunakan oleh pihak-pihak tertentu demikian sehingga boleh menimbulkan seperti peristiwa yang berlaku di Memali, Baling baru-baru ini.

Timbalan Yang di-Pertua: Soalan jelas, soalan khusus, soalan tambahan adalah tidak berkait. Saya tidak membenarkan.

Timbalan Yang di-Pertua: Yang Berhormat Tuan Mohd. Idris bin Mohd. Basri.

Tuan Haji Seroji bin Haji Haron: Tuan Yang di-Pertua, dengan izin, soalan No. 7.

BUMIPUTERA—SAHAM YANG DIMILIKI

7. Tuan Haji Seroji bin Haji Haron: (*di bawah S. O. 24 (2)*) minta Perdana Menteri menyatakan memandangkan 18.7% sahaja saham sektor syarikat dimiliki oleh bumiputera berbanding dengan 48 peratus yang dimiliki oleh bukan bumiputera. Apakah langkah-langkah yang sedang diambil oleh Kerajaan supaya bumiputera dapat memiliki 30 peratus daripada saham sektor korporat.

Setiausaha Parlimen Jabatan Perdana Menteri (Tuan Mustaffa bin Mohammad): Tuan Yang di-Pertua, saya ingin menegaskan bahawa Kerajaan akan terus berusaha untuk memastikan bahawa matlamat hakmilik kaum bumiputera termasuk pemilikan oleh agensi-agensi amanah yang dianggar telah mencapai sebanyak 18.7% pada tahun 1983 itu akan terus meningkat ke arah matlamatnya.

Untuk makluman Ahli Yang Berhormat, antara langkah khusus yang akan digunakan bagi tujuan

menambah hak milik bumiputera termasuklah pelaksanaan Dasar Pemindahan Ekuiti kepada bumiputera dan melalui Skim Amanah Saham Nasional, Skim Pembahagian Modal Saham Syarikat-syarikat Awam tersenarai dan skim merezabkan modal saham syarikat-syarikat perkilangan kepada bumiputera melalui Kementerian Perdagangan dan Perindustrian.

Usaha-usaha juga dijalankan bagi meningkatkan lagi penyertaan bumiputera dalam sektor syarikat melalui penyertaan dan penglibatan secara langsung agensi-agensi amanah dalam pasaran syarikat serta menerusi pelaksanaan dasar penswastan.

Di samping itu, peruntukan penjualan sebanyak 30% kepada bumiputera daripada syarikat saham awam (public issue) yang ditawarkan juga telah diperkenalkan baru-baru ini. Melalui Jawatankuasa Pelaburan Asing Kerajaan juga telah menetapkan garis panduan tertentu mengenai perolehan, penyatuan pengambilan alih syarikat-syarikat selaras dengan matlamat Dasar Ekonomi Baru.

Ahli Yang Berhormat akan mengetahui butir-butir lanjut mengenai prestasi yang dijangka bagi kaum bumiputera menjelang tahun 1990 apabila Kerajaan membentangkan dokumen Rancangan Malaysia Kelima di Dewan ini pada bulan Mac tahun hadapan.

Timbalan Yang di-Pertua: Masa sudah cukup.

(Masa untuk Pertanyaan bagi Jawab Mulut telah cukup dan Jawapan bagi Pertanyaan No. 10, 11 dan 13 adalah diberi di bawah ini).

PROJEK MEWAH DAN MEMBAZIR

10. Tuan Abdul Rahman bin Sulaiman minta Perdana Menteri menyatakan:

- (i) apakah yang diistilahkan sebagai Projek Mewah dan membazir;
- (ii) apakah langkah-langkah yang telah diambil oleh pihak Kerajaan bagi memastikan projek mewah dan membazir ini tidak lagi dirancang oleh agensi-agensi tertentu Kerajaan dan juga pihak Kerajaan Negeri pada masa-masa yang akan datang; dan
- (iii) contoh-contoh projek mewah dan membazir yang sudah pun dilaksanakan dan bagaimanakah projek-projek tersebut diperbetulkan supaya ianya menjadi lebih berguna.

Setiausaha Parlimen di Jabatan Perdana Menteri (Tuan Mustaffa bin Mohammad): Soalan yang dibangkitkan oleh Ahli Yang Berhormat dari Parit Buntar ini mempunyai maksud yang sama dengan soalan Ahli Yang Berhormat dari Ulu Nerus yang telah pun dijawab pada 6hb November, 1985. Saya tidak ada apa-apa tambahan kepada jawatan tersebut.

PROTON SAGA—PASARAN

11. Tuan Lee Lam Thye minta Perdana Menteri menyatakan:

- (a) apakah langkah-langkah telah diambil untuk mencari pasaran luar negeri bagi Proton Saga (Kereta Nasional) dan beri butir-butir mengenai bilangan kereta yang dipesan dan oleh negara mana;

- (b) dengan bertambahnya pengeluaran Proton Saga adakah akan terdapat alat-alat ganti keluaran tempatan yang mencukupi terutamanya bahagian-bahagian badan kereta bagi nasional; dan .
- (c) adakah Kerajaan membenarkan import alat-alat ganti dan bahagian-bahagian badan kereta buatan asing, seperti daripada Taiwan, bagi Proton Saga sekiranya ia dapat diadakan dengan murah bagi kegunaan pengguna-pengguna Malaysia.

Tuan Mustaffa bin Mohammad:

- (a) Pada masa ini kajian sedang dijalankan untuk mengkaji kemungkinan mengeksport Proton Saga. Terdapat firma-firma dari 30 buah negara yang telah menunjukkan minat untuk mengimport Proton Saga.
- (b) Di antara matlamat Projek Kereta Nasional adalah untuk menggalakkan pembangunan industri komponen/alatganti yang bermutu dan setanding dari segi harganya dengan komponen dan alatganti import. Sebanyak 187 jenis komponen/alatganti telah dikenalpasti untuk dikeluarkan oleh pengusaha-pengusaha tempatan berdasarkan program yang telah disusun. Kesemua komponen/alatganti ini meliputi bahagian-bahagian badan kereta Proton Saga. Sekiranya program ini berjalan dengan jayanya masalah untuk mendapatkan alatganti Proton Saga tidak akan menimbulkan sebarang kesulitan.
- (c) Oleh yang demikian kebenaran untuk menggunakan komponen/alatganti import tidak akan

timbul. Bagaimanapun sebagai langkah sementara, syarikat pengedar Proton Saga akan menyediakan bekalan komponen/alatganti yang bermutu dan murah harganya bagi kegunaan pemilik-pemilik Proton Saga.

PELAJAR-PELAJAR KURANG BERDISIPLIN

13. Tuan Mohammad Idris bin Mohammad Basri minta Menteri Pelajaran menyatakan adakah beliau sedar bahawa sebilangan kecil murid-murid sekolah menengah dan penuntut-penuntut universiti pada masa ini terdapat tidak berdisiplin dan banyak bergaya ala barat dan mempunyai potongan cara "Punk" hingga sukar bagi membezakan dengan belia-belia yang sudah bekerja. Apakah tindakan yang Kementerian akan ambil bagi menyekat kegiatan ini.

Datuk Abdullah bin Haji Ahmad Badawi: Untuk makluman Ahli Yang Berhormat, Kementerian Pelajaran memang menyedari adanya sebilangan kecil pelajar-pelajar yang kurang berdisiplin tetapi gejala ini dapat dikawal melalui peraturan-peraturan tertentu di sekolah-sekolah dan di universiti-universiti serta melalui perkhidmatan bimbingan dan kaunseling.

USUL MENANGGUHKAN MESYUARAT DI BAWAH PERATURAN MESYUARAT 18

PEMBUNUHAN/ROGOL OLEH PENDATANG HARAM

Dr Tan Seng Giaw: (*Bangun*).

Timbalan Yang di-Pertua: Yang Berhormat, sebelum Yang Berhormat bangun, saya telah terima

pemberitahu Usul Yang Berhormat dan telah mendapati bahawa Usulnya serta juga penjelasan bertulisnya yang harus disampaikan untuk maklumat saya bersendirian adalah dicampur bersekali. Maka saya mengizinkan Yang Berhormat membaca Usul cerai (1) dan (2) sahaja. Silakan Yang Berhormat.

3.31 ptg.

Dr Tan Seng Giaw (Kepong): Tuan Yang di-Pertua, menurut Peraturan Mesyuarat 18 (2), dengan ini saya memberi pemberitahuan bahawa saya ingin meminta izin mencadangkan Majlis Mesyuarat ditangguhkan bagi tujuan merundingkan satu perkara yang tertentu berkenaan kepentingan orang ramai yang berkehendak disegerakan yakni bencana pembunuhan, perompakan dan rogol yang dilakukan oleh penjenayah-penjenayah pendatang haram.

Pembunuhan dan perompakan yang terakhir ini berlaku pada kira-kira jam 4.00 pagi sebelum waktu subuh pada 29hb November, 1985 di 45 Jalan 3, Taman Murni, Batu 9½, Jalan Cheras, Kajang di mana mendiang Gee See Kao seorang pegawai kanan sebuah syarikat video yang berumur 25 tahun telah ditikam mati oleh pendatang-pendatang haram secara kejam. Usul saya adalah berbunyi:

Bahawa dengan ini Dewan ini mengizinkan di bawah Peraturan Mesyuarat 18 (1) Yang Berhormat Dr Tan Seng Giaw untuk mencadangkan supaya ditangguhkan Majlis Mesyuarat ini bagi tujuan membincangkan bencana tersebut yang berlaku di alamat dan tarikh yang tersebut. Mendiang Gee See Kao telah meninggalkan seorang isteri yang berumur 26 tahun dan seorang anak lelaki berusia dua tahun. Mendiang Gee adalah anak lelaki yang kedua kepada Encik Gee Choon Sim yang

berumur 69 tahun dan Puan Yoong Chee Fah, bapa mendiang Gee serta abang dan adik juga mengalami kecederaan akibat serangan pendatang-pendatang haram.

Tuan Lee Lam Thye: Tuan Yang di-Pertua, saya mohon menyokong.

Timbalan Yang di-Pertua: Ahli-ahli Yang Berhormat, sepertimana saya telah maklumkan, saya telah menerima satu pemberitahuan Usul di bawah Peraturan Mesyuarat 18 daripada Yang Berhormat Dr Tan Seng Giaw, Ahli bagi Kawasan Kepong pagi ini. Teks Usul ialah seperti yang dibacakan oleh Ahli Yang Berhormat sebentar tadi. Sebagaimana Ahli-ahli Yang Berhormat ketahui sebelum saya sebagai Yang di-Pertua dapat menerima Usul ini untuk dibincangkan, saya mesti berpuas hati bahawa Usul yang berkenaan itu mesti menepati tiga syarat:

- (1) Perkara yang dibangkitkan itu adalah perkara tertentu;
- (2) Perkara itu juga berkaitan dengan kepentingan orang ramai; dan
- (3) Ianya berkehendakkan disegerakan.

Setelah meneliti perkara ini saya berpendapat bahawa untuk mengatakan perkara ini tertentu dilakukan oleh penjenayah-penjenayah pendatang haram tidak begitu tepat kerana ini adalah berasaskan kemungkinan sahaja.

Dan Walaupun perkara ini boleh diterima sebagai mempunyai kepentingan orang ramai, namun ia tidak perlu disegerakan sehingga menangguhkan Persidangan hari ini. Oleh sebab perkara ini adalah perkara jenayah dan pihak yang bertanggungjawab sedang mengambil tindakan yang perlu.

Berasaskan huraian yang saya berikan itu, saya menolak Usul Ahli Yang Berhormat itu.

RANG UNDANG-UNDANG PERBEKALAN, 1986

DAN

USUL

ANGGARAN PEMBANGUNAN, 1986

Jawatankuasa

Aturan Urusan Mesyuarat dibacakan bagi menyambung semula pertimbangan atas Rang Undang-undang Perbekalan, 1986 dan Anggaran Pembangunan, 1986 dalam Jawatankuasa sebuah-buah Majlis. (*Hari Ketigabelas*).

Majlis bersidang dalam Jawatankuasa.

(Timbalan Yang di-Pertua *mem-pengerusikan Jawatankuasa*)

Maksud B. 51, B. 52, B. 53, B. 54, B. 55 dan B. 56 (Jadual)—

Maksud P. 51, P. 52, P. 53, P. 54, P. 55 dan P. 56 (Anggaran Pembangunan, 1986)—

Tuan Pengerusi: Kepala Bekalan B. 1 hingga B. 56 dan Kepala Pembangunan P. 51 hingga P. 56 di bawah Kementerian Pengangkutan masih terbuka untuk dibahas. Yang Berhormat dari Kuala Lumpur Bandar.

3.42 ptg.

Tuan Lee Lam Thye (Kuala Lumpur Bandar): Tuan Pengerusi, yang pertama saya suka menarik perhatian Tuan Pengerusi kepada muka surat 257, Maksud Bekalan B. 56—Jabatan Pengangkutan Jalan. Saya ingin menyentuh tentang Butiran No. 2—

Pendaftaran dan Pelesenan Kereta-kereta Motor dan juga Butiran No. 4—Pengujian dan Pelesenan Pemandu-pemandu.

Tuan Pengerusi, berhubung dengan perkara yang saya ada sentuh tadi, saya suka membangkitkan satu perkara berkenaan dengan had umur minima untuk pemegang lesen memandu bagi penunggang motosikal dan juga pemandu kereta.

Dalam bulan Oktober tahun ini, Yang Berhormat Menteri Pengangkutan telah mengumumkan bahawa Kerajaan boleh meminda umur minima untuk pemegang-pemegang lesen memandu bagi pemandu-pemandu serta juga penunggang motosikal termasuk juga pemandu lori.

Yang Berhormat Menteri mencadangkan bahawa cadang had umur baru ialah 17 tahun untuk penunggang motosikal, bukan lagi 16 tahun seperti yang terdapat sekarang, 18 tahun untuk pemandu kereta dan bukan lagi 17 tahun dan umur 25 tahun untuk pemandu lori dan bukan umur 21 tahun yang ada sekarang.

Beliau berkata bahawa Kementerian berkenaan sedang mengkaji satu cadangan yang bertujuan untuk mengujudkan atau melahirkan pemandu-pemandu yang lebih matang, terlatih dan berdisiplin.

Saya menggesa pihak Kementerian yang berkenaan supaya jangan melaksanakan cadangan kehendak had umur minima yang baru sehingga satu kajian yang lanjut atau terperinci telah disediakan.

Pada masa ini tidak dapat bukti daripada perangkaan yang ada bahawa penunggang motosikal berumur 16 tahun dan pemandu kereta berumur 17 tahun kurang matang, tidak terlatih dan tidak berdisiplin. Tidak ada juga

bukti jelas menunjukkan bahawa mereka merupakan punca utama penimbul masalah lalu lintas dan keselamatan jalan raya. Barangkali terdapat beberapa kambing hitam yang merosakkan undang-undang tetapi mestilah diingat bahawa perbezaan setahun tidak bermakna akan meningkatkan paras kematangan pemandu-pemandu atau menjadikan mereka lebih matang.

Sebelum Kerajaan memutuskan untuk membuat apa-apa keputusan berhubung dengan perkara berkaitan dengan had ukur minima untuk pemandu-pemandu dan penunggang motosikal maka jabatan berkenaan dan Majlis Keselamatan Jalan Raya Kebangsaan hendaklah menjalankan satu kajian terperinci untuk menentukan sama ada umur ialah satu faktor yang menimbulkan kemalangan jalan raya.

Pada pandangan saya, Kerajaan hendaklah jangan membuat keputusan yang tergesa-gesa tetapi hendaklah membuat kajian yang lanjut sebelum membuat apa-apa tindakan yang akan meninggalkan akibat yang serius.

Mengenai masalah kemalangan jalan raya, saya suka membuat cadangan bahawa apa yang Kementerian atau jabatan berkenaan patut berbuat ialah melaksanakan perkara-perkara yang berikut:

- (1) Pelajaran ataupun pendidikan mengenai keselamatan dan sopan santun di jalan raya. Keselamatan dan sopan santun di jalan raya masih berkurangan di jalan raya. Banyak pengangkutan awam seperti bas mini tidak memberi perhatian yang banyak kepada keselamatan jalan raya dan sopan santun. Pelajaran ataupun pendidikan hendaklah ditingkatkan di pelbagai peringkat bagi memberi

penekanan kepada setiap pengguna jalan raya dan adalah mustahak bagi saya menyatakan di sini bahawa aspek pendidikan ataupun pelajaran hendaklah ditingkatkan lagi.

- (2) Masalah tentang penguatkuasaan oleh pihak berkuasa yang berkaitan. Lebih ramai kakitangan penguatkuasa hendaklah dipergunakan bagi memastikan ketegasan penguatkuasaan ke atas mereka yang sering melanggar peraturan lalu lintas yang akan membahayakan orang ramai.
- (3) Kejuruteraan yang berkaitan dengan pembaikan jalan raya termasuk meletakkan atau memasang tanda amaran yang cukup dan menimbus lubang-lubang dan parit seberapa cepat selepas kerja-kerja membaiki jalan disiapkan dengan tujuan untuk mengurangi kemalangan jalan raya. Adalah perlu ditekankan di sini bahawa adalah didapati menerusi perangkaan bahawa banyak kemalangan jalan raya berpunca dari kurang perhatian diberikan kepada kejuruteraan jalan raya daripada aspek jalan-jalan yang rosak, tidak cukup tanda amaran dan adanya lubang-lubang ataupun lopak-lopak. Kejuruteraan berhubung dengan keselamatan jalan raya hendaklah ditingkatkan.

Tuan Pengerusi, menyentuh tentang Jabatan Pengangkutan Jalan dan penguatkuasaan, izinkan saya juga membangkitkan rayuan-rayuan oleh pemandu-pemandu teksi dalam Bandaraya Kuala Lumpur bagi mengecualikan mereka daripada menggunakan talipeninggang keselamatan berasaskan ke atas bukti yang diberikan oleh pemandu-pemandu teksi bahawa talipeninggang

keselamatan digunakan sebagai pengikat mereka semasa kejadian samun atau rompakan ke atas teksi berlaku. Terdapat banyak kes rompakan berlaku dalam teksi dalam Bandaraya dan setiap kali rompakan berlaku, perompak-perompak akan menggunakan talipinggang keselamatan untuk menjerat atau mengikat leher pemandu-pemandu sebelum beliau dirompak. Saya yakin bahawa Kementerian telah menerima memorandam daripada pemandu-pemandu teksi mengenai perkara ini dan saya harap ianya dapat dipertimbangkan supaya pengecualian boleh diberi untuk kes ini yang melibatkan pemandu-pemandu teksi dalam Bandaraya.

Saya juga suka merujuk ke atas perbahasan saya atas tajuk yang sama berkenaan dengan Ordinan Lalulintas 1958 yang sekarang sudah ketinggalan masa. Inilah masanya bagi Ordinan Lalulintas 1958 disemak semula dan dipinda supaya menghadapi perubahan masa. Saya menggesa Menteri ataupun Timbalan Menteri berkenaan supaya memberitahu kami apakah langkah yang telah diambil oleh Kementerian untuk menyemak semula Ordinan Lalulintas 1958 yang ada sekarang dan dikemas-kiniakan supaya memenuhi keperluan pada masa kini.

Tuan Pengerusi, sekarang saya ingin beralih kepada muka surat 241 mengenai Maksud Pembangunan 51, Kementerian Pengangkutan, iaitu berkenaan dengan Keretapi Tanah Melayu. Saya suka berucap mengenai Butiran 8 tentang Pembaharuan Landasan sebagai salah satu langkah untuk mencegah kemalangan atau kes kegelinciran yang berlaku pada masa yang lalu.

Pengangkutan rel ialah satu bentuk pengangkutan awam yang penting dalam negara kita dan adalah menjadi tanggungjawab Kerajaan untuk

mempastikan bahawa bentuk pengangkutan yang popular ini digunakan oleh rakyat jelata dapat diurus dan disenggara dengan cekap. Satu daripada masalah yang dihadapi oleh KTM ialah kegelinciran landasan. Walaupun seperti menurut Menteri berkenaan bilangan kegelinciran telah berkurangan sejak kebelakangan ini, adalah menjadi tanggungjawab pihak berkenaan supaya berusaha sedaya upaya untuk mencegah kegelinciran ini dari berlaku. Setiap kali kegelinciran terjadi, ia mengakibatkan kerugian yang teruk kepada KTM.

Salah satu sebab kegelinciran ialah disebabkan alat-alat yang lama. Menurut Pengurus Besar KTM, sekurang-kurangnya 75% koc KTM dan gerabak telah melebihi jangka masa yang sepatutnya digunakan dan sekarang masih lagi digunakan untuk menampung permintaan lalulintas. Apa yang perlu dilakukan sekarang ialah menggantikan "rolling stock", dengan izin, yang ada sekarang yang telah mencapai jangka masa penggunaannya. Kebanyakan koc dan gerabak yang ada sekarang ialah antara 60 ke 70 tahun, malah beberapa buah gerabak yang melebihi 80 tahun. Untuk membeli lokomotif yang baru, koc dan gerabak baru di samping melaksanakan projek berjuta ringgit untuk mengganti semula landasan lama, semua ini memerlukan sejumlah wang yang besar, tetapi wang tersebut terpaksa dibelanjakan jika KTM berharap untuk menyediakan perkhidmatan yang cekap dan selamat. Rolling stock dan landasan yang sudah berakhir tempoh penggunaannya adalah menjadi punca utama kegelinciran dan ialah perlulah diganti baru.

Memandangkan di atas, saya suka menggesa Kerajaan supaya memberi keutamaan kepada peningkatan perkhidmatan rel ini dengan menyediakan sejumlah wang besar dan bermakna di bawah Rancangan

Malaysia Kelima bagi mengganti rolling stock yang sudah ketinggalan zaman. KTM menganggarkan bahawa ianya akan memakan belanja sebanyak lebih kurang \$350 juta untuk menyediakan rolling stock baru di bawah Rancangan Malaysia Kelima. Saya menggesa Kerajaan supaya memberi pertimbangan yang khusus ke atas permintaan KTM ini memandangkan betapa pentingnya peningkatan perkhidmatan rel di negara ini.

Tuan Pengerusi, sekarang saya ingin beralih kepada Maksud Bekalan 56, berbalik kepada Jabatan Pengangkutan Jalan juga dan ini ialah mengenai Pengujian dan Pelesenan Pemandu-pemandu. Saya ingin membangkitkan di sini untuk perhatian Kerajaan tentang kawasan ujian memandu kenderaan. Saya suka menarik perhatian Malaysia bahawa buat masa ini sekolah-sekolah belajar memandu menghadapi masalah kekurangan tapak untuk menjalankan ujian memandu, khususnya di Negeri Selangor dan juga di Wilayah Persekutuan. Saya ingin mencadangkan kepada pihak Kementerian supaya melaksanakan segera satu konsep yang dinamakan "Kawasan Ujian Memandu Setempat" seperti yang dicadangkan di dalam kawasan Bandar Baru Wangsa Maju. Sungguhpun perkara ini telah dibangkitkan pada masa yang lalu, tetapi berlaku kelewatan dalam melaksanakan projek ini. Saya harap pihak berkuasa boleh berbuat sesuatu untuk menyegerakan pelaksanaan ujian memandu setempat ini. Kalau sekiranya cadangan ini tidak dapat dilaksanakan atas masalah kewangan, maka pihak Kerajaan hendaklah menimbangkan supaya projek ini dapat diswastakan.

Saya ingin membangkitkan juga di sini soal latihan bagi Pegawai Penguji-penguji Pemandu yang mana pada masa ini setiap negeri mempunyai

sistem ujian yang berlainan. Latihan-latihan yang terdapat di Jabatan Pengangkutan Jalan di tiap-tiap negeri adalah berlainan seperti di Negeri Sembilan, di Negeri Selangor, Wilayah Persekutuan, Kedah, Pulau Pinang ataupun Negeri Perak. Maka saya ingin mengesyorkan di sini bahawa adalah perlu supaya latihan bagi Pegawai Penguji-penguji ini dapat diseragam dan dipakai ke seluruh negara.

Tuan Pengerusi, ini ialah perkara-perkara yang saya ingin bangkitkan dalam perbahasan ini. Sekian.

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat dari Sibu.

3.56 ptg.

Tuan Ling Sie Ming (Sibu): Tuan Pengerusi, saya bangun untuk membangkitkan dua perkara di sini. Di bawah Jabatan Penerbangan Awam—Sarawak dan Sabah, Butiran 4 Perkhidmatan Kecemasan Padang Terbang dan Butiran (Projek) 4 Pembangunan Lapangan Terbang Sibu. Satu lagi di bawah Maksud Bekalan 56, Butiran 2 Pendaftaran dan Pelesenan Kereta-kereta Motor.

Tuan Pengerusi, saya merujuk kepada Maksud Pembangunan 55, Jabatan Penerbangan Awam—Sarawak dan Sabah, Butiran 4 Pembangunan Lapangan Terbang Sibu. Dukacita saya mendapat tahu tidak ada satu sen pun telah diperuntukkan bagi tujuan membangun dan membina sebuah lapangan terbang baru di Bandar Sibu walaupun projek itu telah diundikan pada 10 tahun lalu. Saya ingin mendapat penjelasan daripada Yang Berhormat Timbalan Menteri mengenai Projek Lapangan Terbang Sibu.

Tuan Pengerusi, baru-baru ini Menteri Infrastruktur dan Pembangunan Negeri Sarawak, Datuk Dr Wong Soon Kai memberitahu Dewan Undangan Negeri Sarawak pada 14hb November, 1985 bahawa projek membina lapangan terbang baru Sibu akan dilaksanakan awal tahun depan. Menurut beliau, projek ini akan siap dibina dalam tempoh 3 tahun.....

Tuan Hussein bin Mahmud: (Bangun).

Tuan Pengerusi: Ya, Yang Berhormat?

Tuan Hussein bin Mahmud: Saya ingin.....

Tuan Pengerusi: Peraturan Mesyuarat atau minta jalan?

Tuan Hussein bin Mahmud: Peraturan Mesyuarat 36 (1). Saya ingin penjelasan daripada Tuan Pengerusi, bukan daripada Ahli Yang Berhormat dari Sibu. Apakah dibolehkan perbincangan di bawah mana-mana peruntukan, terutama sekali peruntukan "Pembangunan" yang saya maksudkan, seperti Pembangunan 55, Butiran 4 di mana tidak ada satu sen pun diminta daripada Dewan ini. Apakah ia boleh diperbincangkan di sini?

Tuan Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat kerana minta penjelasan, tidak minta keputusan atau ruling. Penjelasan saya, Yang Berhormat, saya membolehkan kerana Ahli Yang Berhormat berkenaan berhak bertanya sekiranya tidak ada, mengapa tidak diperuntukkan. Itu sahaja, Yang Berhormat, penjelasan saya, bukan saya memutuskan. Terima kasih, silakan.

Tuan Ling Sie Ming: Terima kasih, Tuan Pengerusi. Menurut beliau projek ini akan siap dibina dalam

tempoh tiga tahun, kemudiannya 4 buah kapal terbang jenis Boeing 737 boleh mendarat dalam masa yang sama.

Saya rasa terperanjat ke atas pengumuman tersebut jikalau pihak Kerajaan tidak akan memperuntukkan wang bagi maksud membina lapangan terbang di Sibu. Bagaimanakah pihak Kerajaan Negeri Sarawak melaksanakan projek ini, maka mengapakah pengumuman terhadap projek itu dikeluarkan dahulu di dalam Dewan Undangan Negeri Sarawak, walaupun pelaksanaan projek adalah di bawah bidang kuasa pihak Kerajaan Persekutuan yang belum mengumumkan pelaksanaan projek ini. Saya harap Yang Berhormat Timbalan Menteri Pengangkutan akan memberi penjelasan secara terus-terang mengenai keraguan saya dalam masa jawabannya.

Tuan Pengerusi, hasrat rakyat di Bahagian Ketiga, Keenam dan Ketujuh ialah supaya lapangan terbang baru di Sibu dibina dengan secepat mungkin. Kemudahan yang berada di Lapangan Terbang Sibu adalah tidak memuaskan untuk memenuhi kehendak rakyat.

Lebuhraya di negeri Sarawak belum dibangunkan, maka rakyat Sarawak khususnya di ketiga-tiga bahagian yang saya sebutkan tadi bergantung kepada perjalanan udara. Lapangan Terbang baru di Sibu adalah kemudahan infrastruktur yang wajar sebagai suatu faktor asas untuk membangunkan ekonomi di sebahagian tempat Sarawak yang besar.

Tuan Pengerusi, pihak Kerajaan Persekutuan mengambilalih Jabatan Pengangkutan Darat Negeri Sarawak.

Ingin saya mengambil kesempatan ini untuk membangkitkan masalah

ujian pemandu kereta. Ujian pemandu kereta di negeri Sarawak adalah dibahagikan kepada 3 seksyen iaitu ujian mulut terhadap peraturan trafik, ujian perletakan kereta dan ujian memandu kereta atas jalan raya. Jikalau seseorang lulus ujian pertama dan ujian ketiga dan jikalau beliau gagal dalam ujian ketiga, pemohon lesen memandu itu harus mengulangi ujian memandu sekali lagi dengan mengambil semua ketiga-tiga seksyen kesemuanya.

Tuan Pengerusi, peraturan tersebut adalah tidak adil kepada pemohon lesen pemandu dan tidak berkesan dari segi penglibatan pentadbiran. Saya bercadang supaya seseorang pemohon tidak harus mengambil semua semula apa seksyen ujian seperti ujian mulut di lain kali, ujian kedua, sekiranya beliau telah lulus seksyen ujian yang sama pada kali yang pertama. Sekian, terima kasih.

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat dari Ipoh.

4.05 ptg.

Tuan Peter Chin Gan Oon (Ipoh): Tuan Pengerusi, saya merujuk kepada Maksud Bekalan 54, muka surat 252 untuk Jabatan Penerbangan Awam. Saya dapati tidak ada apa-apa untuk perkhidmatan dan bekalan di bawah jenis belanjawan kecuali \$10 untuk perkhidmatan Penerbangan Awam. Saya ingin tahu apakah sumbangan untuk penyenggaraan khasnya untuk kemudahan-kemudahan permaliman di Lapangan Terbang Antarabangsa Subang.

Tuan Pengerusi, baru-baru ini telah terjadi dua kejadian di Lapangan Terbang Antarabangsa Subang di mana keselamatan pesawat-pesawat yang menggunakan lapangan terbang itu telah terjejas. Saya merujuk kepada kekurangan langkah-langkah

keselamatan dan penyenggaraan lampu-lampu di landasan untuk memandu pesawat mendarat dengan selamat di lapangan terbang tersebut.

Lampu-lampu pandu itu telah dirosakkan oleh orang-orang perosak kerana ketiadaan langkah keselamatan. Daripada 8hb Oktober, 1985 semua kemudahan permaliman di Lapangan Terbang Subang gagal disebabkan oleh kerosakan elektrik. Memang ada janakuasa bantu yang sepatutnya hidup dengan sendirinya tetapi oleh kerana mutu penyenggaraan yang rendah janakuasa-janakuasa itu juga gagal berjalan menyebabkan radar untuk pesawat yang mendarat dan menara kawalan di antara alat-alat permaliman di situ yang tidak dapat dipakai selama sejam yang kebetulan merupakan waktu puncak di Lapangan Terbang Subang.

Tuan Pengerusi, yang jelas tanpa alat-alat permaliman telah terjadi satu keadaan di mana keselamatan pesawat dan para penumpang telah terdedah kepada bahaya. Keselamatan adalah perhitungan yang paling mustahak dan ianya tidak boleh diabaikan.

Tuan Pengerusi, yang tidak jelas ialah perbelanjaan tambahan yang kena dikeluarkan disebabkan oleh lebih bahan api yang diperlukan oleh pesawat yang tidak dapat mendarat, di samping itu pesawat-pesawat yang tidak dapat berlepas juga memakan lebih banyak perbelanjaan kerana syarikat penerbangan mereka kena menampung keperluan penumpang-penumpang yang terkandas.

Tuan Pengerusi, saya harap Jabatan berkenaan boleh lebih berhati-hati dalam menyenggara peralatan itu di samping menyediakan langkah-langkah keselamatan dengan secukupnya supaya keadaan peralatan permaliman di dalam mahupun di luar kawasan lapangan terbang sentiasa

berada dalam keadaan baik demi kepentingan keselamatan para penumpang di samping mengurangkan perbelanjaan boros. Sekian.

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat dari Hilir Padas.

4.08 ptg.

Tuan Mohammed Yusof bin Haji Yakob (Hilir Padas): Tuan Pengerusi, saya ingin mengambil bahagian di dalam perbincangan mengenai dengan Belanjawan yang diumumkan kepada Kementerian Pengangkutan, Maksud Bekalan 51.

Pertama-tamanya saya ingin menyentuh Maksud Bekalan 56 iaitu Jabatan Pengangkutan Jalan, Butiran 2 dan Butiran 6 dengan Pendaftaran dan Perlesenan Kereta-kereta Motor dan Penguatkuasaan.

Tuan Pengerusi, di dalam zaman yang serba moden ini kereta bukanlah lagi menjadi satu luxury, dengan izin, tetapi ia menjadi satu keperluan (necessity). Kenderaan digunakan bukan semata-mata untuk persendirian tetapi kebanyakan kenderaan hari ini adalah digunakan sebagai satu agen atau pembantu kepada kegiatan manusia terutamanya di segi perniagaan.

Di dalam hubungan ini saya ingin memaklumkan di Dewan yang mulia ini bahawa memandangkan jalan-jalan raya di Sabah terutamanya di kawasan-kawasan luar bandar adalah kurang baik dan tidak beraspal. Kebanyakan dari kenderaan yang digunakan ialah jenis "four-wheel drive", dengan izin, seperti Land Rover, Land Cruiser dan jeep di mana c.c. atau kuasa kudanya adalah lebih tinggi dari kereta biasa. Ini bermakna sebuah kenderaan umpamanya sebuah land cruiser yang menggunakan kuasa disel terpaksa membayar cukai jalan

ataupun road tax, dengan izin, yang begitu tinggi jika dibandingkan dengan cukai jalan yang dikenakan ke atas kereta biasa.

Satu perkara yang harus disedari ialah purata c.c. atau kuasa kuda kenderaan four-wheel drive ini, dengan izin, ialah di dalam lingkungan 2000 c.c. dan umpamanya sebuah land cruiser long base, dengan izin, mempunyai kuasa 4,700 c.c. dan kalau kenderaan ini digunakan oleh orang perseorangan, ianya terpaksa membayar cukai jalan sebanyak lebih kurang \$9,000 setahun kalau dibandingkan dengan harga kenderaan ini iaitu sebuah land cruiser long base tadi lebih kurang \$50,000 harganya. Ini bermakna cukai jalan raya ke atas land cruiser yang saya sebutkan tadi dibayar di tiap-tiap tahun selama 5 tahun, jumlah cukai jalan yang dibayar hampir-hampir boleh membeli sebuah kenderaan berkenaan.

Saya mengutarakan faktor-faktor ini, Tuan Pengerusi, ialah untuk membuktikan bahawa kadar cukai jalan raya yang dikenakan ke atas kenderaan four-wheel drive ini adalah tidak munasabah. Mungkin ada orang yang mengatakan bahawa mengapakah harus seseorang itu membeli atau menggunakan kenderaan four-wheel drive ini dan mengapakah tidak sahaja ia membeli atau menggunakan kereta biasa yang mempunyai c.c. atau kuasa kuda yang sederhana di mana pembayaran cukai jalan ke atasnya tidaklah begitu tinggi dan adalah munasabah. Mungkin banyak orang yang tidak sedar dan di sini saya ingin memberitahu dan menyedarkan mereka yang belum sedar bahawa kebanyakan jalan-jalan raya di Sabah terutamanya yang menghubungi dari pekan ke pekan di luar bandar adalah di dalam keadaan buruk di mana ianya tidak boleh dilalui oleh kenderaan biasa melainkan dengan menggunakan

kenderaan jenis four-wheel drive sahaja. Pengguna-pengguna jalan-jalan raya tersebut tidak mempunyai pilihan lain kecuali menggunakan jenis kenderaan yang saya maksudkan tadi.

Apa yang menyedihkan ialah di samping membayar atau membeli kenderaan tersebut dengan harga yang tinggi jika dibandingkan dengan harga kereta biasa, mereka juga terpaksa membayar cukai jalan atau road tax, dengan izin, yang lebih tinggi dan cukai jalan yang dikenakan ke atas sebuah kereta biasa. Masalah yang dihadapi oleh mereka yang berkenaan ialah mereka tidak boleh menggunakan kereta biasa di jalan-jalan raya yang saya maksudkan dan kalau pun ada kereta-kereta tersebut pasti akan mengalami kerosakan. Dan untuk mengelakkan ini, mereka terpaksa menggunakan kenderaan jenis four-wheel drive yang mana lebih sesuai untuk keadaan jalan-jalan raya yang berkenaan. Demi tidak membebankan rakyat terutamanya yang ada di kawasan luar bandar, saya sesungguhnya merayu kepada Kerajaan untuk menurunkan kadar cukai jalan atau road tax ini, dengan izin, ke atas semua kenderaan four-wheel drive yang digunakan di Sabah sahaja.

Seperkara lagi, saya ingin menyentuh, Tuan Pengerusi, ialah mengenai kenderaan teksi terutamanya yang digunakan di sekitar Kuala Lumpur ini. Saya telah dapati ada di antara teksi-teksi ini yang berada di dalam keadaan yang buruk dan kurang memuaskan dan ada di antaranya yang mana pintu-pintunya yang tidak boleh dibuka dari dalam. Ada yang kusyen belakang tempat duduk rabak dan koyak, ada pula yang mempunyai cermin yang tidak boleh diturun atau dinaikkan dan ada yang tidak mempunyai hawa dingin atau air-cond. dengan izin. Sudah pun keadaan teksi-teksi tersebut berkenaan tidak selesai, ada pula

terdapat pemandu-pemandu yang kurang ajar yang kasar bahasa. Memang bukan semua, tetapi ada. Dan memang pasti supaya para penumpang-penumpang teksi berkenaan sentiasa berada dalam keadaan selesai dan tenteram.

Saya merayu kepada pihak Kerajaan terutamanya Kementerian Pengangkutan supaya memeriksa dari masa ke semasa ke atas semua teksi di Kuala Lumpur ini khasnya dan mengambil tindakan yang sewajarnya ke atas mereka yang mempunyai teksi yang tidak sesuai lagi. Memandangkan bahawa negara kita ini mempunyai cuaca yang panas dan selalu mengalami hujan, saya mencadangkan supaya Kementerian Pengangkutan menguatkuasakan satu peraturan di mana semua teksi yang ada di seluruh negara ini mestilah dilengkapi dengan hawa dingin demi memberi keselesaan kepada semua para penumpang.

Saya juga mencadangkan kepada Kementerian berkenaan supaya menambahkan bilangan teksi berhawa dingin yang mempunyai c.c. yang besar. Saya mencadangkan sedemikian adalah memandangkan bahawa ramai para pelancong terutamanya dari luar negeri selalu menggunakan teksi dan dengan adanya keadaan teksi yang besar dan lebih selesa ini, ianya akan memberi gambaran yang baik terhadap image negara kita.

Seperkara lagi, Tuan Pengerusi, saya ingin menyentuh Maksud Pembangunan 55, Jabatan Penerbangan Awam Sabah dan Sarawak, Butiran 31, muka surat 255 mengenai memperbaiki Padang Terbang Luar Bandar.

Seperti yang dimaklumi, Sabah adalah sebuah negeri yang mempunyai hutan belantara yang tebal, gunung-gunung yang tinggi dan buminya

dipecah dan dibelah bagi di sana-sini oleh ratusan sungai. Ini semua menjadikan negeri itu menghadapi masalah perhubungan dan pengangkutan terutama melalui darat. Satu daripada perhubungan penting yang digunakan di Sabah ialah melalui udara. Dalam hubungan ini, saya ingin menyentuh mengenai lapangan terbang terutamanya di kawasan luar bandar.

Untuk makluman Dewan yang mulia ini, ada beberapa pekan kecil atau kampung di Sabah yang tidak boleh didatangi melalui jalan raya. Umpamanya satu pekan kecil iaitu Long Pasia di daerah Sipitang boleh didatangi melalui pekan kecil Melamam melalui jalan kaki selama lebih kurang 4 hari. Manakala melalui kapal terbang kecil dari Labuan, ianya akan mengambil masa lebih kurang 40 minit sahaja. Kalau tidak silap saya, penerbangan ini diadakan di dalam sekali seminggu sahaja. Memandangkan bahawa kawasan Long Pasia adalah satu kawasan yang membangun dan menarik, saya merayu pihak Kementerian supaya menambah penerbangan ke tempat tersebut demi membolehkan banyak lagi para pelancong berkunjung ke tempat tersebut. Saya juga mencadangkan supaya lapangan terbang tersebut diperbesarkan dan ini termasuk juga lapangan terbang di Pekan Kudat.

Akhirnya, saya ingin menyentuh Maksud Pembangunan 52 iaitu Jabatan Laut, Butiran 12 mengenai sistem perhubungan laut di muka surat 248. Seperti yang dimaklumi perhubungan antara Semenanjung dengan Sabah dan Sarawak adalah melalui udara dan laut sahaja. Kita menyedari bahawa pengangkutan udara adalah penting, tetapi masalah yang dihadapi oleh para penduduk Sabah yang ingin melawat ke Semenanjung ialah tambang pergi dan balik adalah terlalu mahal

terutamanya bagi orang yang berpendapatan rendah. Dan oleh kerana itu, banyak di antara mereka yang tidak dapat berkunjung ke Semenanjung walaupun mereka mempunyai hasrat untuk berbuat demikian. Oleh yang demikian, saya mencadangkan supaya pihak Kementerian dapat menurunkan harga tambang pergi balik ke Semenanjung dari Sabah dan Sarawak pada mereka yang buat pertama kalinya sahaja ke Semenanjung. Dengan yang demikian, ianya akan membolehkan banyak dari mereka yang berkunjung ke mari ke Semenanjung dan ianya jua akan membantu Kerajaan ke arah mencapai integrasi nasional yang tulin, kerana saya percaya hanya melalui interaksi dan lawatan-lawatan antara negeri-negeri sahajalah yang akan merapatkan silaturahmi di antara pada penduduk Semenanjung, Sabah dan Sarawak.

Tuan Pengerusi, saya mengalu-alukan tindakan Kerajaan yang mengadakan pengangkutan feri di antara Semenanjung, Sabah dan Sarawak. Saya berharap supaya projek ini dapat disiapkan dengan cepat dan seterusnya beroperasi dengan baik dan berkesan. Demi memastikan bahawa projek ini akan mempunyai sambutan yang baik dari rakyat, Kerajaan haruslah mengambil kira untuk mengadakan kemudahan-kemudahan yang selesa di dalam feri tersebut. Saya juga mencadangkan kepada Kerajaan supaya membekalkan jentera atau enjin yang besar dan kuat demi membolehkan feri tersebut bergerak dengan cepatnya dan tidak terlalu lama berada di dalam perjalanan. Walau bagaimanapun yang penting ialah tambang pengangkutan tersebut haruslah munasabah.

Dengan ini, Tuan Pengerusi, saya menyokong Belanjawan yang

diperuntukkan kepada Kementerian Pengangkutan bagi tahun 1986.

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat, oleh kerana pada satu ketika saya memutuskan bahawa perkataan-perkataan yang bermaksud kurang sopan yang Yang Berhormat gunakan tadi adalah menyalahi Peraturan Mesyuarat, adakah Yang Berhormat hendak memohon maaf dan menarik balik.

Tuan Mohamed Yusof bin Haji Yaakob: Saya tarik balik.

Tuan Pengerusi: Terima kasih. Saya menjemput Yang Berhormat Timbalan Menteri Pengangkutan menjawab dan mengulung perbahasan dalam masalah B. 51 sehingga B. 56 dan P. 51 sehingga P. 56.

4.20 ptg.

Timbalan Menteri Pengangkutan (Puan Hajjah Rahmah binti Othman) Yang Berhormat Tuan Pengerusi, terlebih dahulu saya suka mengucapkan terima kasih kepada Ahli-ahli Yang Berhormat yang telah mengambil bahagian dalam perbahasan Rang Undang-undang Perbekalan dan Anggaran Pembangunan, 1986 bagi Kementerian Pengangkutan dan jabatan-jabatan di bawahnya, pada hari ini dan juga hari Jumaat yang lalu dan telah memberikan pandangan dan cadangan untuk mempertingkatkan lagi perkhidmatan Kementerian Pengangkutan.

Di sepanjang perbahasan, saya dapati Yang Berhormat Tuan Pengerusi, ramai di kalangan Ahli-ahli Yang Berhormat telah membangkitkan berbagai teguran, mengemukakan berbagai pandangan dan syor-syor terhadap jabatan-jabatan di bawah Kementerian ini

yang membekalkan perkhidmatan secara langsung atau, dengan izin, direct kepada orang ramai seperti Jabatan Penerbangan Awam, Jabatan Pengangkutan Jalan, Keretapi Tanah Melayu dan Sistem Penerbangan Malaysia (MAS).

Saya telah mengambil perhatian tentang syor-syor yang dikemukakan oleh Ahli-ahli Yang Berhormat dan sekiranya didapati sesuai insya Allah, akan dilaksanakan atau dijadikan panduan untuk meningkatkan lagi mutu perkhidmatan bagi jabatan-jabatan tersebut.

Yang Berhormat Tuan Pengerusi, menjelang tahun 1986, Kementerian saya akan terus meningkatkan usaha untuk memajukan sistem pengangkutan darat, laut dan udara serta infrastruktur berkaitan yang cekap, seimbang dan bersepadu.

Yang Berhormat Tuan Pengerusi, izinkan saya menyentuh terlebih dahulu perkara-perkara yang dibangkitkan oleh Ahli-ahli Yang Berhormat pada hari Jumaat yang lalu dan dengan itu saya mohon izin untuk menyentuh perkara Keretapi Tanah Melayu.

Ahli Yang Berhormat dari Batang Padang.....

Tuan Pengerusi: Asalkan tidak menyentuh secara fizikal.

Puan Hajjah Rahmah binti Othman: Tidak, Tuan Pengerusi. Ahli Yang Berhormat dari Batang Padang dan juga sebentar tadi Ahli Yang Berhormat dari Kuala Lumpur Bandar ada juga menyentuh berkaitan dengan perkara yang sama berkenaan dengan KTM, telah membangkitkan mengenai landasan keretapi yang selalu mengalami kerosakan dan mengakibatkan kegelinciran serta melewatkan tren-tren.

Memanglah tidak dinafikan bahawa landasan keretapi kadangkala mengalami kerosakan. Ini adalah disebabkan keadaannya yang telah begitu usang sekali. Walau bagaimanapun, kejadian kegelinciran keretapi tidaklah semata-mata disebabkan oleh kerosakan landasan.

Kegelinciran juga boleh berlaku disebabkan oleh keadaan koc-koc sepertimana yang disebutkan oleh Ahli Yang Berhormat dari Kuala Lumpur Bandar dan gerabak-gerabak yang tidak memuaskan kerana maklumlah sudah usang dan sudah lama usianya.

Kita sedar bahawa kejadian kegelinciran antara lain adalah juga disebabkan oleh kecacatan landasan. Pentadbiran Keretapi Tanah Melayu telah berusaha dengan sedaya upayanya untuk mengambil langkah-langkah tertentu untuk mengelakkan kejadian kegelinciran dengan mengadakan berbagai usaha seperti memperbaharui landasan yang lama kepada rel yang baru.

Di samping itu memperkukuhkan semula struktur landasan yang ada, pengalas-pengalas landasan ataupun "slippers", dengan izin, batu balas ataupun "ballast" dan peralatan-peralatan landasan juga telah ditukar. Setakat ini untuk makluman Ahli-ahli Yang Berhormat sekalian, KTM telah pun menggunakan sejumlah 200,000 unit pengalas-pengalas konkrit ataupun, dengan izin, concrete slippers di dalam usaha meningkatkan kualiti pengalas landasan.

Landasan sepanjang 126 km di jalan ibu dan sepanjang 281 km di cawangan Pantai Timur dan Kedah telah pun diperkukuhkan. Projek memperbaharui landasan keretapi ini akan diteruskan lagi di dalam Rancangan Malaysia Kelima untuk menukar ataupun, dengan izin, relaying landasan bagi seksyen dari

Sungai Yu ke Tumpat sepanjang 246 km dan dari Gemas ke Paloh sepanjang 84 km.

Di dalam cadangan projek-projek untuk Rancangan Malaysia Kelima, pihak KTM telah meletakkan projek pembaharuan landasan ataupun relaying ini bagi bahagian-bahagian yang belum diperkukuhkan lagi sebagai satu projek keutamaan (priority).

Berhubung dengan teguran Ahli Yang Berhormat dari Batang Padang berkenaan dengan rumah-rumah pekerja keretapi yang kecil, yang sudah lama, yang retak, yang tidak selesa, kata Ahli Yang Berhormat itu, saya ingin menjelaskan di sini bahawa tindakan Keretapi Tanah Melayu dalam perkara ini adalah terhad oleh kerana dasar untuk menggalakkan kakitangannya memperolehi rumah mereka sendiri.

Walaupun bagaimanapun, KTM tidak sama sekali mengenyepikan atau mengabaikan kepentingan kakitangannya dari segi perumahan dan setakat mana yang ianya mampu telah berusaha untuk memperbaiki rumah-rumah yang tersebut. Kami tidak sekali-kali menafikan kebanyakan rumah-rumah Keretapi ataupun kakitangan Keretapi Tanah Melayu itu tidak memuaskan, oleh kerana ianya telah dibina di zaman penjajahan dahulu, lebih kurang 70 tahun yang silam.

KTM menyediakan peruntukan yang besar untuk membuat pembaikan amnya seperti menukar bumbung, membaiki pintu, tingkap, tangga, tandas, cat-mengecat dan lain-lain pembaikan yang diperlukan. Lebih kurang \$0.5 juta diperlukan bagi kerja-kerja ini pada setiap tahun.

Selain dari itu mengikut keadaan yang sesuai dan kelulusan Kerajaan, KTM telah mengadakan perumahan baru. Ini untuk makluman Ahli Yang

Berhormat, KTM telah pun mengadakan perumahan baru dan moden untuk kakitangannya seperti projek bersama dengan UDA di kawasan Lot 81 Bungsar.

Dalam Rancangan Malaysia Kelima, KTM telah merancang untuk membina sebanyak 1,800 unit rumah baru untuk menggantikan rumah-rumah lama yang didapati tidak berekonomik untuk dibaiki.

Jadi kita tak mahu membuang wang yang sebegitu banyak, kita bekerjasama dengan UDA untuk mendirikan rumah-rumah itu di Lot 81 Bungsar.

Mengenai cadangan Ahli Yang Berhormat dari Batang Padang untuk meninjau kemungkinan melibatkan Jawatankuasa Keselamatan dan Kemajuan Kampung dalam usaha KTM bagi membasmi kejadian melontar batu kepada tren, sukaiah saya memaklumkan cadangan sedemikian boleh dipertimbangkan dan KTM akan meninjau perkara ini dengan mendalamnya.

Di samping itu Ahli Yang Berhormat dari Batang Padang juga telah menegur keadaan tandas-tandas di dalam keretapi yang katanya kering selalu tidak ada air. Agaknya Yang Berhormat ini sentiasa memeriksa terutama sekali tandas-tandas di dalam tren-tren yang ada dan atas pandangan itu, kami ucapkan terima kasih.

Saya rasa adalah tidak tepat Yang Berhormat, untuk menyatakan tandas-tandas di dalam keretapi itu sering tidak berair. Kalau Yang Berhormat sentiasa memeriksanya sistem yang digunakan di atas tren itu bukan bangsa paip yang berpulas itu, ini paip bangsa tekan. Jadi dia tidak boleh membazir dan air tidak boleh kering.

Walau bagaimanapun tidaklah dinafikan.....

Tuan Pengerusi: Mungkin Yang Berhormat takut air naik ke muka pula.

Puan Hajjah Rahmah binti Othman: Mungkin demikian Yang Berhormat. Walau bagaimanapun tidaklah dinafikan kadangkala ianya didapati kering kerana sudah terlampau banyak orang di dalam keretapi itu, air digunakan sepanjang waktu. Saya ingin meyakinkan Yang Berhormat bahawa tangki-tangki simpanan air bagi tandas-tandas keretapi adalah direka bentuk dengan sebegitu rupa supaya bekalan airnya mencukupi.

Dalam pada itu juga pihak KTM memang menentukan bahawa ianya diisi selalu. Setiap kali keretapi itu berhenti di stesen-stesen yang tertentu seperti Kuala Lumpur, Ipoh, Butterworth, Gemas dan Kuala Lipis, tangki air itu diisi supaya ianya jangan kering.

Tuan Pengerusi: Di stesen Arau?

Puan Hajjah Rahmah binti Othman: Di Arau pun Yang Berhormat Tuan Pengerusi, saya tahu itu kawasan Yang Berhormat Tuan Pengerusi sendiri.

Tuan Pengerusi: Ya, Yang Berhormat.

Tuan Haji Azharul Abidin bin Haji Abdul Rahim: Sekiranya saya naik keretapi lagi pada masa akan datang, didapati perkara ini berlaku, kepada siapa saya hendak bertanya ataupun hendak beritahu, kalau tidak ada air di tandas atau di tempat membasuh tangan.

Puan Hajjah Rahmah binti Othman: Yang Berhormat Tuan Pengerusi, pada masa lain Yang Berhormat dari Batang Padang boleh menghubungi saya, kadang-kadang waktu Subuh

pun ada yang telefon. Saya harap dia pun boleh beritahu dengan serta merta supaya tindakan dapat kita ambil.

Berhubung dengan masalah penumpang yang tidak mendapat tempat duduk walaupun mereka telah membeli tiket, saya ingin menjelaskan bahawa soal sedemikian kadang-kadang tidak timbul di dalam perkhidmatan tren ekspres.

Walau bagaimanapun bagi perkhidmatan tren-tren mel biasa memang terdapat masalah penumpang yang tidak mendapat tempat duduk terutama sekali di musim-musim perayaan kerana penjualan tiket adalah melebihi daripada tempat duduk yang dapat dibekalkan. Ini perkhidmatan tren ekspres.

Pihak KTM terpaksa menjual tiket-tiket yang lebih sebagai perkhidmatan untuk orang ramai menaiki tren. Masalah tidak dapat tempat duduk mungkin dapat diatasi jikalau dan apabila pihak KTM mampu memperolehi lebih banyak lagi kock-kock tambahan. Ini masalahnya Yang Berhormat. Buat sementara sehingga kock-kock tambahan itu dapat diperolehi maka masalah penumpang tidak mendapat tempat duduk akan terus wujud. Bagi mengurangkan masalah ini penumpang-penumpang adalah digalakkan menaiki tren ekspres di mana tempat-tempat duduk adalah terjamin.

Tuan Pengerusi, sekarang saya menyentuh masalah Jabatan Penerbangan Awam.

Ahli Yang Berhormat dari Batang Padang juga telah membangkitkan soal kawalan keselamatan di mana kakitangan keselamatan tidak dilihat oleh beliau semasa beliau berada di restaurant di Lapangan Terbang Antarabangsa Subang selama empat jam.

Saya ingin menjelaskan kepada Yang Berhormat bahawa kawalan keselamatan yang dijalankan oleh Jabatan Penerbangan Awam ialah keselamatan penerbangan atau, dengan izin, "aviation security". Tujuan kawalan ini ialah untuk mencegah perampasan kapal terbang dan sabotaj di dalam pesawat-pesawat dan kawasan larangan atau, dengan izin, "air side" iaitu padang kapal terbang.

Sungguhpun demikian pihak Jabatan Penerbangan Awam bersama pihak Polis memang mengadakan kawalan am di kawasan-kawasan terbuka seperti di restaurant dan dataran am. Tetapi mungkin kawalan ini tidak ketara kepada orang ramai khususnya kepada Yang Berhormat yang telah berada di lapangan terbang selama empat jam kerana selain daripada pengawal-pengawal keselamatan yang berpakaian seragam terdapat juga pengawal-pengawal keselamatan yang menggunakan pakaian biasa yang tidak kita tahu. Mungkin dia duduk sebelah Yang Berhormat agaknya pada hari itu.

Berhubung dengan teguran Ahli Yang Berhormat dari Batang Padang mengenai kad keselamatan yang boleh diperolehi dengan mudah, sukaiah saya menjelaskan di sini bahawa adalah tidak benar keadaan ini berlaku. Kad-kad yang diberikan kepada orang-orang yang berkenaan itu adalah berbeza. Ia mengikut warna, mengikut tujuan dan kawasan.....

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat, jangan terlalu banyak dialog, saya cemburu. (*Ketawa*)

Puan Hajjah Rahmah binti Othman: Minta maaf, Tuan Pengerusi. Dalam kad kebenaran itu diadakan warna dan juga nombor kod di mana ianya ditentukan tempat-tempat di kawasan

lapangan terbang yang pelawat tersebut dibenarkan pergi.

Bagi mereka yang mempunyai tugas rasmi kad-kad tersebut adalah untuk tempat-tempat larangan tertentu dan bagi orang biasa atau pelawat, kawasan yang dibenarkan masuk melalui kad-kad adalah terhad. Dan setiap orang yang dikeluarkan kad itu adalah diawasi oleh Bahagian Keselamatan, Jabatan Penerbangan Awam.

Di samping itu, Ahli Yang Berhormat dari Batang Padang ini juga menegur keadaan tandas di restoran Lapangan Terbang Antarabangsa Subang yang kotor dan tidak mempunyai air yang cukup.

Sukalah saya menjelaskan di sini bahawa tindakan telah pun diambil ke atas pihak restoran yang berkenaan iaitu yang bertanggungjawab mengelolakan kebersihan tandas-tandas berdekatan dengan restoran itu. Sekiranya keadaan tidak berubah, tindakan tegas akan diambil ke atas tuan punya restoran tersebut. Tindakan juga sedang diambil untuk menentukan bahawa masalah bekalan air ke atas tandas-tandas tersebut diatasi. Pada masa ini memanglah kita akui, gangguan bekalan air kerap dialami disebabkan kekurangan bekalan air dan tekanan air yang rendah di kawasan yang terletak di tingkat atas Bangunan Terminal I Lapangan Terbang Subang.

*(Tuan Yang di-Pertua mem-
pengerusikan Jawatankuasa)*

Tuan Pengerusi, Ahli Yang Berhormat dari Tanjong telah mengesyorkan supaya "Balai Tiba" dan "Balai Berlepas Antarabangsa" di asingkan dari balai tiba dan balai berlepas dalam negeri dengan mengadakan sekatan fizikal untuk

mengelakkan daripada berlakunya masuk dan keluar dari negara ini secara haram.

Sukalah saya menjelaskan di sini bahawa Bangunan Terminal I di Lapangan Terbang Antarabangsa Subang sememangnya mempunyai "Balai Tiba" dan "Balai Berlepas Dalam Negeri" yang berasingan dengan "Balai Tiba" dan "Balai Berlepas Antarabangsa".

Walau bagaimanapun perkara yang dibangkitkan oleh Ahli Yang Berhormat iaitu tiadanya sekatan fizikal yang menyekat pergerakan bebas penumpang-penumpang sebaik sahaja mereka berada di Balai Berlepas Antarabangsa mahupun balai berlepas dalam negeri.

Pada masa ini tidak dapat diadakan sekatan fizikal untuk mengasingkan penerbangan-penerbangan dalam negeri dengan penerbangan-penerbangan antarabangsa kerana terdapat beberapa penerbangan MAS yang sungguhpun diiktiraf sebagai penerbangan antarabangsa juga membawa penumpang-penumpang yang membuat perjalanan ke dalam negeri sahaja kerana ia di dalam satu blok.

Kementerian ini sedar akan masalah yang ditimbulkan dari keadaan ini. Oleh yang demikian, kawalan-kawalan keselamatan serta pemerhatian telah diambil untuk menentukan bahawa penumpang-penumpang yang tiba dengan penerbangan antarabangsa walaupun mereka membuat perjalanan dalam negeri dikehendaki menggunakan Balai Tiba atau Balai Berlepas Antarabangsa, sementara penumpang-penumpang yang menaiki penerbangan-penerbangan yang dikategorikan sebagai dalam negeri sahaja menggunakan Balai Tiba dan Berlepas dalam negeri.

Selain daripada itu pegawai-pegawai keselamatan tambahan juga ditempatkan di pintu masuk ke Balai Tiba dalam negeri bagi tujuan mencegah penumpang antarabangsa dari menyalahgunakan Balai berkenaan.

Ahli Yang Berhormat dari Tanjong juga mengesyorkan supaya perkhidmatan klinik di Lapangan Terbang Antarabangsa Subang diberikan masa 24 jam.

Sukalah saya menjelaskan bahawa perkhidmatan yang dicadangkan itu memang diadakan, tetapi doktor yang bertugas dihadkan dari pukul 8.00 pagi hingga 8.00 malam. Selepas daripada waktu ini, doktor itu boleh dipanggil jikalau berlaku sesuatu kecemasan, maknanya, dengan izin, on call, selepas waktu itu, juga jururawat bertugas tetap ada untuk menghadapi sebarang kecemasan ataupun memberi first aid, dengan izin, dan ambulan tetap sedia ada untuk membawa kes kecemasan ke hospital.

Kes-kes kecemasan sebenarnya jarang benar berlaku di lapangan terbang selepas waktu tersebut, dan soal untuk mengadakan perkhidmatan doktor 24 jam terpaksa ditimbang dengan teliti. Bagaimanapun Kementerian Pengangkutan dengan Kementerian Kesihatan sedang mengkaji atas perkara ini.

Yang Berhormat dari kawasan Tanjong.....

Dr Koh Tsu Koon: (*Bangun*)

Tuan Pengerusi: Ya.

Dr Koh Tsu Koon: Tuan Pengerusi, saya hendak minta jalan sedikit, minta penjelasan, iaitu adakah sebuah ambulan sekarang ditempatkan di lapangan terbang untuk membawa

pesakit-pesakit dalam kes-kes kecemasan ke hospital.

Puan Hajjah Rahmah binti Othman: Tuan Pengerusi, saya telah pun menyebutkan tadi selain daripada itu ambulan tetap disediakan untuk membawa kes-kes kecemasan ke hospital.

Ahli Yang Berhormat dari kawasan Tanjong juga telah membangkitkan berkenaan dengan kemusykilan mengenai peruntukan \$10 sahaja bagi Anggaran Belanja Mengurus 1986 mengenai Jabatan Penerbangan Awam.

Untuk makluman Ahli Yang Berhormat dari Tanjong dan juga Ahli Yang Berhormat dari Ipoh tadi ada membangkitkan Anggaran Belanja Mengurus, Jabatan Penerbangan Awam adalah diperuntukkan daripada Kumpulanwang Amanah Penerbangan Awam yang telah ditubuhkan melalui Akta Penerbangan Awam (Pindaan) 1975 Anggaran Belanja Mengurus Jabatan tersebut bagi tahun 1986 sebanyak \$141,301,000 adalah terkandung dalam kertas statut 95/85 yang dibentangkan di Parlimen waktu sekarang.

Tuan Pengerusi, berkenaan dengan perkara yang dibangkitkan oleh Yang Berhormat dari Batang Padang mengenai masalah makanan yang dijual di restoran adalah mahal, dia mengatakan Jabatan Penerbangan Awam perlu mengkaji semula urusan tender yang diamalkan.

Saya suka menegaskan di sini bahawa pihak Kementerian Pengangkutan Jabatan Penerbangan Awam dan Kementerian Kewangan memang menyedari mengenai perkara ini. Oleh itu usaha-usaha serta kajian-kajian sedang dijalankan oleh kedua-dua Kementerian tersebut bagi mencari satu tatacara tender yang

sesuai. Ini adalah bertujuan bagi menentukan agar penender yang berjaya tidak akan mengalami kerugian dan juga bagi menentukan harga makanan serta perkhidmatan yang diberikan adalah memuaskan.

Tuan Pengerusi, saya ingin menyentuh beberapa perkara yang dibangkitkan oleh Yang Berhormat dari Kuala Lumpur Bandar sebentar tadi juga daripada Hilir Padas dan juga Ipoh berkenaan dengan perkara-perkara:

- (i) Yang Berhormat daripada Kuala Lumpur Bandar membangkitkan berkenaan dengan had umur minima.

Mengenai cadangan Kementerian Pengangkutan untuk meningkatkan had umur bagi pemegang-pemegang lesen memandu, perkara tersebut sebenarnya sedang dikaji dan kita perlu kaji dengan lebih mendalam lagi.

Saya bersetuju dengan cadangan Yang Berhormat supaya perkara ini sebelum dilaksanakan hendaklah dikaji. Memanglah hasrat kita perkara ini sebagai satu syor dikemukakan dan kita hendak mengkajinya dengan lebih mendalam khususnya implikasi-implikasi yang akan timbul akibat cadangan tersebut. Jika didapati perlu dan sangat munasabah, maka Kementerian Pengangkutan akan melaksanakan cadangan tersebut terutamanya jika dengan berbuat demikian kita dapat mengurangkan kadar kemalangan jalan raya di negara kita. Yang Berhormat sendiri pun maklum perkara ini telah dibangkitkan di dalam Mesyuarat Majlis-majlis Keselamatan Jalan Raya Negeri dan Pusat.

Berhubung dengan Ordinan Lalulintas, usaha-usaha mengemaskinikan undang-undang di bawah Ordinan

Lalulintas Jalan 1958, pihak Kementerian Pengangkutan dengan kerjasama Jabatan Peguam Negara sedang menyiapkan penggubalan satu undang-undang baru yang dicadangkan untuk menggantikan Ordinan Lalulintas 1958 itu. Penggubalan undang-undang baru yang dicadangkan itu adalah mengambil kira juga cadangan untuk mengadakan dua set undang-undang baru yang berlainan.

Pertama, untuk hal-hal mengenai pengangkutan jalan dan satu lagi mengenai pelesenan kenderaan perdagangan yang sekarang ini dijalankan oleh Lembaga Pelesenan Pengangkutan Jalan di bawah bidang tanggungjawab Kementerian Perusahaan Awam. Penggubalan undang-undang tersebut adalah dalam peringkat akhir dan dijangka dapat disiapkan tidak berapa lama lagi. Aspek-aspek utama yang dijangka akan dimasukkan dalam undang-undang baru mengenai pengangkutan jalan yang dicadangkan itu ialah pada segi kesalahan-kesalahan mengenai lalulintas jalan serta hukuman-hukuman yang dikenakan dengan tujuan untuk mendidik pengguna-pengguna jalan raya supaya mematuhi undang-undang berkenaan demi untuk keselamatan di jalan raya dan justeru itu mengurangkan kadar kemalangan jalan raya ke tahap yang paling minima sekali.

Saya ingin menyentuh perkara yang dibangkitkan oleh Ahli Yang Berhormat dari Bandar Sibu mengenai pembinaan Lapangan Terbang Sibu. Sebenarnya kajian rekabentuk terperinci telah pun selesai. Projek ini akan diberikan keutamaan di bawah Rancangan Malaysia Kelima dan seboleh-bolehnya kita harap mengikut jadual yang diharapkan seperti yang disebut oleh Yang Berhormat tadi, Yang Berhormat Menteri Infrastruktur dan Kerjaya Sarawak tadi, itulah hasrat kami di

Kementerian ini, insya Allah. Saya harap Yang Berhormat akan bersabar menunggunya.

Ahli Yang Berhormat dari.....

Tuan Sim Kwang Yang: (*Bangun*)

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat itu minta penjelasan.

Puan Hajjah Rahmah binti Othman: Ya.

Tuan Sim Kwang Yang: Tuan Pengerusi, pada hemat saya Yang Berhormat Timbalan Menteri belum menjawab soalan Ahli dari Bandar Sibu, kerana jikalau tidak ada apa-apa sen pun telah diperuntukkan di bawah jadual perbelanjaan ini, dari manakah boleh pihak Kerajaan Negeri mendapat kewangan untuk melaksanakan projek ini awal tahun hadapan seperti yang telah diumumkan oleh Yang Berhormat Menteri Infrastruktur Negeri. Saya bawa soalan pokok.

Puan Hajjah Rahmah binti Othman: Sebenarnya Yang Berhormat tadi tidak bertanya soalan sedemikian. Itu soalan Yang Berhormat yang baru sahaja dibangkitkan tadi. Walau bagaimanapun, suka saya menyatakan di sini bahawa jawapan ini telah pun diberi oleh Yang Berhormat Menteri Pengangkutan di dalam Dewan ini mengumumkan bahawa perundingan dibuat oleh Kementerian dengan Kerajaan Negeri untuk mendapatkan bantuan kewangan daripada sumber-sumber yang tertentu.

Berkenaan dengan bayaran tinggi lesen kenderaan bermotor untuk kenderaan, dengan izin, 4 wheel-drive, daripada Yang Berhormat dari Hilir Padas, pembayaran kereta ini adalah hampir sama dengan kereta biasa bagi golongan c.c. di antara 1500 c.c. hingga 2500 c.c. Kadar yang tinggi

ialah hanya bagi kenderaan yang c.c.nya adalah lebih tinggi dan dianggap digunakan oleh golongan atasan dan mampu membayar kadar yang lebih tinggi itu. Walau bagaimanapun, memandangkan suasana berlainan di negeri Sabah dan Sarawak, permintaan Ahli Yang Berhormat akan kita kaji semula.

Yang Berhormat dari Hilir Padas juga ada menyebutkan berhubung dengan perhubungan laut antara Semenanjung Malaysia dengan Sabah dan Sarawak, kadar tambang yang terlalu tinggi. Dia menyentuh berkenaan dengan Perkhidmatan Feri yang akan diadakan. Kementerian ini sedang mengambil ingatan berkenaan dengan tambang yang dibangkitkan.

Berhubung dengan Perkhidmatan Feri yang disebutkan oleh Yang Berhormat, sebenarnya perkhidmatan ini adalah usahasama di antara PNSL yang mana ianya terletak di bawah Jabatan Perdana Menteri. Cadangan Yang Berhormat yang mengesyorkan supaya tambang Perkhidmatan Feri ini dikurangkan bagi memastikan masyarakat di Sabah dan Sarawak supaya ramai datang ke Semenanjung akan kita kemukakan kepada Kementerian yang berkenaan.

Yang Berhormat dari Hilir Padas juga ada menyebutkan tadi berkenaan dengan teksi-teksi di bandar Kuala Lumpur dan Petaling Jaya buruk dan tidak berhawa dingin kerana cuaca. Beliau mencadangkan supaya JPJ meningkatkan pemeriksaan teksi-teksi ini dan juga mewajibkan kesemua teksi dilengkapi dengan hawa dingin.

Tuan Pengerusi, JPJ pada masa ini menjalankan pemeriksaan sekali setiap 6 bulan. Ini kita semua maklum, semua teksi-teksi perlu mengadakan pemeriksaan ini setiap 6 bulan sekali supaya memastikan keadaan teksi-teksi ini sentiasa berkeadaan baik dan "road-worthy".

Cadangan untuk mengkaji semua teksi dilengkapkan dengan hawa dingin, pihak JPJ akan mengkaji perkara ini dengan mendalam melihatkan implikasi dan kemampuan tuannya teksi yang besar ataupun yang kecilnya.

Berhubung dengan ketidakpuasan hati Yang Berhormat berkenaan dengan pintunya yang rosak dan tempat duduknya rosak terutama teksi-teksi di dalam Wilayah Persekutuan dan Petaling Jaya, ini juga Yang Berhormat sedia maklum pengumuman yang dibuat oleh Yang Berhormat Menteri Perusahaan Awam menjelang Persidangan PATA, semua teksi-teksi di bandar Kuala Lumpur ini adalah diminta supaya dalam keadaan baik dan sesuai dengan kehendak orang ramai.

Akhirnya, Tuan Pengerusi, saya mengucapkan terima kasih sekali lagi kepada Ahli-ahli Yang Berhormat yang telah mengambil bahagian dan memberikan pandangan, teguran dan syor-syor. Jika ada di antara perkara-perkara yang dibangkitkan yang tidak saya jawab pada hari ini, insya Allah, saya akan cuba menjawabnya melalui pengurusan.

Tuan Pengerusi: Ahli-ahli Yang Berhormat, masalahnya ialah bahawa wang sejumlah \$13,919,800 untuk Maksud B. 51; \$13,793,800 untuk Maksud B. 52; \$16,134,000 untuk Maksud B. 53; \$10 untuk Maksud B. 54; \$41,992,600 untuk Maksud B. 55 dan \$50,217,300 untuk Maksud B. 56 di bawah Kementerian Pengangkutan jadi sebahagian daripada Jadual hendaklah disetujui.

Masalah dikemuka bagi diputuskan, dan disetujui.

Wang sebanyak \$13,919,800 untuk Maksud B. 51; \$13,793,800 untuk Maksud B. 52; \$16,134,000 untuk

Maksud B. 53; \$10 untuk Maksud B. 54; \$41,992,600 untuk Maksud B. 55 dan \$50,217,300 untuk Maksud B. 56 diperintahkan jadi sebahagian daripada Jadual.

Tuan Pengerusi: Masalahnya ialah bahawa perbelanjaan sebanyak \$303,162,000 yang disebutkan dalam Maksud P. 51; \$1,000,010 untuk Maksud P. 52; \$4,500,000 untuk Maksud P. 53; \$29,200,000 untuk Maksud P. 54; \$30,420,000 untuk Maksud P. 55 dan \$5,783,000 untuk Maksud P. 56 dalam Anggaran Pembangunan, 1986 hendaklah diluluskan.

Masalah dikemuka bagi diputuskan, dan disetujui.

Wang sebanyak \$303,162,000 yang disebutkan dalam Maksud P. 51; \$1,000,010 untuk Maksud P. 52; \$4,500,000 untuk Maksud P. 53; \$29,200,000 untuk Maksud P. 54; \$30,420,000 untuk Maksud P. 55 dan \$5,783,000 untuk Maksud P. 56 diluluskan jadi sebahagian daripada Anggaran Pembangunan, 1986.

Maksud B. 57, B. 58 dan B. 59 (Jadual)—

Maksud P. 57, P. 58 dan P. 59 (Anggaran Pembangunan, 1986)—

Tuan Pengerusi: Kepala Bekalan B. 57, B. 58 dan B. 59 dan Kepala Pembangunan P. 57, P. 58 dan P. 59 di bawah Kementerian Tenaga, Telekom dan Pos terbuka untuk dibahas.

USUL MENGURANGKAN \$10 DI BAWAH MAKSUD P. 57—PROJEK BAKUN HAIDRO ELEKTRIK/HVDC

4.58 ptg.

Tuan Sim Kwang Yang (Bandar Kuching): Saya bangun di bawah Peraturan Mesyuarat 66 (9) untuk

mencadangkan satu pindaan kepada Jadual yang berbunyi seperti berikut:

Bahawa perbelanjaan yang disebutkan dalam Maksud P. 57 dalam Anggaran Pembangunan bagi tahun berkenaan hendaklah diluluskan, dengan syarat dikurangkan sebanyak \$10 daripada perbelanjaan yang diuntukkan bagi Butiran 25, Tajuk (iv) Projek Bakun Haidro Elektrik/HVDC di bawah Maksud P. 57 iaitu Kementerian Tenaga, Telekom dan Pos.

Tuan Pengerusi, usul saya menjadi lebih relevant memandangkan bahawa Yang Amat Berhormat Perdana Menteri baru-baru ini mengumumkan di Kuching apabila merasmikan pembukaan Ibupejabat SESCO di Kuching bahawa pihak Kerajaan telah pada prinsipnya memutuskan pelaksanaan projek haidro-elektrik di Bakun, Bahagian Ketujuh di Sarawak. Dan saya meminta mengemukakan usul ini untuk mencatat bantahan parti DAP ke atas keputusan itu tetapi terlebih dahulu saya ingin juga mendapat tahu daripada Yang Berhormat Menteri Tenaga, Telekom dan Pos, apakah ertinya istilah memutuskan pada prinsipnya. Jikalau keputusan telah dibuat pada prinsipnya, apabila projek ini akan diluluskan untuk dilaksanakan pada praktiknya, itu yang pertama.

Yang kedua, jikalau keputusan telah dibuat, bolehkah Yang Berhormat Menteri memberitahu kepada Dewan yang mulia ini, bilakah pelaksanaan projek ini akan dimulakan.

Tuan Pengerusi, saya ingin juga memberi satu latar belakang yang pendek ke atas projek ini oleh kerana maklumat-maklumat terhadap projek Bakun tidak begitu terdapat di dalam negara ini.

Pada akhir tahun 1983, satu "feasibility study" telah siap disediakan untuk menentukan kemungkinan pelaksanaan projek haidro elektrik di Bakun. Feasibility Study ini dijalankan oleh sebuah syarikat usahasama, namanya "SAMA Consortium" bagi pihak German Agency for Technical Cooperation (GTE). SAMA Consortium itu adalah terdiri daripada 4 buah syarikat jurutera negara asing seperti berikut:

- (1) Lahmeyer International dari Frankfurt, German Barat;
- (2) Fichtner dari stuttgart, German Barat;
- (3) Donsch Consult dari Munich, German Barat; dan
- (4) Motor Columbus dari Baden, Switzerland.

Tuan Pengerusi, wang sebanyak \$37 juta telah diperuntukkan untuk feasibility study itu dengan pihak German Barat membayar \$10 juta; pihak Kerajaan Persekutuan membayar \$20 juta dan SESCO membayar \$7 juta. Apabila Projek Bakun itu siap dibina, ia akan menjadi satu projek yang memakan peruntukan terbesar di dalam sejarah Malaysia. Kos modal pelaksanaan Projek Haidro Elektrik Bakun yang telah dianggarkan pada bulan Februari, 1982 adalah seperti berikut:

Bakun dam		\$3,950 juta
Access road		\$ 270 juta
Resettlement		\$ 65 juta
HVAC (High Voltage Alternate Current Grid Sarawak)		\$ 910 juta
HAVC Inter-connection with Sabah		\$ 940 juta
HVDC (High Voltage Direct Current Transmission kepada Semenanjung Malaysia)		\$2,050 juta
JUMLAH	..	\$8,185 juta

Tuan Pengerusi, projek Bakun telah dicadangkan menurut pihak Kerajaan dengan matlamat membekalkan tenaga murah ke industri-industri seluruh negara kita secara satu national grid. Hasrat Kerajaan ialah supaya negara kita tidak akan bergantung kepada fossil fuel, dengan izin, dalam sektor tenaga. Walau bagaimanapun, ingin saya merakamkan keraguan parti DAP dan pendirian kami bahawa pihak Kerajaan perlulah mengkaji semula projek Bakun itu khususnya memandangkan 7 soalan "pertinent" yang belum dijawab oleh pihak Kerajaan Persekutuan. Pada mulanya pihak Kerajaan haruslah mengeluarkan tiga dokumen-dokumen kepada orang ramai iaitu:

- (1) Feasibility Study Project Bakun;
- (2) National Energy Study; dan
- (3) National Industrialisation Master Plan, dengan izin.

Ketiga-tiga kajian itu adalah dibiayai dengan wang awam dan menjadi dokumen-dokumen awam kini apabila mereka telah siap disediakan. Kajian-kajian tersebut adalah amat relevant kepada soal-soal pokok dalam proses pembinaan negara kita dan menjadi asas bagi perubahan struktur ekonomi Malaysia pada masa depan. Oleh yang demikian, pihak rakyat pada keseluruhannya berhak untuk mendapat ketiga-tiga kajian itu mengkaji kajian-kajian itu dan memberi maklum balas kepada pihak berkuasa. Alasan pihak Kerajaan bahawa kajian feasibility Bakun tidak perlu dikemukakan kepada orang ramai kerana pihak Kerajaan belum membuat keputusan untuk melaksanakan projek itu tidaklah dapat diterima sama sekali. Langkah untuk berunding dengan rakyat adalah amat mendesak sebelum keputusan dibuat oleh pihak Kerajaan untuk

projek yang begitu besar sekiranya pihak Kerajaan bersungguh-sungguh menghormati prinsip demokrasi untuk melibatkan penyertaan awam dalam pelaksanaan apa-apa projek besar kita.

Sebelum pengeluaran kajian-kajian tersebut di atas dan tanpa maklumat relevant, pakar-pakar ekonomi, pakar-pakar alam sekitar, jurutera, ahli politik dan rakyat pada amnya tidak dapat menyumbang kepada pembuatan keputusan ataupun "decision making", dengan izin, pada hal ini penting.

Setakat ini ramai pertubuhan-pertubuhan masyarakat di Negeri Sarawak telah menyuarakan kepada Kerajaan agar kajian-kajian tersebut khususnya kajian kesesuaian projek Bakun dikeluarkan. Pertubuhan-pertubuhan itu termasuklah Sarawak/Canadian Graduates Association; The Consumers Association of Sarawak; First and Second Division Taiwan Graduates Association; Alumni of Nanyang Graduates Association; dan Kuching Consumers Association.

Sekiranya pihak Kerajaan terus menafikan hak rakyat untuk makluman, pihak Kerajaan tidak layak menyalahkan rakyat bila rakyat kita menentang pelaksanaan projek Bakun itu.

Keduanya ialah masalah mengenai kewangan bagi projek Bakun yang dianggarkan kosnya sebanyak \$8.2 billion. Anggaran kos ini telah dibuat pada bulan Februari, 1982 dan saya yakin kos sedang bertambah buat masa sekarang dan masa permulaan pelaksanaan projek kelak. Kita dapat pastikan sekurang-kurangnya bayaran bagi memindah semula penduduk-penduduk tempatan sebanyak \$65 juta tidak akan mencukupi.

Yang Amat Berhormat Ketua Menteri Sarawak baru-baru ini telah menyebutkan angka \$90 juta untuk memindah semula penduduk-penduduk tempatan ini dan saya yakin dan pasti bahawa anggaran kos ini akan bertambah lagi. Buat masa kini penduduk-penduduk di Bakun sedang menanam lebih koko, kelapa sawit dan memperbesarkan serta memperbaiki rumah-rumah mereka kerana mereka berharap boleh mendapat wang gantirugi yang lebih besar.

Pengalaman di rancangan penempatan di negara lain di dalam projek hidro elektrik menunjukkan bahawa kos untuk memindah semula penduduk-penduduk tempatan bertambah beberapa kali ganda dari kos yang asal dianggarkan. Soalan yang ingin saya bangkitkan ialah sama ada negara kita mempunyai kemampuan dan keupayaan dari segi kewangan untuk membiayai projek raksasa itu khususnya memandangkan negara kita masih menghadapi krisis perhutangan negara yang besar sebanyak sampai \$70 billion. Hanya perkhidmatan perhutangan atau "debt servicing", dengan izin, negara sahaja akan memakan 27% daripada anggaran perbelanjaan mengurus Kerajaan Persekutuan tahun depan.

Janganlah kita melupakan bahawa pinjaman negara khususnya pinjaman luar ataupun "external loan" akan melemahkan resilient ekonomi kita, menghilangkan pertukaran wang asing dan menimbulkan suasana ekonomi yang menambatkan penderitaan rakyat, khususnya mereka yang berpendapatan rendah. Janganlah kita lupa juga bahawa bayaran kepada kontraktor-kontraktor asing untuk membina ampangan Bakun ini akan juga menimbulkan kehilangan pertukaran wang asing oleh kerana kontraktor-kontraktor asing itu akan repratriatekan keuntungan mereka balik ke negara-negara asal.

Ketiganya soalan yang berkait ialah sama ada industri-industri negara kita memerlukan tenaga yang dikeluarkan oleh Projek Hidro Elektrik Bakun yang dicadangkan.

Menurut kajian Kerajaan keperluan tenaga elektrik di Semenanjung Malaysia dijangka dipertingkatkan dari tahap 1,430 megawatt pada tahun 1980 kepada 2,700 megawatt pada tahun 1990 ke tahap 6,750 megawatt pada tahun 2000 dan akhirnya kepada 15,000 megawatt pada tahun 2100 untuk memberi satu gambaran supaya angka-angka ini boleh dibandingkan penggunaan elektrik sekarang ialah kurang lebih sedikit daripada 1,000 megawatt sahaja di seluruh negara kita.

Kadar pertumbuhan keperluan yang dijangkakan ialah sebanyak 7.4% kepada 8.8% setahun. Projek hidro elektrik menurut Kerajaan akan membekalkan 2,400 megawatt dan dari jumlah ini 1,500 megawatt akan dihantar secara HVDC (High Voltage Direct Current Transmission System), dengan izin, dan cable di bawah laut ke Kuala Lumpur melalui Tanjong Sedili dan Yong Peng di Johor. Maka menurut Kerajaan, Bakun akan menyumbang kepada memenuhi keperluan tenaga Semenanjung Malaysia sebanyak 28% pada tahun 2000.

Saya tidak boleh diyakinkan oleh jangkaan tersebut di atas. Projection keperluan elektrik negara di atas telah dilakukan dengan mengandaikan bahawa industri-industri berat yang energy dan capital intensive akan dilaksanakan di bawah pelan induk perindustrian nasional yang belum diumumkan. Soalan yang harus dibangkitkan sama ada industri-industri berat adalah sesuai dan diingini oleh sebuah negara membangun seperti Malaysia. Industri-industri berat adalah anti-labour, dengan izin, pada amnya amat mencemarkan alam sekitar negara kita

dan memerlukan import bahan-bahan mentah dari negara-negara asing. Kilang aluminium smelting plants dicadangkan dibina di Bintulu, Sarawak adalah salah satu contoh yang sempurna.

Apa yang lebih penting ialah untuk kita mengkaji semula prasangka bahawa rancangan perindustrian merupakan hanya pelaksanaan projek-projek industri berat sahaja. Kita boleh menyokong satu rancangan perindustrian yang menggalakkan industri medium size, dengan izin, ataupun ringan yang labour intensive memberi peluang pekerjaan dan menggunakan bahan-bahan mentah yang boleh didapati di Malaysia. Industri-industri ringan itu tidak memerlukan tenaga sebegitu besar seperti yang dikeluarkan dari Bakun. Tenaga gas asli dari Terengganu boleh memberi tenaga yang mencukupi bagi industri-industri medium size ataupun ringan tersebut dengan memasang satu paip dari Negeri Terengganu ke Johor Bahru sepanjang, kalau saya tidak silap 550 kilometer sahaja atas kadar kos pembesaran sebanyak setengah juta ringgit bagi setiap kilometer sahaja. Kos itu untuk membekalkan tenaga gas asli adalah amat rendah jika dibandingkan dengan kos melaksanakan projek Bakun sebanyak \$10 billion.

Janganlah kita salah faham maka menganggap pertumbuhan keperluan tenaga sebagai wajar dengan pertumbuhan ekonomi yang diinginkan. Negara Jepun telah mencapai pertumbuhan ekonomi yang paling cemerlang setahun demi setahun tetapi pertumbuhan penggunaan tenaga benar-benar turun di dalam negeri Jepun dalam tempoh lima tahun lepas. Oleh kerana mereka melaksanakan suatu dasar energy conservation, dengan izin, di negara itu.

Keempatnya ialah mengenai soal pencemaran alam sekitar.

Tuan Pengerusi, Ampangan raksasa Bakun adalah setinggi kira-kira 750 kaki dan membanjiri satu kawasan seluas 650 kilometer persegi sebagai catchment, dengan izin, dan reservoir seluas 70,000 square kilometres. Satu kawasan yang serupa besarnya dengan Pulau Singapura. Kawasan Bakun di Bahagian Keempat merupakan salah satu kawasan tropical rain forest, dengan izin, yang terakhir di dunia dan merupakan satu asset dan warisan alam semula jadi yang kita patutlah memeliharanya.

Adakah Ampangan Bakun menjadi suatu ancaman yang akan membasmiakan imbangan dalam ecosystem di hutan ini sehingga beberapa jenis flora dan fauna menjadi extinct, dengan izin. Adakah projek Bakun melahirkan jenis-jenis pertumbuhan yang tidak diinginkan seperti water lettuce yang akan mencemar Sungai Rajang yang indah.

Adakah pelaksanaan projek Bakun menimbulkan penyakit-penyakit yang amat merbahaya seperti schistosomiasis, opisthorchiasis, malaria dan filariasis, tanpa pengumuman keputusan environmental impact assessment study, oleh pihak Kerajaan terhadap aspek-aspek kesan-kesan buruk yang mungkin akan timbul ke atas semula jadi. Rakyat khususnya rakyat Sarawak tidak boleh diyakinkan bahawa pelaksanaan Projek Bakun tidak akan mengancam nyawa manusia dan ecosystem sepanjang Sungai Rajang itu.

Satu aspek yang lebih serius lagi ialah risiko-risiko supaya Ampangan-ampangan yang besar yang raksasa ini jatuh. Izinkan saya, Tuan Pengerusi, untuk membaca daripada suatu majallah namanya Pengguna, isu September tahun ini, di mana penulis membuat komen ke atas projek ini

dengan kenyataan seperti berikut, dengan izin, tidak panjang:

Increasing evidence from dams all over the world indicates impounding of reservoir behind large dams can induce very destructive earthquakes, the reservoir basin can sag due to water logging that exerts pressure on the earth surface with the consequent re-adjustment of the underlying rocks strata. During the impounding of water, the strength of rocks decreases due to the induced increase of pore fluid pressure in the rocks. The water load can also re-activate pre-existing faults in dam areas.

Dengan akibat menyebabkan gempa bumi. Tuan Pengerusi, gempa bumi yang keenam dicatatkan atas Richter Scale telah berlaku di Ampangan Hydro Electric Koyna di Negeri India, serta di dalam Ampangan Hydro Electric di Mongla di Negeri Pakistan, Ampangan Koyna di India adalah setinggi 103 meter sahaja dan reservoir, 2,780 juta cubic metre sahaja. Ampangan itu siap dibina pada tahun 1962 tetapi pada tahun 1967, lima tahun selepas ianya siap dibina oleh kerana gempa bumi yang disebabkan oleh pembinaan ampangan itu, Ampangan Koyna gagal dan jatuh dengan membunuh 177 orang dan 2,300 orang menjadi cedera di dalam banjir yang berlanjutan. Satu tragedi lagi berlaku di Vaiont dam di Negeri Italy di mana gempa bumi disebabkan oleh keberatan air di reservoir yang menjatuhkan ampangan setinggi 261 meter itu pada tahun 1963. 2,000 orang kehilangan jiwa mereka dalam banjir yang berlanjutan. Ampangan Bakun adalah amat tinggi dengan size catchmentnya dan reservoirnya yang amat besar.

Soalnya ialah adakah penduduk-penduduk sepanjang Sungai Balui dan Sungai Rajang dibahayai oleh kemungkinan kejatuhan ampangan

ini. Adakah mereka telah diberitahu risiko kegagalan dan kejatuhan ampangan itu yakni mungkin mereka akan menjadi makanan kepada ikan-ikan di sungai, di Laut China Selatan. Dan jikalau tragedi ini berlaku orang-orang di dalam bandar besar seperti Sibu, Binatang, Sariket, Pelaga, semuanya pun habis juga, Tuan Pengerusi.

Yang kelimanya ialah masalah re-settlement penduduk-penduduk tempatan. Ampangan Bakun akan membanjiri 15 buah rumah panjang terdiri daripada 632 buah rumah dan 4,093 orang-orang menurut angka-angka 1980. Saya tidak sedar sama ada orang-orang selepas hari ini semua memasuki kawasan Bakun dengan harapan untuk mendapat ganti rugi juga. Akan dibanjiri juga ialah 34 buah kedai kampung, 7 buah sekolah rendah, dispensari, projek pertanian kecil, burial ground yang bertradisi dan fishing and hunting grounds, dengan izin.

Tanah seluas 36,280 ekar tanah pertanian khususnya penanam padi juga akan dibanjiri. Maka menjadi perlu bagi pihak Kerajaan Persekutuan memindahkan semula penduduk-penduduk tempatan yang terdiri daripada golongan-golongan seperti berikut:

Kajang	6%
Kayan	38%
Kenyah dan Kenyah Badang	52%
Penan	1%
Ukit	3%

Mereka yang masih hidup di dalam syarat-syarat subsistence farming yang belum masuk cash economy

Langkah untuk memindah semula beribu-ribu orang ini dari satu tempat yang mereka telah menduduki selama masa yang mereka pun tidak dapat

ingat lagi adalah satu langkah yang drastic yang akan memecahbelahkan cohesion masyarakat mereka. Malangnya satu social economy impact assessment belum diumumkan kepada orang ramai oleh pihak Kerajaan juga. Laporan daripada langkah memindah semula penduduk-penduduk tempatan ketika membina Ampangan Hydro Electric di negara-negara lain di dunia ini tidak menggalakkan. Kajian dengan mendalam dan teliti telah dijalankan dan dilaporkan dalam satu buku bertajuk, dengan izin, *The Social Environmental Effects of Large Dams* oleh dua orang pakar iaitu Goldsmith dan Heldyard. Sebuah syarikat perunding dari Netherlands, NEDECO dalam laporan feasibility pada tahun 1979 kepada pihak Kerajaan Sri Lanka Mahaweli Dam yang dicadangkan dilaporkan seperti berikut:

"It is hard to find examples elsewhere in the world of successful resettlement of such a large number of people in such a short time".

Langkah memindah semula penduduk-penduduk sebanyak 78,000 orang di Ghana's Upper Volta Dam telah disifatkan sebagai satu disaster oleh dua orang Warren Linney dan Susan Harrison daripada pertubuhan Environmental Liaison Centre of Nairobi.

Di dalam pembinaan Asuan High Dam, Tuan Pengerusi, di Mesir penduduk-penduduk tempatan dipindahkan ke satu kawasan bernama Nubians tetapi oleh kerana tanah itu belum disediakan sebagai tanah tanaman mereka terpaksa bergantung kepada pihak Kerajaan untuk mendapat makanan asas bagi mereka bagi satu tempoh selama satu tahun. Masalah yang sering timbul di dalam pemindahan semula penduduk-penduduk tempatan kerana membina

ampangan adalah masalah twin problems, culture destruction dan social alienation.

Satu projek haidro elektrik pula telah dilaksanakan di kawasan Batang Ai Bahagian Kedua negeri Sarawak. Projek itu memakan peruntukan sebanyak \$573 juta dan lebih daripada 2,000 orang tempatan telah dipindahkan. Masalah sosio-ekonomi masih berada di Batang Ai itu di mana tuduhan telah dibuat di luar ataupun dalam Dewan Undangan Negeri Sarawak bahawa pihak Kerajaan belum menunaikan jaminannya untuk membayar wang ganti rugi yang sesuai.

Saya cadangkan, Tuan Pengerusi, sebelum Projek Bakun dilaksanakan satu kajian sosio-ekonomi di antara kalangan peneroka-peneroka Batang Ai patutlah dilakukan untuk menentukan kesan-kesan buruk yang timbul di dalam proses pemindahan semula orang-orang itu agar kesilapan dan kesalahan yang telah dikenakan di Batang Ai tidak akan diulangi di Bakun. Yang lebih penting sekali ialah prinsip bahawa sebanyak 4,100 orang di Bakun yang akan dipindahkan dirundingkan dahulu untuk mendapat sambutan dan dilayani. Bank Dunia juga telah menegaskan pendiriannya dan telah menyatakan seperti berikut, dengan izin:

"The World Bank will assist projects within areas occupied by tribal people, only if it is satisfied that the best efforts have been made to obtain the full voluntarily and conscienable agreement of tribal people".

"Tribal people" maknanya penduduk-penduduk tempatan.

Soalan yang berkait ialah jika mereka perlu dipindahkan ke tempat manakah akan mereka dipindahkan di Bakun. Adakah tempat baharu itu sesuai untuk aktiviti-aktiviti pertanian tradisi? Dan bolehkah golongan

rakyat Bakun mengubahsuaikan sikap dan cara hidup mereka sendiri kepada syarat-syarat kehidupan yang baharu di tempat baharu itu. Janganlah kita lupakan bahawa mereka tidak begitu terlibat di dalam cash economy dan dengan memberikan wang sebegitu besar sebanyak \$40,000 ataupun \$100,000 kepada mereka sebagai wang gantirugi pihak Kerajaan bukanlah doing them a favour, dengan izin, oleh kerana mereka mungkin tidak pandai melaburkan wang itu seperti yang berlaku di Batang Ai, mereka menggunakan wang itu dengan membeli Mercedes Benz ataupun traktor ataupun TV tetapi mereka habiskan belanja semua wang dalam tempoh satu tahun. Ini menimbulkan masalah sosial juga oleh kerana mereka harus mencari wang untuk membayar elektrik ataupun perumahan di bawah syarat-syarat baharu.

Tuan Pengerusi, adalah menjadi jelas bahawa tidak ada apa-apa bukti pun telah didapati untuk menunjukkan bahawa orang-orang Bakun telah bersetuju dengan pelaksanaan Projek Bakun walaupun mesyuarat-mesyuarat sivik telah diadakan di situ, tidak ada sesiapa pun termasuk Ahli Yang Berhormat dari Ulu Rajang boleh mendakwa orang-orang dari Bakun telah menunjukkan sokongan tulin dengan sepenuhnya kepada projek itu.

Tuan Justine Anak Jinggut: (*Bangun*).

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat, Ahli Yang Berhormat dari Ulu Rajang bangun hendak minta penjelasan.

Tuan Sim Kwang Yang: Boleh.

Tuan Justine Anak Jinggut: Terima kasih. Saya hendak bertanya kepada Yang Berhormat dari Bandar Kuching yang telah mengatakan bahawa saya adalah seorang yang patut memberi

suara rakyat. Tetapi, Tuan Pengerusi, adakah Yang Berhormat dari Bandar Kuching sedar bahawa selama saya menjadi Ahli Parlimen Ulu Rajang yang merangkumi Bakun, saya telah pun pergi ke kawasan itu dan telah pun memberi advantage dan disadvantage jika Bakun itu dibina dan menerima pandangan orang ramai. Dari segi pandangan orang ramai kebanyakan.....

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat hendak beri penjelasan apa kepada Ahli Yang Berhormat itu?

Tuan Justine Anak Jinggut: Adakah dia sedar bahawa saya sudah pun meneliti keadaan sebenarnya.

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat boleh simpankan benda itu jikalau sekiranya Yang Berhormat hendak berucap sekejap lagi.

Tuan Justine Anak Jinggut: Ya. Yang sebenarnya Yang Berhormat dari Bandar Kuching tidak sedar bahawa dia belum pernah pergi ke kawasan Belaga atau kawasan Bakun dan dia patutlah pergi ke sana dahulu mengetahui apa yang sebenarnya.

Tuan Sim Kwang Yang: Ini satu hujah yang tidak begitu logik oleh kerana walaupun saya bukan seorang wanita, saya boleh ucap atas masalah wanita juga. Inilah jawapan yang sesuai baginya.

Untuk menyambung ucapan saya, Tuan Pengerusi, adalah menjadi jelas tidak ada sesiapa pun termasuk Ahli Yang Berhormat dari Ulu Rajang boleh mendakwa orang-orang Bakun telah menunjukkan sokongan dengan sepenuhnya kepada projek itu kerana di dalam mesyuarat-mesyuarat sivik itu pihak Kerajaan hanya ada information campaign tanpa memberi mereka maklumat terhadap risiko yang saya sebutkan tadi.

Keenamnya, adalah soal keselamatan. Jikalau industri-industri seluruh negara kita dibekalkan tenaga elektrik daripada Bakun sahaja secara suatu national grid dan sistem transmisi yang sepanjang beribu-ribu kilometer, maka menjadi amat sukar untuk keselamatan sistem itu dijaga dan ditahan oleh pihak Kerajaan jikalau keadaan ketidaktertutan timbul. Tindakan untuk mensabotajkan sistem tenaga bekalan nasional kepada apa-apa tempat pun akan melumpuhkan kesemua industri-industri di Sabah, Sarawak dan Malaysia buat masa yang sama. Oleh yang demikian, adalah menjadi tidak begitu rasional untuk membekalkan tenaga kepada semua industri-industri dari satu kawasan sahaja.

Projek Bakun adalah dicadangkan, Tuan Pengerusi, yang terutamanya untuk membekalkan tenaga bagi industri-industri besar sahaja dengan memperuntukkan \$10 billion bagi maksud itu. Projek Bakun bukanlah untuk menghancurkan pembangunan sosio-ekonomi di dalam Negeri Sarawak, untuk meninggikan taraf kehidupan rakyat Sarawak secara keseluruhannya, khususnya rakyat luar bandar, walaupun projek ini akan mengeksploitasikan sumber semula jadi di Negeri Sarawak sendiri. Dalam Dewan yang mulia ini saya telah utarakan berpuluh-puluh kali mengenai kemunduran sosio-ekonomi di kalangan rakyat Sarawak. Rakyat Sarawak mempunyai sumber-sumber asli yang kaya, maka pengexploitasian sumber-sumber asli haruslah pada prinsipnya, pada utamanya menguntungkan rakyat Sarawak sendiri sebagai asas berdikari dari segi pembangunan sosio-ekonomi di dalam negeri itu oleh kerana kemunduran sosio-ekonomi di Sarawak. Prinsip itu adalah amat penting untuk mengurangkan jurang dari segi proses integrasi di antara Sarawak dan Semenanjung Malaysia

dari segi pertimbangan politik dan dari segi kemajuan sosio-ekonomi di Sarawak yang lebih cepat.

Pembinaan Empangan Haidro Elektrik Bakun telah mencabul prinsip yang saya sebutkan tadi kerana sumber haidro elektrik akan menguntungkan industri-industri besar di Semenanjung Malaysia terutamanya sekali, bukanlah untuk menguntungkan rakyat luar bandar di Sarawak. Yang lebih penting itu pihak Kerajaan Persekutuan akan mengambil alih SESCO, maka semua pendapatan daripada pengeluaran tenaga haidro elektrik dari Bakun akan kembali kepada pihak Kerajaan Persekutuan sahaja dan rakyat Sarawak pun tidak akan menikmati 5% royalty seperti yang diadakan dengan pengeluaran minyak mentah ataupun gas asli di Negeri Sarawak.

Sebelum saya menggulung, saya ingin bangkitkan satu ataupun dua point yang disebutkan oleh Ahli Yang Berhormat dari Ulu Rajang, Batang Lupa, Mukah dalam persidangan Dewan Rakyat ini. Ahli dari Ulu Rajang telah mengeluarkan sokongannya untuk projek ini oleh kerana mereka berhasrat melihat projek pembangunan untuk rakyat luar bandar. Saya ingin mengingatkan Ahli itu untuk bersetuju dengan saya bahawa projek Bakun bukanlah satu projek pembangunan sosio-ekonomi untuk rakyat Sarawak. Projek ini adalah satu projek di dalam sektor tenaga dan jikalau wang sebanyak beribu-ribu juta ringgit adalah dibayar kepada peneroka-peneroka yang akan dipindahkan, wang ini dibayar sebagai "spin off effects".

Sebelum mereka menolak hujah saya, mereka harus menjawab beberapa soalan yang saya telah sebutkan tadi. Pada hemat saya, jikalau kita ingin berjauhan untuk

mendatangkan pembangunan sosio-ekonomi kepada Negeri Sarawak, marilah kita memohon, meminta, menekan kepada pihak Kerajaan Persekutuan untuk memperuntukkan wang sebanyak \$10 billion bagi rancangan pembukaan pembangunan tanah, membina jalan raya, memperbaiki kemudahan asas dan infrastruktur. Bukanlah berjuang untuk menikmati gantirugi sebagai satu "spin off effects", khususnya Ahli Yang Berhormat dari Ulu Rajang sebagai seorang Ahli Yang Berhormat dari PBDS (Parti Bangsa Dayak Sarawak) yang telah menjamin kepada rakyat Sarawak, beliau akan berjuang untuk kepentingan rakyat Sarawak, khususnya rakyat Iban. Beliau harus mengubahsuaikan sikapnya sendiri dan mereka sebagai "first class citizen", bukan "second class citizen", yang boleh menikmati "crumb from the table of Kuala Lumpur" sahaja, dengan izin. Mereka harus berjuang untuk mendapatkan peruntukan itu sebagai hak.....

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat ada yang bangun.

Tuan Abdul Rahman bin Suliman: 35 (1), Tuan Pengerusi. Nampaknya Ahli dari Bandar Kuching bercakap mengadap kepada Ahli dari Ulu Rajang sahaja.

Tuan Pengerusi: Ya, minta mengadap kepada saya. Sila teruskan.

Tuan Sim Kwang Yang: Kacau sahaja.

Tuan Pengerusi: Minta Yang Berhormat jangan bercakap panjang sangat.

Tuan Sim Kwang Yang: Tidak. Jikalau mereka boleh berbuat demikian.....

Tuan Pengerusi: Minta berhadap kepada saya. (*Ketawa*)

Tuan Sim Kwang Yang: untuk mendapatkan peruntukan sebegitu besar untuk keuntungan rakyat Sarawak, khususnya orang Iban, Bidayuh dan orang Melayu, saya sokong dengan sepenuhnya. Jikalau tidak, mereka hanya menyokong projek ini untuk mendapat "spin off effects" sahaja, saya tidak boleh menyokong kepada mereka.

Yang kedua, Ahli-ahli Yang Berhormat itu telah berulang-ulang oleh satu hujah yang hampir menyerang peribadi kepada saya. Mereka cakap oleh kerana saya dari kawasan bandar, saya tidak boleh, saya tidak tahu, saya tidak sedar dengan keadaan yang tulen di kawasan luar bandar. Oleh kerana itu, menurut mereka, saya tidak mahu menyaksi pembangunan di luar bandar.

Tuan Pengerusi, saya ingin menjelaskan dengan terus-terang di sini bahawa kita sebagai Ahli-ahli Yang Berhormat Parlimen, Ahli Dewan Rakyat, tanggungjawab kita adalah untuk mempertahankan Perlembagaan dan Negara kita. Kepentingan negara adalah lebih penting daripada kepentingan satu kawasan ataupun satu golongan rakyat sahaja dan saya mengucapkan.....

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat, Ahli dari Mudah bangun.

Dr Leo Michael Toyad: Saya ingin minta penjelasan. Adakah maksud Yang Berhormat dari Bandar Kuching, Projek Haidro Bakun ini atau projek-projek haidro lain adalah satu projek yang menentang Perlembagaan?

Tuan Sim Kwang Yang: Tak boleh difaham hujah ini. Biarkan saya ulangi sekali lagi. Kita bertanggungjawab kepada Perlembagaan dan Negara dan kita berkhidmat kepada rakyat Malaysia, bukan menghadkan tugas kita sendiri kepada kawasan kita

sendiri sahaja. Oleh kerana itu, saya sedar dan saya pun mengambil perhatian berat ke atas Projek Bakun serta nasib untung rakyat di Bakun itu dan.....

Tuan Abdul Rahman bin Suliman: (*Bangun*)

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat bangun atas apa?

Tuan Abdul Rahman bin Suliman: Penjelasan.

Tuan Pengerusi: Ya penjelasan.

Tuan Abdul Rahman bin Suliman: Tadi Yang Berhormat dari Bandar Kuching menyatakan bahawa Projek Bakun tidak menguntungkan Negeri Sarawak. Sekarang dia kata kita mesti mementingkan pula dari segi keseluruhan sebagai seorang rakyat Malaysia. Jadi, bagaimana pertentangan ini boleh berlaku?

Tuan Sim Kwang Yang: Tuan Pengerusi, Ahli Yang Berhormat dari Parit Buntar tadi tidur apabila saya berucap, oleh kerana saya telah sebutkan 7 sebab-sebab yang kita menentang Projek Bakun, oleh kerana masalah hutan negarakah ataupun masalah keselamatankah yang akan membahayakan negara pada amnya.

Tuan Lim Kit Siang: (*Bangun*)

Tuan Sim Kwang Yang: Oh, ada pertanyaan. Okay!

Tuan Lim Kit Siang: Minta penjelasan.

Tuan Pengerusi: Ya.

Tuan Lim Kit Siang: Bukankah Yang Berhormat dari Bandar Kuching bersetuju bahawa mereka yang tidur biarlah mereka tidur.

Tuan Pengerusi: Saya tak benarkan penjelasan itu. (*Ketawa*) Sila teruskan. Saya minta Yang Berhormat dari Bandar Kuching bercakap pendekkan

sedikit kerana telah pun memakan masa yang panjang.

Tuan Sim Kwang Yang: Okay, 2 minit sahaja.

Satu soalan yang terakhir yang ingin saya serahkan kepada Yang Berhormat Menteri ialah adakah pihak Kerajaan Persekutuan mempunyai bidang kuasa untuk membuat satu keputusan ke atas Bakun yang di bawah bidang kuasa SESCO oleh kerana pihak Kerajaan belum mengambilalih SESCO itu dan bilakah pihak Kerajaan Persekutuan hendak memproseskan pengambilan-alih itu dengan membayar wang gantirugi sebanyak \$510 juta, kalau saya tak silap, yang dikehendaki oleh pihak Negeri Sarawak.

Sebagai menggulung, Tuan Pengerusi, saya ingin ulangi sekali lagi kita mencatatkan bantahan DAP untuk menentang Projek Bakun itu. Terima kasih.

Dr Tan Seng Giaw: (*Bangun*)

Tuan Pengerusi: Nanti sekejap, saya kemukakan dahulu. Ahli-ahli Yang Berhormat, masalah bahawa wang yang diperuntukkan bagi Kepala P. 57 dikurangkan sebanyak \$10 bagi Butiran 25 kepala kecil (iv), muka surat 262 dalam Anggaran Pembangunan sekarang ini terbuka untuk dibahas. Ahli dari Kepong.

5.40 ptg.

Dr Tan Seng Giaw (Kepong): Tuan Pengerusi, saya bangun untuk menyokong usul rakan saya dari Bandar Kuching yang membuat ucapan panjang lebar dengan butir-butir teknik, hasil daripada kajian yang diadakan beberapa bulan ini yang meliputi pengetahuan mengenai ampangan-ampangan dan pindah penduduk-penduduk di kawasan ampangan.

Saya berharap Yang Berhormat Menteri dapat meneliti apa yang dibangkitkan oleh Yang Berhormat dari Bandar Kuching kerana ini cadangan-cadangan bernas. Saya berharap jawapan daripada Yang Berhormat Menteri ataupun daripada ahli-ahli kawasan berhampiran dengan Bakun tidak akan merupakan jawapan yang tidak bernas, yang tidak wajar, yang tidak waras.

Tuan Pengerusi, saya pernah.....

Tuan Pengerusi: Saya harap perkataan tidak waras itu pada fikiran saya tidak elok digunakan kepada Ahli-ahli Dewan ini. Saya minta ditarik balik.

Dr Tan Seng Giaw: Saya tarik balik. Saya berharap mereka semua dapat mempertimbangkan dengan betul dan menurut hati nurani yang tulen.

Tuan Pengerusi, saya pernah pergi ke Sungai Rajang dan juga ke pekan seperti Palagus bersama-sama dengan rakan saya Yang Berhormat dari Sibu dan sebagai Ahli Parlimen juga saya tentu mengambil perhatian apa yang berlaku di kawasan Bakun terutamanya di kawasan Sungai Rajang yang merupakan sungai yang terpenting di Sarawak.

Tuan Jawan Anak Empaling:
(Bangun)

Tuan Pengerusi: Ya, hendak minta apa. Minta penjelasan?

Tuan Jawan Anak Empaling:
Penerangan.

Tuan Pengerusi: Penjelasan?

Tuan Jawan Anak Empaling: Ya, penjelasan. Saya tak tahu di mana pekan Palagus itu, Tuan Pengerusi. Adakah di Kepong?

Tuan Pengerusi: Bermakna Yang Berhormat kata tidak ada pekan Pelagus?

Tuan Jawan Anak Empaling: Tak ada.

Tuan Pengerusi: Tidak ada.

Tuan Jawan Anak Empaling: Setahu sayalah.

Tuan Pengerusi: Sila jawab. Ada pekan Pelagus di Sungai Rajang.

Dr Tan Seng Giaw: Di Pelagus. Di Semenanjung kita panggil pekan, di sana dipanggil Daerah Pelagus. Jadi, bagaimanapun ini satu pertanyaan ataupun kenyataan yang sangat remeh-temeh sahaja. Jadi, soal yang besar itu Projek Bakun.

Tuan Jawan Anak Empaling:
(Bangun)

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat, ada Yang Berhormat yang bangun pula.

Tuan Jawan Anak Empaling:
Daerah Pelagus pun tidak ada.

Tuan Pengerusi: Daerah Pelagus pun tidak ada.

Tuan Jawan Anak Empaling: Tak ada. Yang setahu sayalah.

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat, jadi tak bersangkutan dengan ucapan Yang Berhormat dari Bandar Kuching.

Tuan Sim Kwang Yang: Saya ingin membuat penjelasan bahawa.....

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat dari Bandar Kuching, saya tidak benarkan bercakap. Minta Yang Berhormat dari Kepong meneruskan ucapan.

Dr Tan Seng Giaw: Tuan Pengerusi, saya pernah pergi ke Sungai Rajang beberapa hari dan juga kawasan Kapit, di salah satu tempat kita singgah di situ dan mendapat tahu apa yang berlaku di situ, walaupun beberapa hari sahaja, tetapi itulah

sebagai Ahli Parlimen, kami semua hendaklah mengambil perhatian apa yang terjadi di kawasan Sarawak, janganlah pula mengatakan kami tidak pernah pergi.

Tuan Pengerusi, yang penting sekali saya bertanya sama ada pihak Ahli-ahli Yang Berhormat yang menyokong Projek Bakun ini benar-benar berfikir kepentingan orang ramai terutamanya penduduk-penduduk di kawasan Bakun dan sekitarnya, sama ada projek yang akan menelan belanja lebih daripada \$8,000 juta ini akan membawa faedah kepada penduduk-penduduk di kawasan Bakun dan di negeri Sarawak dalam erti kata yang sebenar. Itu soal penting.

Soalan yang kedua, adakah penyokong-penyokong projek ini mempunyai kepentingan diri sendiri di dalam projeknya.....

Datuk Leo Moggie Anak Irok: Tuan Pengerusi, Standing Order 36 (6) mengatakan, seseorang Ahli tidak boleh menyentuh "improper motives" dari Ahli-ahli yang lain.

Tuan Pengerusi: Ya, saya bersetuju, saya pun hendak mengeluarkan teguran itu; tidak mempunyai prasangka kepada lain-lain Ahli.

Dr Tan Seng Giaw: Tuan Pengerusi, saya bangkitkan hal ini kerana saya berharap pihak Kerajaan dapat menyiasat dengan teliti dari aspek kepentingan semua pihak tanpa menimbulkan sangkaan jahat kepada sesiapa pun.

Saya berharap pihak Kerajaan dapat menyiasat semua penduduk di situ dan sama ada usaha untuk misalnya, menanam pokok di situ supaya apabila projek ini dilaksanakan kelak, pihak yang berkenaan dapat untung banyak. Ini penting, Tuan Pengerusi.

Satu lagi, bolehkah pihak Kerajaan mengadakan satu pungutan suara kerana ini projek yang terbesar di negara ini. Satu pungutan suara daripada penduduk-penduduk di situ sama ada peratusan yang menyokong projek ini sampai 90% ataupun lebih. Ini penting, perlu ditegaskan di sini, semua aspek hendaklah diterangkan kepada mereka semua.

Dari segi perikanan misalnya, Tuan Pengerusi, kerana di kawasan itu perikanan merupakan satu faktor yang penting, kalau tak silap saya selepas padi dan getah, yang terpentingnya ialah perikanan dan Projek Bakun ini dengan tasik yang sebesar Pulau Singapura boleh menjejaskan perikanan.

Tuan Mamat Ghazalee bin Abdul Rahman: (*Bangun*)

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat dari Ulu Nerus hendak minta apa?

Tuan Mamat Ghazalee bin Abdul Rahman: Minta penjelasan.

Tuan Pengerusi: Ya.

Tuan Mamat Ghazalee bin Abdul Rahman: Yang Berhormat, Tuan Pengerusi, macam mana Ahli Yang Berhormat dari Kepong ini hujahnya kalau tasik yang akan terjadi daripada ampangan ini akan menjejaskan sumber perikanan. Yang saya tahu di negeri saya Terengganu ada satu empangan Kenyir sama juga projek hidro electricity terjadi sebuah tasik dan tasik ini menjadi tempat pembiakan ikan yang paling baik sekali sehinggakan rakyat mendapat faedah yang lumayan daripada hasil tangkapan ikan. Saya tidak faham hujahnya ini, tidak betul rasanya, Tuan Pengerusi.

Dr Tan Seng Giaw: Tuan Pengerusi, memang Yang Berhormat tadi itu ada salah anggap sedikit dan salah fikir

sedikit. Apabila diadakan satu tasik dan menjejaskan sungai semula jadi. Air itu menjadi keruh.....

Tuan Pengerusi: Saya rasa tidak payah, tidak boleh berbahas-bahas di antara satu dengan lain. Sila teruskan Ahli Yang Berhormat dari Kepong, saya tidak benarkan penjelasan. Sila teruskan Ahli Yang Berhormat.

Dr Tan Seng Giaw: Tuan Pengerusi, ini berasaskan beberapa kajian. Ada di sini.....

Tuan Pengerusi: Yang itu, saya rasa tadi Yang Berhormat dari Bandar Kuching telah membaca dengan panjang lebar.

Dr Tan Seng Giaw: Ya, saya tahu.

Tuan Pengerusi: Jangan baca balik.

Dr Tan Seng Giaw: Tidak, Tuan Pengerusi. Ini kerana gangguan tadi, itu sahaja. Kalau Yang Berhormat hendak mengetahui, saya bolehlah pinjamkan buku ini daripada Ahli dari Bandar Kuching kepadanya.

Tuan Pengerusi, dari segi perikanan ini merupakan satu sektor yang penting bagi penduduk-penduduk di kawasan itu sama ada Kerajaan sudah buat penyiasatan yang teliti. Apa yang akan terjadi dengan sektor perikanan selepas pelaksanaan projek ini. Ini penting dan yang keduanya mengenai penyakit yang dibawa oleh air. Ini penting juga kerana saya tidak akan baca, Tuan Pengerusi, cuma sebagai satu doktor, saya lebih layak untuk membincangkan hal ini.

Misalnya mengenai "schistosomiasis", satu penyakit yang dibawa oleh siput. Siput itu membiak di kawasan tasik-tasik dan sungai-sungai. Dan dengan perubahan ke atas sungai Rajang ini, dan sungai Balui sebagai satu anak sungai, pembiakan siput mungkin akan bertambah dan

siputlah salah satu pembawa penyakit seperti schistosomiasis dan jenis nyamuk-nyamuk akan berubah terutamanya dengan anopheleis yang menyebabkan penyakit "malaria". Ini bukan satu perkara yang boleh dianggap sepi, sebab akan menyebabkan penduduk-penduduk di kawasan itu mengidap penyakit seperti "typhoid", dysentery dan sebagainya.

Tuan Pengerusi, satu perkara lagi yang hendak dipertimbangkan dan ini penting. Yang Berhormat dari Bandar Kuching telah memberi contoh daripada negara India, negara Pakistan, negara Italy, negara Mesir.....

Tuan Abdul Rahman bin Suliman:
(Bangun)

Tuan Pengerusi: Ya, Yang Berhormat dari Parit Buntar?

Tuan Abdul Rahman bin Suliman:
Minta penjelasan.

Tuan Pengerusi: Ya.

Tuan Abdul Rahman bin Suliman:
Tadi Ahli Yang Berhormat dari Kepong menyatakan siput-siput banyak mati di Sungai Rajang. Saya duduk di sana 2 tahun 6 bulan, tidak ada siput di Sungai Rajang—ikan ada.

Tuan Pengerusi: Sila teruskan.

Dr Tan Seng Giaw: Tuan Pengerusi, siput tidak mati, membiak dengan lebih banyak lagi kerana perubahan alam sekitar, siputlah yang membawa penyakit-penyakit seperti "schistosomiasis". Schistosomiasis sebagai penyakit ini beransur-ansur menyerang seseorang manusia.

Tuan Pengerusi, satu lagi contoh yang diberi oleh Ahli Yang Berhormat dari Bandar Kuching iaitu mengenai batu asas, asas bagi ampangan itu yang tidak kukuh dengan ampangan yang

panjangnya 160 meter dan tingginya 204 meter yang mempunyai tasik seluas kira-kira 700 kilometer persegi. Ianya mempunyai asas batu dan bukit-bukau yang akan ditenggelamkan di kawasan tersebut yang tidak kukuh, yang tidak stabil. Di sinilah yang saya tidak tahu sampai manakah kajian yang dibuat untuk memastikan sama ada batu asas ini ataupun foundation dapat menampung tasik yang begitu besar, kerana jika berlakunya keruntuhan dan sebagainya, bencana yang akan timpa adalah lebih besar daripada yang dilihat di Italy ataupun di India dan sebagainya. Ini satu soal lagi yang saya berharap dapat ditibangkan oleh Ahli-ahli Yang Berhormat.....

Tuan Mamat Ghazalee bin Abdul Rahman: (*Bangun*)

Tuan Pengerusi: Minta apa lagi?

Tuan Mamat Ghazalee bin Abdul Rahman: Minta penjelasan. Saya mendengar ucapan Ahli Yang Berhormat itu merasakan gerun juga kerana presumptuous sangat. Kalau beliau itu tidak ada keyakinan terhadap kemampuan Kerajaan untuk menjaga keselamatan dari segi design dan construction, dengan izin, projek ini, beliau itu tidak pergi ke Terengganu pergi tengok Projek Hydro Kenyir di sana macam mana projek ini telah dibuat dan tengok betul-betul dan kaji betul-betul sama ada projek ini akan mendatangkan faedah kepada rakyat ataupun tidak, sama ada projek ini akan mendatangkan bahaya kepada rakyat ataupun tidak, sama ada projek ini menjadi punca penyakit kepada rakyat ataupun tidak, sama ada projek ini menyebabkan kematian ikan ataupun tidak, sama ada projek ini dapat mengurangkan banjir ataupun tidak. Buat apa bercakap secara presumptuous menimbulkan keraguan kepada rakyat. Adakah Yang

Berhormat itu hendak pergi ke Kenyir, tengok buat kajian secara mendalam supaya dia yakin?

Tuan Pengerusi: Sila. Saya minta Yang Berhormat janganlah panjang sangat.

Dr Tan Seng Giaw: Tidak panjang, Tuan Pengerusi. Yang Berhormat dari Ulu Nerus itu bercakap mengenai Kenyir. Sebenarnya saya pernah berucap di sini menyokong projek seperti ini kerana itu sesuai untuk kawasan itu. Dan juga sedikit sebanyak dapat mengurangkan keburukan banjir di kawasan itu. Itu perkara lain, kerana Kenyir itu di kawasan Terengganu, bukan di kawasan Sarawak. Alam sekitar itu lebih berbeza daripada Terengganu tambahan pula tidak ada banjir ataupun air bah seperti di Terengganu.

Tuan Pengerusi, yang kami hendak meminta Kerajaan ialah untuk mengumumkan kajian yang dibuat ke atas aspek-aspek yang telah saya sentuh tadi untuk pengetahuan orang ramai supaya tidak ada sangkaan seperti yang saya sebut tadi. Kita tidak tahu sama ada batu asas itu kukuh ataupun tidak. Cuma kita bimbang apabila Projek Bakun itu dilaksanakan kelak.

Tuan Pengerusi, ada satu lagi iaitu sebelum Kerajaan melaksanakan projek raksasa seperti ini, perlu ditegaskan di sini bahawa Kerajaan tidak boleh menganggap rakyat itu terima dengan 100% dan pihak pemimpin berhak dan pihak pemimpin itu tahu semua kepentingan orang ramai.

Ini tak boleh dan tak adil, walaupun seseorang itu dipilih sebagai Ahli Yang Berhormat, cuma untuk lima tahun sahaja. Pun bukan untuk selama-lamanya. Bagaimana pemimpin seperti ini dapat membuat

keputusan bagi rakyat untuk selamanya dengan projek yang begitu besar. Ini penting.

Dengan itu saya berharap pihak Kerajaan dapat mempertimbangkan semua aspek yang disentuh oleh pihak kami dan juga mengumumkan kajian-kajian yang berkenaan dengan projek tersebut supaya orang ramai dapat mengetahui.

Yang akhir sekali patutlah diadakan satu bentuk pungutan suara untuk memastikan peratusan penduduk yang menyokong projek raksasa ini. Sekian, terima kasih.

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat dari Ulu Rajang, selepas ini saya akan undi.

6.02 ptg.

Tuan Justine Anak Jinggut (Ulu Rajang): Tuan Pengerusi, saya bangun untuk menentang satu usul yang telah dikemukakan oleh Ahli Yang Berhormat dari Bandar Kuching tadi.

Kita telah mendengar dua orang ahli "expert" menjual ubat. Tuan Pengerusi, rakyat segenap lapisan hidup telah pun memberikan pendapat masing-masing. Ada mereka yang terdiri daripada ahli politik, environmentalist, ketua-ketua kaum dan yang lain-lain.

Bakun adalah menjadi satu topik yang sudah menjadi headlines sekarang, walaupun waktu 10 tahun dahulu kebanyakan rakyat Malaysia tidak tahu di mana ianya terletak dan kebanyakan kakitangan Kerajaan tidak begitu minat untuk berkhidmat di Daerah Belaga iaitu di mana Bakun terletak. Maka akhirnya Belaga menjadi, dengan izin, a place of exile, oleh kerana dari segi lokasinya yang sangat terpencil. Tuan Pengerusi, kita tidak dapat menafikan bahawa tidak

ada rakyat di negara kita ini yang tidak mahu pembangunan. Ini adalah merangkumi Ahli Yang Berhormat dari Bandar Kuching.

Barisan Nasional sebagai Kerajaan selama ini menerima kritik-kritik dari semua lapisan rakyat mengenai projek-projek tertentu, akan tetapi kritik-kritik itu mestilah kritik yang konstruktif dan bukanlah satu yang destruktif untuk kepentingan sendiri.

Jika kita membaca akhbar, kita akan dapat membaca kritik-kritik yang ditulis oleh pengkritik tertentu mengenai dengan Bakun. Kebanyakannya adalah konstruktif yang dapat mengkritik segelintir jumlahnya tanpa pengetahuan mengkritik dengan caranya, orang luar bandar menganggap sebagai destruktif.

Tuan Pengerusi, seperti apa yang telah dikatakan oleh Yang Amat Berhormat Perdana Menteri kita, jika kita hendak membelanjakan wang untuk pembangunan sebanyak \$10 billion, ianya mestilah memberikan kemudahan dana keuntungan kepada semua rakyat di seluruh negara dan bukanlah hanya kepada satu-satu tempat atau negeri sahaja.

Projek haidro Bakun, selain daripada membekalkan sumber tenaga letrik yang tetap ke seluruh negara, juga akan memberi faedah bagi pembangunan di kawasan luar bandar di Sarawak, yang merupakan sebahagian daripada hinterland, dengan izin, kepada Bintulu dan ianya jika dirancang akan menandakan kejayaan Dasar Ekonomi Baru iaitu menyusun semula masyarakat luar bandar ke arah membasmi kemiskinan.

Sebagai rakyat Malaysia, Tuan Pengerusi, soal yang penting yang patut kita ambil kira ialah masa depan negara kita dari segi tenaga, dengan

izin, future power demands. Jika sesebuah negara hendak membangun, jika kita mahu ekonomi kita naik dan jika kita mahu banyak lagi industri-industri, kita memerlukan tenaga dan ini adalah soal yang penting kepada semua lapisan masyarakat di Malaysia. Jika Bakun tidak dibina, kita juga masih menggunakan tenaga untuk mencari alternatif yang lain, thermal power atau nuclear power, dengan izin, adalah dua alternatif. Jika Bakun dibina, ianya akan menelan belanja sebanyak \$10 billion dan dapat membekalkan kuasa elektrik sebanyak lebih kurang 2,830 megawat.

Survey mengenai alternative power cost telah pun diadakan. Jika negara kita mahu menggunakan thermal power dan hendak mendapatkan kuasa elektrik yang sama dengan apa yang Bakun dapat memberikan ianya akan menelan belanja lebih kurang 70% daripada kos pembinaan Bakun. Ini bermakna jika kos pembinaan Bakun berharga \$10 billion, kos untuk membina thermal power yang dapat memberi kuasa yang sama akan menelan belanja sebanyak \$7 billion. Ini adalah kos pembinaan, akan tetapi selain daripada kita membina thermal power ini, kita akan menggunakan minyak atau gas untuk menjalankannya dan barang ini tidak akan didapati selama-lamanya.

Begitu juga dengan harga akan naik jika demand kepada gas atau batu arang ini naik dan jika dibandingkan dalam jangka masa panjang, dengan izin, long term, Bakun adalah lebih murah kalau dibandingkan dengan sumber-sumber tenaga yang lain.

Tuan Pengerusi, jika Bakun dibina ianya akan dapat menyelamatkan minyak yang berharga \$1 billion setahun iaitu hanya akan menggantikan 85,000 barrels sehari dan jika harga satu barrel US\$25.00, kiralah Ahli Yang Berhormat dari Bandar Kuching, berapa banyak duit yang kita dapat selamatkan.

Mini haidro seperti apa yang telah dicadangkan oleh Ahli Yang Berhormat dari Kuching bukanlah jawapan bagi kita hendak mengatasi power demand kita. Ini adalah oleh kerana kos.....

Tuan Pengerusi: Ahli Yang Berhormat, Ahli dari Bandar Kuching bangun.

Tuan Justine Anak Jinggut: Tuan Pengerusi, saya tidak ada masa lagi, kalau saya sudah habis, barulah boleh dia bercakap.

Tuan Pengerusi: Jikalau sudah habis dia tak boleh bangun lagi.

Tuan Justine Anak Jinggut: Dekat habis.

Tuan Pengerusi: Sila teruskan.

Tuan Justine Anak Jinggut: Dia mengganggu sahaja, tidak ada concentration. Ini adalah oleh kerana kos per kilowat mini haidro adalah \$10,000 jika dibandingkan dengan kos per kilowat Bakun yang sebanyak \$1,700. Ini adalah oleh kerana economy of scale, Tuan Pengerusi.

Ahli Yang Berhormat dari Bandar Kuching telah pun beberapa kali mengatakan kononnya rakyat yang terlibat menentang rancangan tersebut. Juga beliau pun mengatakan bahawa projek ini jika dilaksanakan ianya akan menguntungkan hanya orang di Semenanjung Malaysia.

Tuan Pengerusi, ini adalah satu accusation yang begitu sensitif. Kita sebagai Ahli Parlimen tidak sepatutnya menggunakan privilege kita untuk memecahbelahkan rakyat dengan khabar yang tidak berpatutan demi untuk mencari popularity dan kepentingan politik diri sendiri.

Kita mesti ingat bahawa ahli politik datang dan pergi tetapi rakyat kita yang berbilang kaum masih tinggal. Apa yang Ahli Yang Berhormat dari Bandar Kuching patut buat ialah

membuat survey mengenai kehidupan rakyat luar bandar. Jika pelaksanaan Bakun dapat menguntungkan kepada keseluruhan rakyat luar bandar di negeri Sarawak khasnya dan di seluruh Malaysia amnya, mengapakah beliau menentang projek tersebut.

Seperti apa yang saya sebutkan tadi pelaksanaan Bakun akan menandakan kejayaan Dasar Ekonomi Baru iaitu menyusun semula masyarakat luar bandar ke arah membasmi kemiskinan.

Bakun jika dibina akan membuka kawasan seperti Ulu Balih, Ulu Balaga, Ulu Mukah dan Ulu Baram di mana kesemuanya tempat ini adalah mundur dan jaun di pendalaman tanpa infrastruktur untuk melaksanakan pembangunan. Jika Bakun ini tidak dilaksanakan kawasan yang seperti ini akan terus menjadi mundur dan ketinggalan selama-lamanya. Dan inilah apa yang diinginkan oleh Ahli Yang Berhormat dari Bandar Kuching. Mereka tidak mahu melihat rakyat bumiputera luar bandar maju seperti rakyat di bandar.

Tuan Sim Kwang Yang: (*Bangun*)

Tuan Justine Anak Jinggut: Sila.

Tuan Pengerusi: Ya, sepatutnya tidak boleh berkata macam itu.

Tuan Justine Anak Jinggut: Kita tidaklah patut hanya ingin melihat penduduk luar bandar hanya menjadi museum piece, dengan izin, Tuan Pengerusi, tinggal dalam alam semula jadi (natural environment) dengan kehidupan yang primitive walhal kita yang tinggal di bandar tahun demi tahun meningkat maju.

Haidro Bakun jika dibina akan menenggelami kawasan kurang lebih 600 km persegi atau 172 ekar. Daripada ini 1,200 ekar adalah ditanam dengan cash crop, dengan

izin, dan buah-buahan dan yang lain adalah di bawah shifting cultivation atau pertanian pindah di mana terdapat tidak mengambil keuntungan yang sepatutnya.

Lima belas buah rumah panjang yang mengandungi penduduk seramai 4,100 orang adalah di bawah, dengan izin, immediately affected area. Tetapi dalam tahun 1980, census menunjukkan hanya 2,800 orang yang benar-benar duduk menetap. Ini adalah oleh kerana kebanyakan daripada mereka telah pun berhijrah ke bandar untuk mencari kerja. Oleh kerana ini, penempatan semula bagi rakyat yang terlibat tidaklah menjadi masalah yang begitu besar.

Tuan Pengerusi, ada juga segelintir orang yang begitu berminat untuk memelihara alam semula jadi tanpa mengira betapa deritanya penduduk-penduduk yang tinggal di situ. Mereka ini ingin melihat penduduk-penduduk di luar bandar tinggal di rumah-rumah panjang di alam semula jadi dengan monyet-monyet, ular-ular dan binatang-binatang yang liar.

Alam semula jadi adalah begitu mustahak tetapi tidaklah kepada penduduk-penduduk luar bandar. Adakah mereka sedar bahawa jika Kerajaan menggunakan, dengan izin, coal-fired power plant, jika dibina yang mempunyai kuasa yang sama dapat mengeluarkan 10,000 hingga 30,000 ton sulphur dioxide atau SO₂ setahun dan ini adalah kadar yang minima dengan pengawalan atau dengan izin, with prevention. Jika langsung tidak ada pengawalan ianya akan mengeluarkan 50,00 hingga 160,000 ton setahun sulphur dioxide.

Tuan Pengerusi, masyarakat luar bandar Sarawak sedia menunggu dan ingin pembangunan yang serupa ini. Kerajaan Persekutuan patutlah membantu secara positif masyarakat luar bandar Sarawak dan demi meninggikan taraf hidup mereka dan

menyediakan faedah hasil dari pembangunan ekonomi yang tersusun dan Bakun ialah jawapannya. In any development there must be sacrifice, dengan izin, Tuan Pengerusi. Jika satu pembangunan dapat memberi kita kemajuan, kemudahan dan dapat menaikkan taraf hidup kita, apa salahnya kita menyokong.

Tuan Pengerusi, Sarawak Nutritional Survey yang dilakukan oleh Dr Anderson dan Jabatan Perubatan Sarawak pada tahun 1977 telah menyatakan, dengan izin:

“In Sungai Suk, Sungai Muyong, Lemanak, Mukah and Balingan, the number of malnourished children are so high that they are far above the average in the poorest developed countries. This, however, applies not only to the Iban children but to Malanau, Malays, Bedayuh, Kayan and Kenyah. He warned that if the current trends are not radically altered, there will be further deterioration and could be damaging to children, in that not only physical growth failure but mental retardation may occur to a wide extent”.

Inilah keadaan sebenarnya yang berlaku di kawasan yang berdekatan dengan Bakun, dan jika ianya dibina ini akan dapat membangunkan dan membuka kawasan seperti kawasan yang saya sebutkan tadi. Di samping itu juga memberi tenaga elektrik keseluruh negara.

Maka sudah tentu jika projek seperti Bakun tidak dilaksanakan maka kawasan-kawasan yang mundur ini akan ketinggalan dari segi pembangunan. Inilah pada waktu sekarang jika tidak ada sebab-sebab yang viable maka tidak ekonomik bagi Kerajaan untuk membina jalan raya yang dapat membuka kawasan yang mundur seperti ini. Dan jika ahli DAP dan yang lain yang menentang

pelaksanaan haidro Bakun terdiri dari orang-orang yang sincere, dengan izin, maka tidak ada sebab mereka menentang pelaksanaan projek tersebut. Saya percaya negara yang maju seperti Amerika Syarikat telah pun membina beberapa buah projek haidro dan nampaknya negara ini kian maju.

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat, bolehkah pendekkan sedikit, dengan kerana sekarang ini kita bincang di atas Usul sahaja, belum habis lagi.

Tuan Justine Anak Jinggut: Dua minit lagi.

Tuan Pengerusi: Dua minit ya.

Tuan Justine Anak Jinggut: Tuan Pengerusi, research di Sarawak yang dibuat oleh Dr Anderson dan Burma dalam tahun 1966, dengan izin, point out that,

While literacy may not always cure poverty and affluence always eradicate illiteracy, if affluent income and economic development eradicate illiteracy and a high literacy rate is a prerequisite to economic development, then the rural dwellers of the State is in serious bind. They do not have the required income cash and therefore will continue to have a low literacy rate and because they have a low literacy rate, their economic development will always be slow to materialize”.

Jika Bakun dibina, saya percaya dengan infrastruktur yang diadakan dapatlah Kerajaan melaksanakan systematic and control development yang ditunggu-tunggu oleh rakyat di Sarawak. Dan sekali lagi, saya menentang Usul itu.

6.17 ptg.

Menteri Tenaga, Telekom dan Pos (Datuk Leo Moggie Anak Irok): Tuan Pengerusi, sukaah saya mengambil

kesempatan sedikit untuk menerangkan sedikit sebanyak perkara-perkara yang telah ditimbulkan oleh beberapa Ahli-ahli Yang Berhormat yang telah berucap sebentar tadi.

Pada permulaannya saya suka mengambil kesempatan untuk mengucapkan terima kasih kepada Ahli Yang Berhormat dari Ulu Rajang yang telah mengambil peluang untuk menentang Usul yang dikemukakan oleh Ahli Yang Berhormat dari Bandar Kuching tadi dan membantu Kerajaan menerangkan sedikit sebanyak apa yang sebenarnya harapan-harapan rakyat dan penduduk-penduduk tempatan di persekitaran Bakun.

Tuan Pengerusi, saya suka mengambil kesempatan untuk menerangkan sedikit sebanyak perkara-perkara yang dibangkitkan oleh Ahli Yang Berhormat dari Kepong.

Ahli Yang Berhormat dari Bandar Kuching telah menyentuh bahawa baru-baru ini Kerajaan melalui Yang Amat Berhormat Timbalan Perdana Menteri telah membuat pengumuman bahawa projek Bakun akan diteruskan secara prinsipnya. Perkara ini memang sudah lama kita ketahui. Di waktu kajian bermula dahulu, kita juga telah mendapati bahawa sudah ada feasibility study dibuat. Feasibility study itu, dengan izin, Tuan Pengerusi, menggambarkan bahawa projek ini dari segi power project very viable dan sebagainya. Berterusan dengan itu Kerajaan berpendapat perlukan kita meneruskan kajian dan meneruskan tindakan kita untuk berhasrat melaksanakan projek ini. Ini bererti pelaksanaan dan penerimaan dari segi prinsipnya. Ini juga menentukan bahawa kita terus dan meneruskan membuat kajian-kajian yang lain yang difikirkan oleh Kerajaan masih dilaksanakan sekarang.

Dari segi untuk membuat pengumuman atau melaporkan kepada orang awam bentuk-bentuk dan report-report yang telah dilaksanakan pada masa sekarang, Kerajaan tidaklah bercadang untuk melaporkan kepada umum semua bentuk-bentuk laporan-laporan dan report-report yang ada kaitan dengan Projek Bakun khususnya, dengan izin:

- (1) National Energy Planning Study;
- (2) Feasibility Study bersabit dengan Bakun sendiri;
- (3) Power Investment Setor Study; dan
- (4) Master Plan Study berkaitan dengan industrial development di negara kita ini.

Kerajaan berpendapat perkara ini memang terpulanglah kepada Kerajaan untuk menentukan dan sebagai satu Kerajaan yang bertanggungjawab yang diberi amanah oleh rakyat untuk menjalankan kewajibannya, kita sentiasa mengkaji semua laporan-laporan itu dengan tujuan untuk menguntungkan keadaan di negara kita ini dalam masa-masa yang akan datang. Jadi tidaklah saya suka mengambil masa yang panjang lebar di Dewan ini untuk bersoal jawab, dari segi patut atau tidak patut laporan-laporan itu dikemukakan kepada umum. Walau bagaimanapun sedikit sebanyak rakyat umum di negara kita ini sudah mendengar dan sudah mempunyai maklumat-maklumat bersabit dengan Bakun Projek.

Sebentar tadi Ahli-ahli Yang Berhormat yang telah bercakap juga telah menyebut sedikit sebanyak maklumat-maklumat yang ada kaitan dengan Projek Bakun. Jadi dari maklumat-maklumat itu, saya merasa memang cukup asas bagi kita memberi jawapan dan penerangan dalam Dewan ini.

Dr Tan Seng Giaw: Tuan Pengerusi, saya minta jalan.

Tuan Pengerusi: Ya, minta jalan.

Dr Tan Seng Giaw: Tuan Pengerusi, satu soalan sahaja yang saya minta di sini, sama ada batu asas ataupun, dengan izin, foundation untuk tasik yang sebegitu besar hampir 700 kilometer persegi cukup menampung air yang akan diadakan di situ. Adakah ini selamat dan mungkinkah akan retak ataupun akan runtuh pada masa hadapan, misalnya 30 tahun atau 40 tahun akan datang semasa kita semua mungkin tidak ada di sini lagi.

Datuk Leo Moggie Anak Irok: Tuan Pengerusi, biarlah saya memanjangkan jawapan dan keterangan, mungkin dari segi jawapan itu nanti kita dapat gambaran yang lebih jelas berkaitan dengan soalan-soalan yang telah dikemukakan oleh Ahli Yang Berhormat dari Kepong itu tadi.

Tuan Pengerusi, kita sebagai satu Kerajaan yang bertanggungjawab, sebelum kita mengambil tindakan untuk melaksanakan apa-apa projek pun sudah tentu memerlukan kajian yang teliti dan dari segi itu Kerajaan pada beberapa tahun yang lepas meninjau kemungkinan kita tidak boleh bergantung sangat kepada satu punca tenaga, iaitu pada masa yang dahulu kita bergantung sangat kepada satu punca tenaga sahaja iaitu tenaga minyak. Selaras dengan keputusan Kerajaan dan polisi Kerajaan untuk tidak lagi bergantung kepada satu punca tenaga.

Satu kajian menyeluruh telah dibuat di negara kita ini, yang mengambil kira punca-punca tenaga yang tertentu yang boleh dibangunkan, yang boleh mencapai keperluan tenaga di dalam negara kita ini dalam tahun-tahun yang akan datang, dengan tujuan untuk memberi tumpuan untuk

membangunkan punca yang sedia ada di negara kita sendiri bagi tujuan untuk menjamin kita supaya tidak bergantung lagi kepada negara-negara yang luar dan juga untuk membangunkan punca-punca yang ada, yang boleh, dengan izin, reviewable sources of energy. Selaras dengan konsep itu dan selaras dengan tujuan itu didapati di negeri Sarawak banyak sungai-sungai yang boleh menghasilkan tenaga kuasa. Satu dari sungai itu ialah Sungai Rajang, dan lanjutan dari kajian itu didapati bahawa satu tempat yang dinamakan Bakun boleh mendapatkan potensi mengeluarkan tenaga elektrik yang mempunyai keupayaan lebih kurang 2,400 megawat. Dan selaras dengan itu kajian mendalam dari segi feasibility terus dijalankan dengan bantuan technical aid dari Kerajaan Jerman, dan hasil dari kajian feasibility itu kita dapati projek itu mempunyai daya maju yang baik, yang patut dimajukan dan patut dibangunkan.

Saya berharap dan saya tahu Ahli-ahli Yang Berhormat juga bersetuju bahawa di waku menjalankan feasibility study seperti ini kita memilih satu consortium yang mempunyai pengalaman yang luas, yang mempunyai pendirian yang betul, yang dipilih dengan sepatutnya. Mereka sudah tentu mengambil kira semua aspek yang telah dibangkitkan oleh Ahli-ahli Yang Berhormat yang telah bercakap tadi.

Satu dari aspek yang disoalkan:

- (i) Apakah kedudukan ampuhan ini nanti yang akan menenggelamkan beberapa tempat di beberapa kawasan dan luasan tempat di sekitaran Bakun?
- (ii) Apakah projek ini mempunyai hasil ekonomi yang cukup?

(iii) Apakah kesannya ke atas penduduk - penduduk tempatan?; dan

(iv) Apakah kesannya ke atas tempat-tempat, kampung-kampung, hutan-hutan belantara, sungai-sungai, ikan dan sebagainya.

Saya tidaklah suka mengambil kesempatan di Dewan ini untuk menghuraikan dengan terperinci sangat. Apa yang saya suka jelaskan bahawa semua aspek-aspek yang ada disebutkan oleh Ahli Yang Berhormat yang telah bercakap tadi memang diambil kira dan diambil penelitian oleh consultant-consultant ini.

Dr Tan Seng Giaw: Tuan Pengerusi, saya minta jalan.

Tuan Pengerusi: Minta jalan.

Dr Tan Seng Giaw: Yang Berhormat Menteri tadi mengatakan dengan pakar-pakar daripada consortium ini dapat membuat keputusan yang tepat dan selamat.

Saya hendak bangkitkan satu perkara iaitu tidak berapa tahun dahulu.....

Tuan Pengerusi: Saya tidak benarkan. Saya minta Yang Berhormat buat penjelasan.

Dr Tan Seng Giaw: Penjelasan sahaja.

Tuan Pengerusi: Jangan beri syarahan pula.

Dr Tan Seng Giaw: Tidak. Di Pelabuhan Kuantan ada beberapa pakar yang menetapkan bahawa wharf di pelabuhan itu sesuai dan tidak lama daripada itu semua retak dan turun ke bawah laut. Inilah yang dimaksudkan oleh pakar-pakar ini, pakar itu bukan

Tuhan boleh melakukan kesalahan juga.

Tuan Pengerusi: Sudah cukuplah itu. Silakan.

Datuk Leo Moggie Anak Irok: Tuan Pengerusi, nampaknya Ahli Yang Berhormat dari Pembangkang ini mengambil example yang ada terdapat di mana projek-projek yang berlaku, yang dikatakan oleh mereka itu, tetapi apa yang anihnya mereka tidak mengambil example yang juga terdapat di tempat-tempat yang lain, yang mana projek ini dilaksanakan dengan selamatnya. (*Tepuk*)

Tuan Pengerusi, kalaulah kita hendak mengambil gambaran yang setepat-tepatnya sepatutnya kita juga memberi gambaran yang betul, memang ada apa-apa pembangunan yang kita buat pun memang ada risikonya. Kerajaan tidak menafikan pembangunan Projek Bakun ini tidak ada risikonya sendiri. Kita mengaku tetapi setelah kita menimbang risiko itu dan kita meninjau dari keadaan keuntungan pada keseluruhannya, kita mendapati pada prinsip, kita boleh menerima projek ini. Walau bagaimanapun, seperti yang saya jelaskan dalam Dewan ini juga beberapa minggu yang lepas, kita masih lagi memerlukan kajian-kajian yang lanjut.

Yang pertama, dari segi environmental impact study, walaupun kita sudah mengadakan beberapa kajian bersabit dengan environment yang kita telah adakan dahulu, dengan izin, study of population residing in the Bakun area; the effect of Bakun Project on the community and agricultural land and infrastructure, characteristic of the environment; fisheries and aquatic ecology, wild life, diminution of water diseases and water-borne diseases dan sebagainya. Perkara ini semua yang disebutkan oleh Ahli-ahli Yang

Berhormat yang bercakap tadi memang juga sudah dimasuk dalam kajian-kajian pakar-pakar perunding yang dahulu.

Tuan Pengerusi: Yang Berhormat, masa sudah cukup.

Datuk Leo Moggie Anak Irok: Mungkin saya boleh sambung esok.

Tuan Pengerusi: Boleh sambung esok.

Majlis Mesyuarat bersidang semula

Tuan Yang di-Pertua: Ahli-ahli Yang Berhormat, mesyuarat ditangguhkan hingga pukul 2.30 petang besok.

Dewan ditangguhkan pada pukul 6.30 petang.